

ვედუი ბუნება

WILDLIFE

გაგზავნი 2018 № 4 (29)

ბიზონი *Bison bonasus caucasicus*

გაგზავნი
„მედიკალიზაცია“
გაგზავნი

ნაკადულის
კალმასის
აღდგენა

თუშეთის
მედიკალიზაცია
პროექტი

ცხენთან
პირველი
კონტაქტი

Australia

Indonesia

France

Greece

Canada

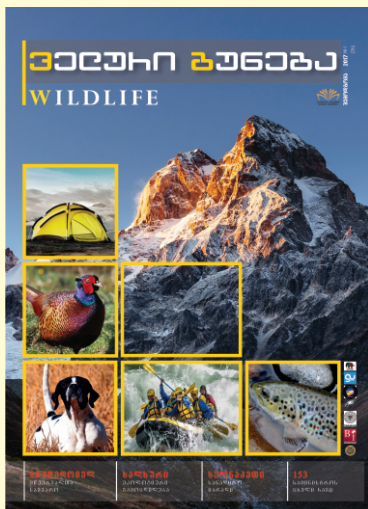
USA

გაზაფხული 2018

ზამთარი 2018

შემოდგომა 2017

ურნალი იბეჭდება საქართველოს
პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის
ფინანსური მხარდაჭერით

Magazine is published with financial
support of the National
Parliamentary Library of Georgia

საქართველო, თბილისი 0102
ლალო გულიაშვილის 7
+995 551 29 44 64

მიმდინარე ზაფხულის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი მოვლენა, რამაც შეიძლება კარდინალურად შეცვალოს ჩვენი ქვეყნის ხელისუფლების დამოკიდებულება გარემოს მიმართ, ცალსახად გახლდათ საქართველოს პრემიერ-მინისტრის, ბატონი მამუკა ბახტაძის პრეზენტაცია „მწვანე ეკონომიკის“ სტრატეგიასთან დაკავშირებით.

პრემიერ-მინისტრმა ისაუბრა ყველა იმ გარემოსდაცვით პრობლემაზე, რაზეც უკვე ათწლეულების განმავლობაში არაერთი გარემოს დამცველი ორგანიზაცია განგაშს ტეხს და მოუწოდებს ყველა მთავრობას, რომ გაატარონ რადიკალური ზომები ამ პრობლემების მოსაგვარებლად.

ჩვენი მხრივ, ურნალი „ველური ბუნება“ რა თქმა უნდა მისვალმება მთავრობის მეთაურის ამ ინიციატივას და გულწრფელად ვგულშემატკივრობთ მთავრობის ამგვარ „გარდაქმნას“. იმედს გამოვთქვამთ, რომ პრეზენტაციაში წამოჭრილი ყველა საკითხი აუცილებლად გამყარდება რეალური პროექტებით და მათი განხორციელების მექანიზმების ჩამოყალიბებით დროში განვრცოვილი გრაფიკის მიხედვით.

ჩვენ მკითხველებს საშუალება ექნებათ თვალი ადევნონ „მწვანე ეკონომიკის“ სტრატეგიის განხორციელების ყველა ფაზას და ერთად შევაფასოთ მისი მიმდინარეობა და შედეგები.

აქვე აუცილებლად მინდა შევეხო სანადირო სეზონის გახსნის წინ შექმნილ აჟიოტაჟს, რაც გამოწვეული იყო სეზონის გახსნამდე რამოდენიმე დღით ადრე მინისტრის ბრძანებულებაში შეტანილი ცვლილებებით, რამაც რბილად რომ ვთქვათ, ძალიან უხერხულ მდგომარეობაში ჩააყენა ათი ათასობით ქართველი მონადირე.

16 აგვისტოს სამონადირეო გაერთიანებების საკოორდინაციო საბჭოს წევრები შეხვედრენ გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს წარმომადგენლებს მინისტრის მოადგილის ბატონი იური ნოზაძის ხელმძღვანელობით და წარუდგინეს ყველა არგუმენტი, თუ რატომ არ უნდა ყოფილიყო ეს გადაწყვეტილება ნაჩქარევად მიღებული და რა შედეგები შეიძლებოდა ამას მოჰყოლოდა. ბატონმა იურიმ მოისმინა რა ყველა არგუმენტი როგორც საკოორდინაციო საბჭოს მხრიდან, ასევე სამინისტროს შესაბამისი უწყებების ხელმძღვანელებისგან, მიიღო ერთადერთი მართებული გადაწყვეტილება და სამინისტრომ აღნიშნული საკითხის განხილვა შემდეგი წლისთვის გადადო, რისთვისაც დიდ მადლობას ვუხდით.

და ბოლოს, ყველა ჭეშმარიტ მონადირეს ვულოცავთ სანადირო სეზონის გახსნას და ვუსურვებთ მშვიდობიან სეზონს!.

გოჩა კობერიძე
მთავარი რედაქტორი

Eng

The editor in chief comments on recent presentation of “Green Economy” done by the Prime Minister of Georgia Mr. Mamuka Bakhtadze. He hopes that all the environmental issues that the government of Georgia announces as a part of the new strategy, will be supported by ongoing projects and as a result Georgia will make step forward to become an environmentally friendly country.

რედაქციები:
თეიმურაზ ტყემალაძე
მირიან ხოსიტაშვილი
არჩილ ტყემალაძე

EDITING BOARD:
Teimuraz Tkemaladze
Mirian Khositashvili
Archil Tkemaladze

მთავარი რედაქტორი:
გოჩა კობერიძე
EDITOR IN CHIEF:
Gocha Koberidze

ლიტ. რედაქტორი:
მარინე ხუციშვილი
LIT. EDITOR:
Marine Khutsishvili

გრაფიკული დიზაინი:
თამარ გრძელიძე
GRAPHIC DESIGN:
Tamar Grdzeliidze

მწვანე ეკონომიკა 6

- 6 | მწვანე ეკონომიკის სტრატეგია
მამუკა ბახტაძე
- 10 | მცენარეთა ლექსიკონი
- 12 | ეკოკორიდორების ფონდი
კავკასიაში
- 16 | ინტერვიუ ირაკლი მუკნიაშვილთან
- 20 | კლიმატის ცვლილებების შესახებ
საქართველოს III ეროვნული შეთქმობინება
- 28 | საზოგადოების მონაწილეობა
ენერგეტიკის პროექტების შესახებ
გადანწყვეტილების მირებისას
- 36 | სამეგრელო-ზემო სვანეთის რეგიონი
- 43 | მიზნობრივი პლანტაციები
ნათია იორდანიშვილი
- 46 | თუშეთის ეროვნული პარკი
- 58 | ჯომარდის ისტორია

9

16

46

36

58

- 63 | ნაკადულის კალმახის აღდგენის პროექტი
- 66 | მიზანი – ნაკლები ზიანი გარემოს
- 72 | ცხენთან პირველი კონტაქტი
ზურაბ ჭინჭარაძე
- 74 | ველური ბუნების საჩუქრები – ჩაი
თინათინ თოფურია
- 78 | ველური ბუნება – ჩვენი საგანძური
თეიმურაზ ტყემალაძე
- 80 | ტყე შეუნახე შვილებსა
ლევან ახმეტელი
- 84 | შოთა თავაძის გახსენება
- 86 | ნადირობის ბიოლოგიის კუთხე – ბიზონი
იოსებ ლუტიშვილი
- 92 | მცენარეული წარმოშობის სატყუარები
შოთა კვარაცხელია
- 94 | საქართველოს პოინტარ კლუბი

მწვანე ეკონომიკა

მამუკა ბაგაჩიძე

საქართველოს პრემიერ-მინისტრი

მ/წ 27 ივლისს საქართველოს პრემიერ-მინისტრმა, ბატონმა მამუკა ბაგაჩიძემ, საზოგადოებას წარმოუდგინა გარემოსდაცვის პოლიტიკასთან დაკავშირებული მთავრობის ხედვა, ანუ „მწვანე ეკონომიკის“ სტრატეგია.

პრემიერმა პრეზენტაცია დაიწყო შემდეგი სიტყვებით: „...გარემოსდაცვითი პრობლემები არა მარტო ჩვენს, არამედ მთელი მსოფლიოს ერთ-ერთ ყველაზე დიდ გამოწ-

ვევას წარმოადგენს. სამწუხაროდ, ის პოლიტიკა, რაც საქართველოში ბოლო ათწლეულების განმავლობაში გარემოსდაცვის მიმართ ხორციელდებოდა, იყო სრულიად მიუღებელი და ძალიან მძიმე შედეგები მოგვითანა. მწვანე პოლიტიკის მთავარი ფოკუსი გახლავთ გარემოს დაცვა, რათა მოხდეს ქვეყნის ეკოლოგიის გაჯანსაღება და ბუნებრივი რესურსების შენარჩუნება მომავალი თაობებისთვის.“

- ◆ **ჰაერის დაცვის ეფექტიანი პროგრამები ქალაქებისთვის**
- ◆ **ჰაერის ხარისხის შეფასება ევროპული სტანდარტების შესაბამისად**
- ◆ **ჰაერის ხარისხის მონიტორინგი მუდმივ რეჟიმში: ვებ-პორტალი მოქალაქეებისთვის**

წარმოგიდგენთ საქართველოს პრემიერ-მინისტრის პრემენტაციიდან ამონარიდებს, რათა ჩვენ მკითხველს მკაფიო წარმოდგენა შეექმნას, თუ რა პრიორიტეტებს განიხილავს საქართველოს მთავრობა გარემოსდაცვითი პრობლემების მოსაგვარებლად და როგორ ხედავს იგი „მწვანე ეკონომიკის“ განვითარებას ჩვენ ქვეყანაში:

„ჩვენი მთავრობის მწვანე პოლიტიკა, როგორც იდეოლოგია, ისევ და ისევ ადამიანის სიცოცხლესა და კეთილდღეობაზეა დაფუძნებული, რამდენადაც გარემოს დაცვის ხარისხი და ბუნებრივი რესურსების რაციონალური გამოყენება მჭიდროდაა დაკავშირებული საზოგადოებრივ უსაფრთხოებასა და ჯანმრთელობასთან.

მოგვხსენებათ, ამ მხრივ ჩვენი ევროპელი მეგობრები ძალიან მნიშვნელოვან და პრინციპულ ნაბიჯებს დგამენ. ის ჰარმონიზაცია, რაც დაკავშირებულია ევროპულ სივრცესთან ჩვენი ქვეყნის კიდევ უფრო დაახლოებასთან, წარმოადგენს იმ მნიშვნელოვან წინაპირობას, რომ ჩვენც გი-

ძლიერ, კონკურენტუნარიან ეკონომიკას.“

„მოგესენებათ, რომ დაწყებულია და წარმატებით მიმდინარეობს კანონმდებლობის ჰარმონიზაცია ევროპულ ნორმებთან, თუმცა, მომდევნო წლებში უფრო მკაფიო და კონკრეტული ნაბიჯები უნდა გადაიდგას ჰაერის, ნიადაგისა და წყლის დაბინძურების პრევენციის, ნარჩენების მართვის, ბიომრავალფეროვნების, ეკოსისტემებისა და ბუნებრივი რესურსების მდგრადი მართვის განვითარების თვალსაზრისით.“

„თითოეულ სახელმწიფო უწყებას, მათ შორის, კერძო სექტორს განესაზღვრება კონკრეტული ვალდებულებები და რეკომენდაციები, იმისთვის, რომ რაც შეიძლება სწრაფად გაუმჯობესდეს ატმოსფერული ჰაერის მდგომარეობა საქართველოში.

მინდა გითხრათ, რომ რამდენიმე დღეში, 1-ლი აგვისტოდან ვინცებთ ქვეყანაში ჰაერის ხარისხის ევროპული სტანდარტის დანერგვას, რაც საშუალებას მოგვცემს, ქვეყ-

- ◆ მწვანე და რეკრეაციული სივრცეები ქალაქებში - ახალი სივრცეების შექმნა და არსებულის მოვლა/განახლება
- ◆ დაცული ტერიტორიების განვითარება
- ◆ ხელოვნური ეკოსისტემების განვითარება
- ◆ ჭყის სარეკრეაციო და ტურისტული მიზნებით განვითარება
- ◆ ხანძრების პრევენციის ღონისძიებების დაგეგმვა
- ◆ ჭყის აღდგენა და გაშენება
- ◆ საჭყო სექტორის კომპლექსური რეფორმა
- ◆ ჭყითსარგებლობაზე კონტროლის მექანიზმების გაძლიერება
- ◆ ადრეული გაფრთხილების სისტემების დანერგვა სტიქიური საშიშროების ზონებში

სარგებლოთ ამ ძალიან მნიშვნელოვანი შესაძლებლობებით და დავინწყით აქტიური ნაბიჯების გადადგმა ამ მიმართულებით.“

„ჩვენ ამ გზაზე უნდა გვექონდეს ორი პრიორიტეტი. პირველი - აღმოვეფხვრათ ის ძალიან მძიმე მემკვიდრეობა, რომელიც დღეს გვერგო და მეორე - გამოვიყენოთ ჩვენი ქვეყნის ეს უნიკალური სიმდიდრე და უახლოეს წლებში მივიღოთ ისეთი შედეგები, რომელიც ხელს შეუწყობს საქართველოს, როგორც მწვანე ეკონომიკის მქონე ქვეყნის პოზიციონირებას.

ჩვენი ამრით, ეს წარმოადგენს ჩვენი ქვეყნის განვითარების გრძელვადიან ხედვას და მეტიც, მე ვიტყვოდი, რომ ეს არის ცხოვრების ახალი წესი, რაც იმას გულისხმობს, რომ ჩვენ ვუფრთხილდებით და ვუვლით გარემოს, ამავე დროს, ვაგროვებთ ცოდნას, ვინაილივებთ პასუხისმგებლობას და, შედეგად ვიღებთ სუფთა ჰაერს, სუფთა წყალს, ხარისხიან საკვებს. საბოლოო ჯამში კი - ჯანსაღ გარემოს და

ნის მასშტაბით ატმოსფერული ჰაერის ხარისხის შეფასება მოხდეს თანამედროვე ევროპული სტანდარტების გამოყენებით. ქვეყანაში უკვე არსებული თანამედროვე ავტომატური მონიტორინგის ქსელი საშუალებას იძლევა, სწორედ ევროპული სტანდარტებით მოხდეს ჰაერის ხარისხის შეფასება. ჰაერის ხარისხის ევროპული სტანდარტების დანერგვა პასუხობს ევროკავშირსა და საქართველოს შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმების მოთხოვნებს. მნიშვნელოვანია, რომ ჰაერის ხარისხზე მონიტორინგის ევროპული სტანდარტების დანერგვის პარალელურად განვითარდება ვებ-პორტალი, სადაც მოქალაქეებს მუდმივ ონლაინ რეჟიმში შეეძლება ინფორმაციის მიღება, კონკრეტულ ლოკაციებზე ჰაერის ხარისხთან დაკავშირებით. ასევე გაიზრდება ჰაერის ხარისხის მართვის მონიტორინგის ქსელი, რაც საშუალებას მოგვცემს, სწორად დავგეგმოთ ჰაერის ხარისხის გაუმჯობესებისთვის აუცილებელი ღონისძიებები სხვადასხვა ქალაქის მიხედვით.“

„ჩემი ინიციატივა იყო გარემოს დაცვის ომბუდს-

მენის შემოღება, რომელიც კიდევ ერთი ძალიან მნიშვნელოვანი ინსტიტუტი იქნება, რათა გვეზღუდოს ძალიან ეფექტური კომუნიკაცია, პირდაპირი კავშირი და უკუკავშირი ჩვენს საზოგადოებასთან, რომ მთავრობა იყოს ძალიან ოპერატიული და ეფექტური ეკოლოგიური პრობლემების გადაჭრაში.“

„ასევე ერთ-ერთი უმთავრესი კომპონენტი გახდება მდგრადი სატრანსპორტო პოლიტიკა. ჩვენი პრიორიტეტია, ეტაპობრივად ჩანაცვლდეს გაუმართავი და ამორტიზირებული საზოგადოებრივი ტრანსპორტი, რაც, პირველ რიგში, შეეხება დედაქალაქს.“

„ჩვენ ეტაპობრივად დავიწყებთ ელექტრო ავტობუსების შემოყვანის პროცესს. ჩვენი ამოცანა გახლავთ ის, რომ სწორედ საზოგადოებრივი ტრანსპორტი გახდეს ყველაზე უფრო ხელმისაწვდომი და კომფორტული გადაადგილების საშუალება. ჩვენი პოლიტიკა არ გულისხმობს მხოლოდ ახალი მოძრავი შემადგენლობის შემოყვანას, ამაღლოვლად გველისხმობს საგზაო ინფრასტრუქტურის განვითარებას. კომფორტულ და სწრაფ გადაადგილებაზე ორიენტირებული საზოგადოებრივი ტრანსპორტის პარალელურად, ჩვენ აუცილებლად განვახორციელებთ ველობილიკებს, შუშ პირებისა და ფეხით მოსიარულეთა ინფრასტრუქტურის გამართვის კომპონენტების ჩათვლით.“

„ბენზინსა და დიზელში დამაბინძურებელ ნივთიერებათა ნორმა დაუახლოვდება ევროპულ სტანდარტს. ჩვენ ბენზინის სტანდარტი ავნიეთ, მაგრამ ეს პოლიტიკა აუცილებლად უნდა გავრცელდეს დიზელის საწვავზე. მოგეხსენებათ, საქართველოში საკმაოდ მაღალია დიზელის მოხმარება, შესაბამისად, ჩვენი წინადადებაა, მიმდინარე წლის 1-ლი ოქტომბრიდან უკვე გადავიდეთ ახალ სტანდარტზე, ავნიოთ სტანდარტი „ევრო 4“-მდე, ხოლო 2020 წელს - „ევრო 5“-მდე, რაც გულისხმობს იმას, რომ 10-ჯერ შემცირდება

გოგირდის შემცველობა იმ საწვავში, რომლის იმპორტირებაც დღეს საქართველოში ხდება.“

„ჩვენ უმოკლეს ვადებში დავნერგავთ გარემოსდაცვით ინტეგრირებულ სანებართვო სისტემას, რომელიც სანარმოებს ტექნოლოგიური ციკლის თანამედროვე ტექნოლოგიებით მაქსიმალურად მოკლე ვადაში ჩანაცვლებას დაავალდებულებს. მწვანე ინიციატივების წახალისებისთვის მნიშვნელოვანია აგრეთვე დაინერგოს ეკომარკირების ინსტრუმენტი, რაც გულისხმობს პროდუქციის წარმოებაში ეკოლოგიურად სუფთა ტექნოლოგიების წახალისებას და მწვანე ეკონომიკის ხელშეწყობას.“

„საქართველო გახდება ძალიან მაღალი ხარისხის, ეკოლოგიურად სუფთა, ე.წ ბიოპროდუქტის მწარმოებელი ქვეყანა. ჩვენ უკვე დავიწყებთ ამ მიმართულებით მნიშვნელოვანი ნაბიჯების გადადგმა. მოგეხსენებათ, რომ ნატურალური პროდუქტების გარკვეული ჯგუფი ჩვენ გავათავისუფლებთ დღგ-სგან, მაგრამ გვაქვს უფრო ამბიციური გეგმა და შემოდგომაზე წარმოგიდგენთ პოლიტიკას, რომლის მიხედვითაც საქართველოში ერთ-ერთი ყველაზე დაბალი გადასახადი იქნება სოფლის მეურნეობაში. ჩვენ აქცენტს გავაკეთებთ სწორედ ბიოლოგიურად სუფთა, ეკოლოგიური პროდუქტის წარმოებაზე. ჩემი პირადი ამოცანაა, ნაბიჯ-ნაბიჯ გავუწყოთ და გადასახადებისგან სრულად გავათავისუფლოთ ის სექტორი, რომელიც საქართველოში შეძლებს ბიოლოგიურად სუფთა პროდუქციის წარმოებას.“

„ეკონომიკის ენერგომომხმარებელ სექტორებში ენერგოტევადობის შემცირების, ენერგიის წარმოების, გადაცემის, განაწილების და მოხმარების სწორი მართვისა და ზოგადად ენერგიის მოხმარების ოპტიმიზაციის მიზნით სათანადო პოლიტიკის განსაზღვრა და გატარება იქნება ჩვენი ძალიან მნიშვნელოვანი პრიორიტეტი. თუ ჩვენ ავიღებთ დასავლეთ ევროპის მაგალითს, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ

◆ გარემოსდაცვითი სანებართვო სისტემა - საწარმოო ტექნოლოგიური ციკლის თანამედროვე ტექნოლოგიებით ჩანაცვლება

◆ ეკომარკირება - პროდუქციის წარმოებაში ეკოლოგიურად სუფთა ტექნოლოგიების წახალისება

◆ გარემოსდაცვითი კონტროლის სისტემის დანერგვა გარემოში ზემოქმედების მაღალი რისკის საქმიანობებისთვის

◆ საშენებლო საქმის ეფექტიანი კონტროლი:

- საშენებლო მასალის ტრანსპორტირება
- ჰიდროგეოლოგიური საინჟინრო საკითხების გათვალისწინება
- მშენებლობის პროცესში მცირის ნაწილაკების წარმოქმნის პრევენცია
- ენერგოეფექტიანი ტექნოლოგიების გამოყენება

- ◆ ავტო საშუალებების პერიოდული ტექნიკური ინსპექტირება
- ◆ ავტოპარკის განახლება: 2018-2019 წწ
- ◆ საგზაო ინფრასტრუქტურის განვითარება

- ◆ კომფორტული და სწრაფ გადაადგილებაზე ორიენტირებული საზოგადოებრივი ტრანსპორტი
- ◆ ველობილიკები
- ◆ შშმ პირებისა და ფეხით მოსიარულეთა ინფრასტრუქტურის გამართვა
- ◆ გარემოსდაცვითი ასპექტების გათვალისწინება სივრცითი მოწყობის პროცესში

- ◆ საწვავის სისუფთავის სტანდარტის გატოლება ევროკავშირის სტანდარტებთან

- ◆ 2018 წლის 1 ოქტომბრიდან - დიზელი ევრო 4
- ◆ 2019 წლის 1 ოქტომბრიდან - დიზელი ევრო 5

- ◆ წამახალისებელი დაბეგვრის სისტემა დაბალი კუბატურის მქონე იპორტულ ავტომობილებზე

დაახლოებით 20%-იანი რესურსი გვაქვს იმისთვის, რომ ენერგოეფექტურობაში ძალიან მნიშვნელოვანი შედეგი მივიღოთ.“

„ჩვენი მიზანია და განსაკუთრებულ ყურადღებას დაუვთმოთ, ახალი მწვანე, რეკრეაციული სივრცეების შექმნას ქალაქებში, ისევე როგორც არსებულის მოვლას და განახლებას. ამავე დროს, ძალიან მნიშვნელოვანი ინვესტიციები ჩაიდება დაცული ტერიტორიებისა და ყველა ბუნებრივი და ადამიანის მიერ შექმნილი ხელოვნური ეკოსისტემების განვითარებაში. და რაც მთავარია, ტყის სარეკრეაციო და ტურისტული მიზნებისთვის განვითარება იქნება ამ სექტორში ჩვენი აბსოლუტური პრიორიტეტი.“

„ტყე არის საქართველოს სიმდიდრე, მას უნდა გავუფრთხილდეთ და ის უნდა განვავითაროთ. კარგად მესმის, რომ იმ სიღარიბის ფონზე, რაც დღეს საქართველოში გვაქვს, ძალიან რთულია, ვთქვათ რადიკალური უარი სხვადასხვა მიმართულებით ტყის გამოყენებაზე, მაგრამ ეს არ არის არგუმენტი იმისთვის, რომ ჩვენ ამ მიმართულებით პრინციპული ნაბიჯების გადადგმა არ დავინწყოთ. ჩვენ მთავრობის გასულ სხდომაზე ძალიან ძალიან მნიშვნელოვანი ინიციატივა გამოვაცხადეთ, რომლის მიხედვითაც საქართველოში იმპორტირებული ხე-ტყის შემოტანას წავახალისებთ. ამასთან ერთად, ჩვენ საქართველოდან შევზღუდავთ

ე.წ. მორისა და ხის ფიცრის გატანას.“

„ამ რეფორმის შედეგად ჩვენ საქართველოში მივიღებთ სრულიად უნიკალურ გარემოს და ეს კაპიტალიზაცია შეეხება ნებისმიერ მიმართულებას. ეს ნიშნავს იმას, რომ საქართველოში წარმოებული სოფლის მეურნეობის პროდუქცია იქნება უფრო კონკურენტუნარიანი და ჩვენ შევძლებთ, ავითვისოთ ის უნიკალური საშუალება, რასაც გვაძლევს თავისუფალი ვაჭრობის რეჟიმი, როგორც ჩინეთთან, ასევე - ევროკავშირის ქვეყნებთან.“

„რაც მთავარია, ეს იქნება ძალიან მნიშვნელოვანი წინაპირობა, განათლების სექტორის ფუნდამენტურ რეფორმასთან ერთად, რომელიც უზრუნველყოფს ყველაზე მთავარს, რომ საქართველო იყოს განვითარებული ეკონომიკის, ნამდვილი ევროპული ინსტიტუტების მქონე ქვეყანა და ეს გახდება ერთადერთი უალტერნატივო წინაპირობა ჩვენი აფხაზი და ოსი მოქალაქეებისთვის, რომ ჩვენ ერთად ვაშენოთ ძლიერი და ევროპული საქართველო.“

ჩვენი მხრივ, ჟურნალის რედაქცია გპირდებით, რომ აქტიურად დაავკირდება ზემოაღნიშნული სტრატეგიის განხორციელების პროცესს და ჩვენ მკითხველს მუდმივ რეჟიმში მოგაწვდით ინფორმაციას კონკრეტული პროექტების თუ აქტივობების შესახებ.

Eng

On July 27th, the Prime Minister of Georgia, Mr. Mamuka Bakhtadze, made a presentation on environmental policy and the strategy of "the green economy".

The Prime Minister's presentation began with the following words: "... environmental problems are not only our, but the whole world's one of the biggest challenges. Unfortunately, the policy that has been taking place in Georgia for the last decades has been completely unacceptable and brought very serious consequences.

The main focus of green policy is to protect the environment in order to improve the ecology of the country and maintain the natural resources for future generations. "

საქართველოს პარლამენტის
პროექტი ბიბლიოთეკა

„მცენარეთა ლექსიკონი შედგენილი თ.რ.დ. ერისთავისაგან“

თამარ დემეტრაშვილი

საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის იშვიათ გამოცემათა განყოფილებაში ინახება რაფიელ ერისთავის შედგენილი „შემოკლებული ლათინური, რუსული და ქართული მცენარეთა ლექსიკონი“.

რაფიელ ერისთავის ლექსიკონი არის პირველი ნაბეჭდი მცენარეთა ლექსიკონი ქართულ ენაზე, რომელიც თბილისში გამოიცა 1873 წელს. XIX საუკუნის 20-იანი წლებიდან საქართველოში, მკაცრი ცენზურის გამო, ქართულ ენაზე წიგნები იშვიათად იბეჭდებოდა. ცნობილი მწერალი, დრამატურგი, ეთნოგრაფი და ლექსიკოგრაფი რაფიელ ერისთავი მშობლიურ ენაზე ლექსიკონის შედგენას პრაქტიკული და მეცნიერული მუშაობის საჭიროებით ხსენის.

ავტორმა სამეცნიერო ლექსიკონის შესადგენად გამოიყენა ყველა საჭირო და აუცილებელი მეთოდი, რაც თანამედროვე ლექსიკოგრაფიისთვის არის მიღებული:

1) ლექსიკონის შედგენისას წყაროდ გამოიყენა იმ დროის ცნობილი რუსი ბოტანიკოსისა და ფენოლოგის, რუსულად პირველი ბეჭდური მცენარეთა ლექსიკონის შემდგენლის Н. Анненков-ის „Ботанический Словарь“. ამ ლექსიკონს დღესაც მიმართავენ თანამედროვე ლექსიკოგრაფები. ამავე დროს ისარგებლა არაერთი ლიტერატურული წყაროთი: А. Оверин, Н. Ситовский, „Опыт русско-кавказской флоры, в применении к сельскому хозяйству и домашнему быту“, „Записки Кавказского общества сельского хозяйства“, ასევე სულხან-საბა ორბელიანისა და ჩუბინაშვილის ლექსიკონებით, სადაც მოხმობილი 572 მცენარეთა სახელწოდებებიდან შესატყვისი ყველას არ ახლდა.

2) ტრადიციული ლექსიკონების მსგავსად, რაფიელ ერისთავის წიგნშიც სიტყვა-ფორმები ანბანურ რიგზეა დალაგებული. სალექსიკონო ერთეულები ერთმანეთს მოსდევს ლათინური ანბანური წესის შესაბამისად.

3) ლექსიკონი შეიცავს დაბუსტებით გამოკვეთულ მცენარეთა სახელებს ლათინურ, რუსულ და ქართულ ენებზე, ასევე, ისეთ ქართულ სახელწოდებებს, რომელთა დასახელებებსაც ლათინურად ვერ მიაგნო.

4) მან ასევე ხალხური საგანძურიდან შეკრიბა მცენარეთა სახელწოდებები. ის ნახატებს ადარებდა მცენარეებს და გამოკითხვას აწარმოებდა სოფლის ექიმებთან ამა თუ იმ მცენარის სახელების დასადგენად და იმდროინდელი ცოდნის შესაბამისად გამოსცა თავისი ლექსიკონი.

5) ვინაიდან საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში ერთსა და იმავე მცენარეს სხვადასხვა სახელით იცნობენ, ლექსიკონში ქართული ენის დიალექტური და კუთხური ფორმებიც შეიტანა.

6) ვარსკვლავით აღნიშნული სიტყვები ავტორის მიერ ახალ შემოტანილ სახელწოდებებს აღნიშნავს.

ქართულ ენაზე გამოცემულ მცენარეთა ლექსიკონებს ავტორი არ იცნობს, თუმცა სცოდნია, რომ არსებობდა ფრანგი პატრი ფილიპეს შედგენილი ლექსიკონი, რომლითაც ჩუბინაშვილსაც უსარგებლია და იოანე ბატონიშვილის „მცენარეების ლექსიკონი“, თუმცა, დიდი მცდელობის მიუხედავად, ვერცერთი ვერ უშოვია და წინასიტყვაობაში სინანულით აღნიშნავს: „დახმული ჩემთვის საწიგნეები კერძოთა პირთა, არ ვიცი როდის გაიხსნებიან...“

რაფიელ ერისთავის მცენარეთა ლექსიკონს მომავალში არაერთი ლექსიკოგრაფი დაეყრდნო.

რაფიელ ერისთავმა 1884 წელს გამოსცა „მოკლე ქართულ-რუსულ-ლათინური ლექსიკონი: მცენარეთა, ცხოველთა და ლითონთა სამეფოებებიდან“, რომელიც 1873 წელს გამოცემული „ლათინური, რუსული და ქართული მცენარეთა ლექსიკონის“ ერთგვარი გაგრძელებაა. ეს გამოცემა შესწორებული და უწინდელზე ვრცელია, ამავე დროს, დამატებულია ცხოველთა და ლითონთა ლექსიკონი.

გამოცემა სამი ნაწილისგან შედგება: ბოტანიკური, ცხოველთა და ლითონთა ლექსიკონები.

სიტყვა-ფორმები ანბანურ რიგზეა დალაგებული. სალექსიკონო ერთეულები ერთმანეთს მოსდევს ქართული ანბანური წესის შესაბამისად. ლექსიკური ერთეული დანომრილია და მოძებნა ადვილია რუსულ და ლათინურ ენებზეც, ვინაიდან წიგნის სამივე ნაწილს ერთვის რუსულ და ლათინურ ანბანზე დალაგებული საძიებელი.

სიტყვა-ფორმები ანბანურ რიგზეა დალაგებული. სალექსიკონო ერთეულები ერთმანეთს მოსდევს ქართული ანბანური წესის შესაბამისად. ლექსიკური ერთეული დანომრილია და მოძებნა ადვილია რუსულ და ლათინურ ენებზე, ვინაიდან წიგნის სამივე ნაწილს ერთვის რუსულ და ლათინურ ანბანზე დალაგებული საძიებელი.

ჯერით აღნიშნულია სიტყვები, რომელთა განმარტებაში ავტორს ეჭვი არ ეპარება. რგოლით შემკული სიტყვების შესატყვისი საეჭვოდ მიაჩნია, ხოლო ზოგი ლექსიკური ერთეული სრულიად განუმარტავია და მიწერილია: ბალახია, ხეა, ფრინველია, მწერია, მძრომია და სხვ. თუმცა,

როგორც შემდგენელი ლექსიკონის წინასიტყვაობაში ამბობს – „ვამჯობინე კი, არ გამომეტოვებინა სიიდან ასახსნელი სიტყვებიც, იმ აზრით, ეგება სხვებმა ოდესმე შესძლონ მათი ახსნა და ამ ლექსიკონში ჰპოვენ მზათ შეკრებილს მასალას.“

წიგნი დაბეჭდილია ეპისკოპოს ალექსანდრეს (ერისკაცობაში ალექსი დავითის ძე ოქროპირიძე, 1824–1907) საფასით.

იმეათ გამოცემათა განყოფილებაში დაცულია დავით ჩუბინაშვილის პირადი ეგზემპლარი, რომელსაც ახლავს ავტორის მინაწერი: „Давиду Евсеевичу Чубинову съ глубокимъ уважением, составитель“.

Eng

The rare edition division of the National Parliamentary Library of Georgia presents “Short Latin, Russian and Georgian lexicon of Herbs” written by Rafiel Eristavi.

Rafiel Eristavi's lexicon is the first printed lexicon of herbs in Georgian language, printed in 1873 in Tbilisi. Since 1820s because of the strict restrictions books were very rarely published in Georgian language. Famous writer, script writer, ethnographer and lexicographer Rafiel Eristavi explained the necessity of publishing this lexicon in native language due to the practical and scientific needs.

ეკოკორიდორების ფონდი კავკასიაში (ECF)

პარტნიორობა ცოცხალი ლანდშაფტებისათვის

Eco-Corridors Fund in the Caucasus (ECF)

A partnership for Living Landscapes

ეკოკორიდორების ფონდი კავკასიაში (ECF) წარმოადგენს გრძელვადიან ფინანსურ ინსტრუმენტს, რომელიც უზრუნველყოფს ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციას სამხრეთ კავკასიაში არსებულ ლანდშაფტებში გრძელვადიანი საკონსერვაციო ხელშეკრულებების საშუალებით. პროგრამა მიზნად ისახავს გარემოსდაცვითი ღონისძიებების ლანდშაფტურ დონეზე ინტეგრირებას და კავკასიის სხვადასხვა დაცული ტერიტორიების დამაკავშირებელი ეკოკორიდორების შექმნას მდგრადი ეკონომიკური და სოციალური განვითარების პარალელურად. პროგრამის ერთ-ერთ მთავარ მიზანს წარმოადგენს ბიომრავალფეროვნების კონსერვაცია მნიშვნელოვანი სახეობებისა და მათი ჰაბიტატების დაცვისა და არსებული მოწინავე გამოცდილების შენარჩუნების გზით.

ეკოკორიდორებში დაცული ტერიტორიების დაკავშირებისა და ეკოლოგიური მდგრადობის შენარჩუნების საკითხში მნიშვნელოვან როლს ასრულებს მდგრადი მიწათსარგებლობის პრაქტიკის დანერგვა და პოპულარიზაცია. ზემოაღნიშნული ამავდროულად უზრუნველყოფს ადგილობრივი მოსახლეობის არსებული სოციალურ-ეკონომიკური სტატუსის შენარჩუნებას ან ხშირ შემთხვევაში მის გაუმჯობესებას. ბუნების კონსერვაცია უნდა განიხილებოდეს, როგორც ადგილობრივი თემების საცხოვრებელი გარემოს გაუმჯობესებისათვის ხელშემწყობი პირობა და არა - მათი ეკონომიკური განვითარების გზით.

თარების ხელის-შემშლელი ფაქტორი. ეკოკორიდორების ფონდი (ECF) უზრუნველყოფს ბუნების კონსერვაციისა და მასთან დაკავშირებით გადამწყვეტილებების მიღების პროცესში ადგილობრივი მოსახლეობის აქტიურ მონაწილეობას, რასაც მნიშვნელოვანი როლი ეკისრება რეგიონის მდგრადი განვითარების საკითხში.

პროგრამა ითვალისწინებს ცოცხალი ლანდშაფტების შენარჩუნებასა და განვითარებას მართვის პროცესში ადგილობრივი მოსახ-

ლეობის აქტიური მონაწილეობით, რაც ასევე ითვალისწინებს მცენარეთა და ცხოველთა მდგრადი პოპულაციების შენარჩუნებას, მათთვის საჭირო ჰაბიტატების დაცვასა და ეკოკორიდორების არსებობას. პროგრამის სამიზნე მოწყვლადი სახეობების დაცვა და რესურსების მდგრადი მართვა უზრუნველყოფს პრიორიტეტული ეკოსისტემების ბუნებრივი რესურსებისა და თემების სიცოცხლისუნარიანობის გაუმჯობესებას, სოციალურ-ეკონომიკური და გარემო პირობების მდგრადობას. აღნიშნული პროცესების განხორციელების შედეგს წარმოადგეს მიწის სხვადასხვა კატეგორიის მქონე ხელოვნურად თუ ბუნებრივად მართული ჰაბიტატების ურთიერთდაკავშირებული მოზაიკური სტრუქტურა, რაც განაპირობებს სხვადასხვა ეკო-სისტემური სერვისის განვითარებას და ხელს უწყობს ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციას, კლიმატის ცვლილებებისადმი ადაპტაციას, სასოფლო სამეურნეო და ტყის რესურსების ხელმისაწვდომობას, ეკოტურიზმის განვითარებასა და რეგიონის კულტურული მემკვიდრეობის დაცვას.

პროგრამა ხორციელდება ბუნების დაცვის მსოფლიო ფონდის (WWF) კავკასიის ოფისის მიერ საქართველოში, სომხეთსა და აზერბაიჯანში სხვადასხვა სამთავრობო თუ არასამთავრობო ინსტიტუციებთან მჭიდრო თანამშრომლობით. პროგრამა სრულდება გერმანიის ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების სამინისტროსა (BMZ) და გერმანიის რეკონსტრუქციის საკრედიტო ბანკის (KfW) ფინანსური მხარდაჭერითა და გერმანიის WWF-ის თანადაფინანსებით. საკონსულტაციო მომსახურებას უწევს „GOPA Consultants“, „DFS“ და „HessenForst“-ის კონსორციუმი.

ეკოკორიდორების როლი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია კლიმატის გლობალური ცვლილების შედეგების

©Nika Tsiklauri - EcoFilms.ge.

შერბილების საკითხში და ეკოსისტემების დაცვის მნიშვნელოვან ინსტრუმენტს წარმოადგენს, რაც საქართველოს ევროკავშირთან ასოცირების შეთანხმების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პრიორიტეტული მიმართულებაა. ეკოკორიდორების პროგრამის განხორციელებას, მისი კომპლექსურობიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვს მდგრადი განვითარების გლობალური დღისწესრიგის, ასევე ბიომრავალფეროვნების კონვენციის, მისი სტრატეგიული მიმართულებების და გაეროს კლიმატის ცვლილების ჩარჩო კონვენციის შედეგად აღებული ვალდებულებების შესრულების თვალსაზრისით. ბიომრავალფეროვნების სტატუსის გაუმჯობესება ეკოსისტემურ დონეზე წარმოადგენს ერთ-ერთ უმთავრეს მიმართულებას საქართველოს ბიომრავალფეროვნების სტრატეგიისა და მოქმედებათა გეგმის სტრატეგიაში. პროგრამა ხელს უწყობს მწვანე ეკონომიკის გრძელვადიანი მიზნების განხორციელებას სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესების პარალელურად, ეკოლოგიური პრობლემების შემცირებისა და ბუნებრივი რესურსების რაციონალური და ეფექტური გამოყენების კუთხით. ეს უკანასკნელი კი, საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიის თანახმად, ქვეყნის ერთ-ერთ პრიორიტეტულ მიმართულებას წარმოადგენს.

ეკოკორიდორების განვითარების პროცესი მოიცავს ეკოლოგიური ქსელებისა და კორიდორების, მათი გეოგრაფიული და თემატური პრიორიტეტების იდენტიფი-

ცირებას, ე.წ. ფინანსური თანამონაწილეობითი მიდგომის განხორციელებას, რომელიც იყენებს წამახალისებელ ფინანსურ რესურსებს ადგილობრივი მოსახლეობის მობილიზებისათვის, რათა მათ აიღონ პასუხისმგებლობა საკუთარი განვითარების პროცესზე და მათ მიერ გამოყენებულ ბუნებრივ რესურსებზე. პროგრამა ითვალისწინებს გრძელვადიანი გარემოსდაცვითი საკონსერვაციო შეთანხმებების გაფორმებას ადგილობრივ თემებთან, რაც ასევე ეხმარება მიწათმოსარგებლეებს ლანშაფტის მდგრადი სარგებლობისა და შენარჩუნების საკითხში.

პროგრამის ფარგლებში საქართველოში პილოტურ არეალად შერჩეულია დასავლეთ მცირე კავკასიონის კორიდორი, ტერიტორია ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკსა და აჭარის დაცულ ტერიტორიებს შორის. კორიდორი ძირითადად მიუყვება მესხეთის ქედს, თუმცა ასევე აკავშირებს თურქეთისა და საქართველოს საკონსერვაციო ტერიტორიებს ერუშეთის გეგმარებითი დაცული ტერიტორიების მეშვეობით. აღნიშნული არეალის შერჩევა განპირობებულია მისი გეოგრაფიული მდებარეობიდან გამომდინარე, რადგან წარმოადგენს მნიშვნელოვან კორიდორს როგორც თავად ქვეყნის, ასევე, სამხრეთ კავკასიის რეგიონის ფარგლებში არსებული ბიომრავალფეროვნების თვალსაზრისით უნიკალური ტერიტორიების ეკოლოგიური ერთიანობის შენარჩუნებისათვის.

Eng

Eco-Corridor Fund for the Caucasus (ECF) is a long-term financial instrument to support biodiversity conservation in the diverse landscapes of the Southern Caucasus through contractual nature conservation. The program aims to connect various protected areas and ensures landscape level nature conservation, combined with sustainable economic and social development in the eco-corridors. The main goal is to secure biodiversity conservation by safeguarding the ecologically significant species and their habitats while maintaining local culture.

Promoting sustainable land use in eco-corridors is actively contributing to connecting protected areas and enhancing ecological sustainability, while ensuring the socio-economic status of the community is not harmed and in many cases is improved. Nature conservation should not mean that communities experience a loss in income or a negative effect on livelihoods. ECF puts local people in control of conservation action with sustainability as a part of the culture, economy and decision-making, with the intention that these ideas ultimately lead to a more prosperous local economy and increase the strength of local communities and nature conservation.

The 'living landscapes' will be maintained by local people through active landscape management, providing habitats and corridors large enough to sustain healthy populations of plants and animals without impeding local economics and traditional way of living. Protection of key threatened mammal species and sustainable resource management will ensure long-term environmental, social and economic sustainability and resilience of priority ecosystems, natural resources and communities. The result will be an interconnected mosaic of managed and unmanaged habitats under various land categories and management providing diverse ecosystem services, contributing to biodiversity conservation, adaptation to climate change, supply of agricultural and forest products, nature based tourism, and cultural heritage conservation.

ECF is implemented by the WWF Caucasus Programme Office in Azerbaijan, Armenia and Georgia, through the close cooperation with different governmental and non-governmental institutions. The programme is financially supported by the German Federal Ministry for Economic Cooperation and Development (BMZ) through KfW Development Bank and co-financed by WWF Germany. The consortium of GOPA Consultants, DFS and HessenForst provide consulting services.

ECF actions are a part of meeting the Global, Development Goals and implementation of existing and emerging policies, legislation and international commitments, contributing to overall Green Development of the country.

The Western Lesser Caucasus Corridor is selected as a pilot site in Georgia, located in the southwestern Georgia between Borjomi-Kharagauli National Park and Protected areas in Ajara Region. The corridor mainly follows the Meskheta mountain range but also provides links to important conservation areas in Turkey and the planned Erusheti National Park in Georgia. The corridor contains high biological and landscape diversity as it connects different biogeographical and climate regions.

The process of ECF development includes identification of ecological networks and corridors and their geographic and thematic priorities, implementation of financial participatory approach, which is the participatory process that uses financial incentive for planning and taking actions by communities themselves and aims to empower communities to become decision makers and stewards of their natural resources. The program includes signing of long-term conservation agreements with local communities on nature conservation, also supporting to land users to use and preserve the landscape in a sustainable way.

გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტი

ირაკლი მუკნიაშვილი

საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტის უფროსი

თქვენი დეპარტამენტის საქმიანობასთან დაკავშირებული რა საკანონმდებლო ცვლილებები განხორციელდა ან იგეგმება ახლო მომავალში?

გარემოსდაცვითი კანონმდებლობის დარღვევაზე პასუხისმგებლობის გამკაცრება მიმდინარეობს სხვადასხვა მიმართულებით:

ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსში განხორციელებული ცვლილებები:

■ მერქნიან მცენარეთა უკანონო გაჩეხვის და დაზიანების შემთხვევაში მოხდება სამართალდარღვევის იარაღისა და სამართალდარღვევის ობიექტის კონფისკაცია, ასევე საჯარიმო სანქციების გაზრდა;

■ ნადირობის წესების განმეორებით დარღვევისთვის სამართალდამრღვევს გარკვეული დროით (1, 2 ან 3 წლით) ჩამოერთმევა სანადირო ცეცხლსასროლი იარაღის ტარების უფლება.

■ ცვლილება ასკ-ს 57¹ მუხლში: ლიცენზიის გარეშე წიაღით სარგებლობის შემთხვევაში, ჯარიმის გარდა, კოდექსით ასევე გათვალისწინებული იქნება სამართალდარღვევის იარაღისა და სამართალდარღვევის ობიექტის კონფისკაცია.

■ აღნიშნულ მუხლს ემატება შენიშვნა - თუ სამართალდარღვევის ობიექტი დატვირთულია ტრანსპორტირების საშუალებაზე, საქმის განხილვის დასრულებამდე ხორციელდება ტრანსპორტირების საშუალების დროებითი ჩამოერთმევა მასზე განთავსებულ მყარი სასარგებლო წიაღისეულთან ერთად და ტრანსპორტირების საშუალებას გადაიყვანენ სპეციალურ დაცულ სადგომზე. ტრანსპორტირებისა და სადგომზე შენახვის ხარჯები დაეკისრება სამართალდამრღვევს.

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსში განხორციელებული ცვლილებები

■ სისხლის სამართლის კოდექსში განხორციელებული ცვლილების შესაბამისად, კოდექსს დაემატა ახალი 2871 მუხლი, რომლის შესაბამისადაც - დაურეგისტრირებელი სახერხი საამქროს გამოვლენის შემთხვევაში, მისი მფლობელის მიმართ დადგება სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა, რაც დაისჯება ჯარიმით ან თავისუფლების აღკვეთით ვადით ერთ წლამდე. ხოლო იმავე ქმედების არაერთგზის ჩადენის შემთხვევაში - ჯარიმით ან თავისუფლების აღკვეთით ვადით ერთიდან ორ წლამდე.

ამავე დროს ამ მუხლით გათვალისწინებული ქმედებისათვის იურიდიული პირი ისჯება ლიკვიდაციით ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ვადით სამ წლამდე.

■ სისხლის სამართლის კოდექსში განხორციელებული ცვლილება ასევე ეხება წიაღით უკანონო სარგებლობას. კერძოდ - კოდექსის 299-ე მუხლში განხორციელებული ცვლილების შესაბამისად - წიაღით უკანონოდ მოპოვებისთვის ასევე დადგება სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა იმ შემთხვევაში, როდესაც პირი, ასეთი ქმედებისთვის

ადმინისტრაციული სახდელის დადების შემდგომ, კვლავ უკანონოდ მოიპოვებს სასარგებლო წიაღისეულს.

■ პასუხისმგებლობა ასევე გამკაცრდა და სისხლის სამართლის კოდექსით დასჯადი გახდა - ხე-ბუჩქნარის უკანონოდ გაჩეხა, სახელმწიფო ტყის ფონდის მიწებზე ან დაცულ ტერიტორიებზე საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილი ხე-ბუჩქნარის უკანონოდ გაჩეხა და მრგვალი ხე-ტყის (მორის), ხე-მცენარის ან საშუაშე მერქნის კანონმდებლობით დადგენილი წესის დარღვევით ტრანსპორტირება. აღნიშნული დარღვევებისათვის, სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა დადგება იმ პირის მიმართ, რომელიც ადმინისტრაციულ სახდელდადებულია ასეთი დარღვევის განმეორებით ჩადენისათვის.

მოთხოვნების გამკაცრება სახერხი საამქროების განთავსებისა და რეგისტრაციის მიმართ

სახერხი საამქროს განთავსება აკრძალულია:

■ დაცული ტერიტორიების მიმდებარე 500-მეტრ-იან ზონაში;

■ მიწისქვეშა წყლის სანიტარიული დაცვის მკაცრი რეჟიმის (15 მეტრიანი რადიუსი) ზონაში;

■ საცხოვრებელი სახლებისა და საზოგადოებრივი/საჯარო დაწესებულებების შენობებიდან ასევე პარკებიდან, სკვერებიდან ან ბაღებიდან 100 მეტრის რადიუსში;

■ კულტურული მემკვიდრების ძეგლებიდან 100 მეტრის რადიუსში;

დამატებითი მოთხოვნები სახერხი საამქროების მიმართ:

■ სახერხი საამქროს სახერხი დანადგარი უნდა განთავსდეს დახურული ტიპის კაპიტალურ ნაგებობაში, გარემოში მტვრის გავრცელების აღკვეთის მიზნით ნაგებობა აღჭურვილი უნდა იყოს სათანადო ასპირაციული სისტემით.

■ სახერხი საამქრო აღჭურვილი უნდა იყოს ვიდეო მონიტორინგის სისტემით;

■ სახერხი საამქროს მფლობელი ვალდებული იქნება, თითოეულ სახერხ დანადგარზე გააჩნდეს საექსპერტო დასკვნა სახერხი დანადგარის გამოსავლიანობასთან დაკავშირებით;

■ დეპარტამენტი რეგისტრაციის მოთხოვნაზე გადაწყვეტილებას მიიღებს სახერხი საამქროს ადგილზე გადამოწმებით, 30 კალენდარული დღის ვადაში;

არსებული სახერხი საამქროს მფლობელი ვალდებული იქნება, წინამდებარე მოთხოვნების დადგენიდან 1 წლის ვადაში, შესაბამისობაში მოიყვანოს მისი სახერხი საამქრო მოთხოვნებთან და 1 წლის ვადაში მოახდინონ თავიანთი სახერხი საამქროების რეგისტრაციის ახალი მოთხოვნის წარმოდგენა, წინააღმდეგ შემთხვევაში სახერხი საამქროს რეგისტრაცია ავტომატურად გაუქმდება.

იგეგმება რამდენიმე სხვადასხვა საკითხებთან დაკავშირებული კანონპროექტი ასევე გამკაცრების მიმართულებით.

რა სტრუქტურულ ცვლილებებს ველოდებით ახლო მომავალში?

მიმდინარეობს ახალ ტყის კოდექსზე მუშაობა, რაც სხვა მნიშვნელოვან საკითხებთან ერთად გულისხმობს, სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტოდან, ტყის კონტროლის ფუნქციის სსდ გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტში გადმოტანას, შესაბამისად, ველოდებით დეპარტამენტში იმ შტატების მნიშვნელოვან ზრდას, რომლებიც იმუშავებენ უშუალოდ უკანონო ხე-ტყისა და ტრანსპორტირების პრევენციის, გამოვლენისა და აღკვეთის მიმართულებით.

რა კრიტერიუმებს უნდა აკმაყოფილებდეს პირი, რომ გახდეს გდ-ის თანამშრომელი?

გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტში გამოცხადებულ ვაკანსიებზე, დეპარტამენტის უფროსის ბრძანებით განისაზღვრება კრიტერიუმები, რომელსაც უნდა აკმაყოფილებდეს კონკურსანტი. ამიტომ, ეს დამოკიდებულია ვაკანტურ ადგილსა და იმ სამსახურის მიმართულებებსა და გამოწვევებზე, რომელშიც ცხადდება ვაკანტური ადგილი.

დეპარტამენტის მიერ გამოცხადებული ყველა ვაკანსიის განთავსება ხდება საჯარო სამსახურის ბიუროს ვებგვერდზე - www.hr.gov.ge, სადაც დარეგისტრირების შემთხვევაში, უნდა აიტვირთოს პირადი მონაცემები, ხშირ შემთხვევაში - დიპლომი, სამუშაო გამოცდილების დამადასტურებელ დოკუმენტაცია, მართვის მოწმობა და ა.შ. - ვაკანსიის მოთხოვნებიდან გამომდინარე. პროცედურის დასრულების შემდგომ, შესაძლებელი ხდება ვაკანსიაზე განაცხადის გაკეთება. შემდეგ ატვირთული დოკუმენტების შედარება ხდება ვაკანსიის მოთხოვნებთან და მათი დაკმაყოფილების შემთხვევაში, პირი გადადის შემდეგ ეტაპზე, რომელიც ზოგ შემთხვევაში, ფიზიკური ნორმატივების ჩაბარებასაც მოიცავს, ხოლო ყველა შემთხვევაში - გასაუბრებას.

რამდენად რეალურად გეგვინებათ შესაბამისი კვალიფიკაციის მქონე კადრების მოძიება მოკლე დროში?

გფიქრობ, დღეს საქართველოში ძალიან ბევრი ახალგაზრდა, მონდომებული და ბუნებაზე შეყვარებული კადრია. კადრების მოძიების თვალსაზრისით, პრობლემების მოლოდინი არ გვაქვს, ვინაიდან ყოველდღიურად გვხვდება მოქალაქეების მხრიდან ინტერესი გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტში დასაქმების მიმართ. ჩატარებული კონკურსებიდან გამომდინარე, შემოძლია გითხრათ, რომ საკმაოდ დიდია ნაკადი და კონკურენტუნარიანი კანდიდატები მოდიან გასაუბრებებზე.

ბრაკონიერობასთან ბრძოლის გამკაცრების ყოველ ტალღას, როგორც წესი მოჰყვება ხოლმე მოსახლეობის გარკვეული ნაწილის პროტესტი და წინააღმდეგობა, გვყავს თუ არა მოსახლეობის ნაწილი, რომელიც მოითხოვს კანონის გამკაცრებას, მხარს გიჭერთ და ადგილზე გეხმარებათ კანონის აღსრულებაში?

გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მასშტაბით სისტემატიური ღონისძიებები ტარდება გარემოსდაცვით სფეროში ცნობიერების ამაღლების მიმართულებით. ყოველდღიურად მატულობს დეპარტამენტის საქმიანობისა და ბუნების გულშემატკივრები, რაც გამოიხატება მოქალაქეების ჩართულობით და ცხელ ხაზზე - 153-ზე (ზარი უფასოა, ანონიმურობა დაცულია, ინდექსის გარეშე) შემოსული შეტყობინებების ოდენობით. მე ხშირად მაქვს შეხვედრები დაინტერესებულ ჯგუფებთან, რომლებიც მუდმივად გამოხატავენ სურვილს ჩაერთონ დეპარტამენტის თითოეულ თანამშრომელთან ერთად, პრევენციული ღონისძიებების გატარებაში. ხოლო მცირე ჯგუფების მიერ გამოხატული პროტესტის მიუხედავად, რაც ხშირად გამოწვეულია მათი პირადი კომერციული ინტერესებით, გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო აგრძელებს მკაცრ კონტროლს და მადლობას ვუხდით თითოეულ იმ მოქალაქეს, რომელიც ბრუნავს გარემოზე.

რამდენად კოორდინირებული არის თქვენი სამსახურის ქმედებები შინაგან საქმეთა სამინისტროს სხვადასხვა უწყებებთან?

გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტის ყოველდღიური საქმიანობა კოორდინაციაშია, არა მხოლოდ შინაგან საქმეთა სამინისტროსთან, არამედ ყველა უწყებასთან, ძალოვანია თუ არა, რომელიც რაიმე კავშირშია ჩვენს საქმიანობასთან და ხელეწიფება დროში ეფექტური ნაბიჯების გადადგმასა და გადაწყვეტილებების მიღებაში დაგვეხმაროს.

დაბოლოს, გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროების გაერთიანებამ იქონია თუ არა რაიმე ნეგატიური ან პოზიტიური გავლენა თქვენი დეპარტამენტის საქმიანობაზე?

შემიძლია გითხრათ, რომ გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროების გაერთიანება დეპარტამენტზე ცალსახად პოზიტიურად აისახა, ვინაიდან ყოველთვის იყო საკითხები რომლებიც საჭიროებდა სოფლის მეურნეობის სამინისტროსთან კოორდინირებულ მუშაობას, ახლა კი ეს პროცესი დროში ეფექტურია, რაც ამარტივებს არამხოლოდ ჩვენს სამუშაო პროცესს, ასევე მოქალაქეების პრობლემების გადაწყვეტა ხდება შემცირებულ ვადებში.

Eng

This is an interview with the head of environment supervision department of the ministry of environment protection and agriculture of Georgia Mr. Irakli Mukniashvili.

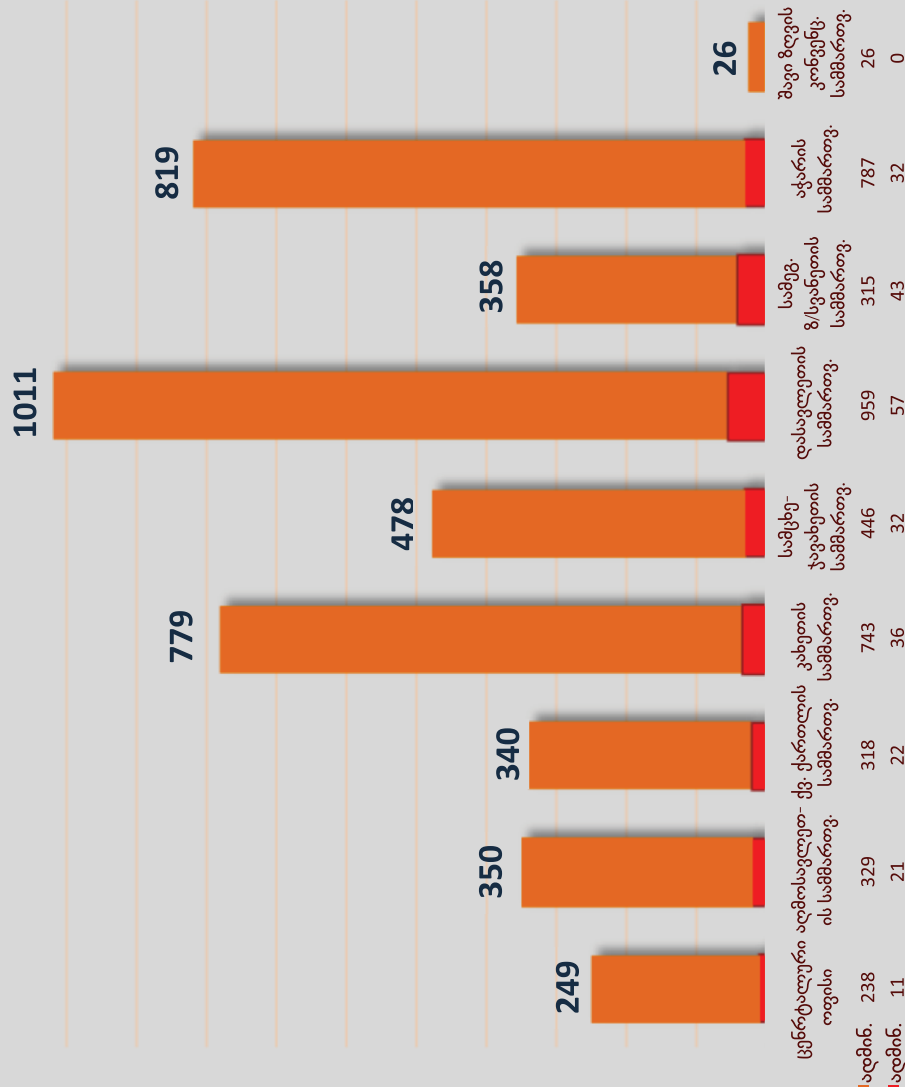
Mr. Mukniashvili talks about recent changes that took place in the environment protection legislation. He also discusses upcoming structural changes of the department and future plans.

გერემოსდაცვითი ზედუმხედვოდობის დეპრეტუმები

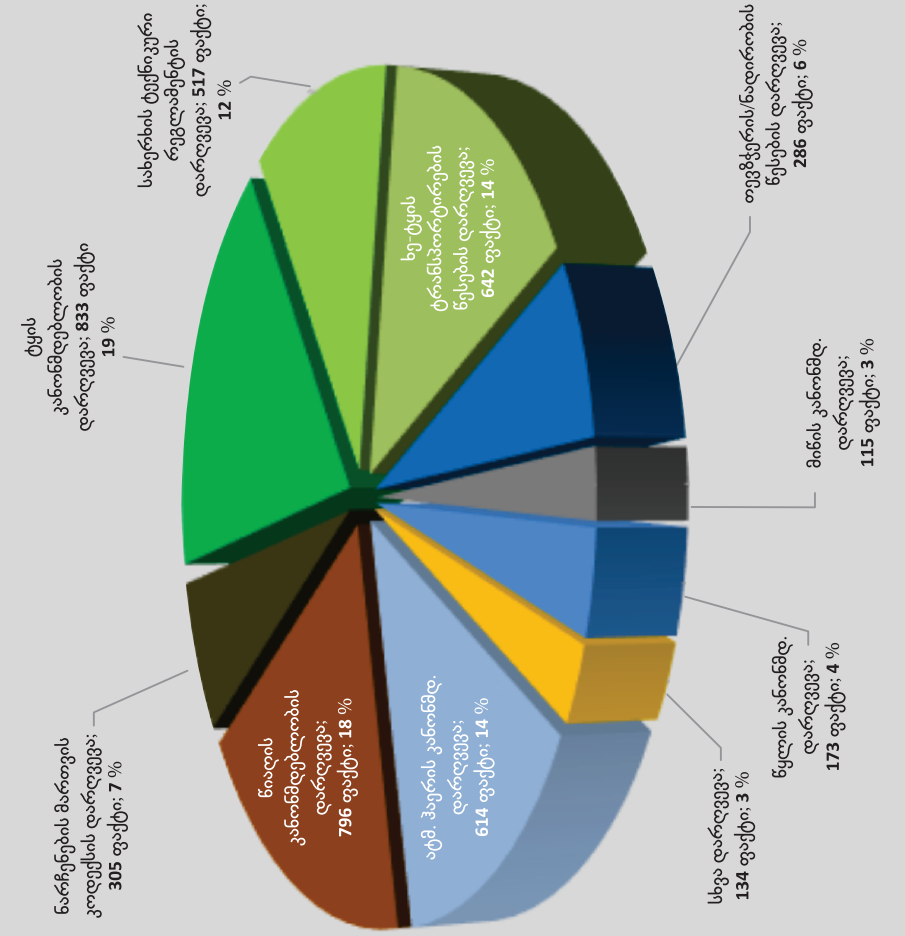
ინენარი - ივნისი, 2018 წ.

დეპრეტუმების მიერ გერემოსდაცვითი
ხონომოდობის დარღვის 4415 ფაქტი:

- დონისტრუქული - 4116 ფაქტი
- სისხლის სემრთლის - 254 ფაქტი

დეგრამა: სამართალდარღვევითა გამომდინარე რეგონების მიხედვით, ინენარი-ინისი, 2018 წ.

დეგრამა: სამართალდარღვევითა სტრუქტურა, ინენარი-ინისი, 2018 წ.
გომოდობა ანალიტიკური სამსახურის მიერ

კლიმატის ცვლილების შესახებ საქართველოს მესამე ეროვნული შეტყობინება

მომზადებულია და გამოცემულია გაეროს
განვითარების პროგრამის ხელშეწყობით, 2014 წელი

საქართველოს ეროვნული და რეგიონული განვითარების პრიორიტეტებს განაპირობებს მისი გეოპოლიტიკური მდებარეობა, ისტორიული კავშირ-ურთიერთობები, სოციალურ - კულტურული თავისებურებები და მიმდინარე მომენტის მოთხოვნები.

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ საქართველომ აღიდგინა პოლიტიკური დამოუკიდებულება, აიღო ევროინტეგრაციის კურსი და დაიწყო რეფორმები ყველა სფეროში. ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულების შემადგენელი ნაწილია 2014 წელს ძალაში შესული „ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შესახებ შეთანხმება“ (DCFTA), რომელიც გზას უხსნის საქართველოში წარმომადგენელ საქონელსა და მომსახურებას ევროკავშირის შიდა ბაზარზე და ხელს შეუწყობს ქვეყნის საინვესტიციო მიზმიდევლობის გაზრდას. ასოცირების ხელშეკრულება ხაზს უსვამს კლიმატის ცვლილების საკითხებზე თანამშრომლობის აუცილებლობას შემდეგ სფეროებში: კლიმატის ცვლილების შერბილება, კლიმატის ცვლილებასთან ადაპტაცია, ნახშირბადით ვაჭრობა, კლიმატის ცვლილების საკითხების დარგობრივ პოლიტიკაში ინტეგრაცია და სუფთა ტექნოლოგიების განვითარება. ამ მიმართულებით ეროვნულ დონეზე უკვე მიმდინარეობს რამდენიმე ინიციატივა: დაბალემისიებიანი სტრატეგიის მომზადება (LEDS), ორწლიური განახლებადი ანგარიშის (BUR) შედგენა, ეროვნულ დონეზე მისაღები სათბურის გაზების შემამცირებელი ღონისძიებების (NAMA) მომზადება, ეროვნულ დონეზე განსაზღვრული სავარაუდო კონტრიბუციის (INDC) განსაზღვრა და სხვ. 2010 წლიდან საქართველოს დიდმა ქალაქებმა დაიწყეს მიერთება ევროკავშირის „მერების შეთანხმების“ (COM) ინიციატივასთან, რამაც საგრძნობი იმპულსი მისცა ქვეყანაში სათბურის გაზების ინვენტარიზაციის დონის ამაღლებას. ამასთან ერთად, კლიმატის ცვლილების საკითხებში საქართველო აქტიურად თანამშრომლობს რეგიონულ დონეზე, ძირითადად შედის რა ამერბაიჯანი, მოლდოვა, სომხეთის ჯგუფში და აგრეთვე ჩართულია ევროკავშირის ClimaEast პროექტის შესრულებაში ამერბაიჯანთან, ბელორუსიასთან, მოლდოვასთან, რუსეთთან, სომხეთთან და უკრაინასთან ერთად.

კლიმატური თვალსაზრისით საქართველო დიდი მრავალფეროვნებით ხასიათდება. მასში წარმოდგენილია კლიმატური ზონების თითქმის ყველა ტიპი გარდა უდაბნოს,

სავანისა და ტროპიკული ტყეებისა. ქვეყნის შუაგულში გამავალი ლიხის ქედი ტერიტორიას ჰყოფს კლიმატურად მკვეთრად განსხვავებულ ორ რეგიონად - ნოტიო სუბტროპიკულ დასავლეთ საქართველოდ და ძირითადად მშრალი სუბტროპიკებით გამორჩეულ აღმოსავლეთ ნაწილად. დასავლეთ საქართველოს დაბლობ რაიონებში და შავი ზღვის სანაპირო ზონაში საშუალო წლიური ტემპერატურა 14-15 °C შეადგენს, ხოლო ნალექთა წლიური ჯამი 1500-2700 მმ ფარგლებში იცვლება. ამავე რეგიონის ალპური ზონა მოიცავს მუდმივი თოვლითა და მყინვარებით დაფარულ, კავკასიონის მძლავრ სისტემაში შემავალ მთიან მასივებს, რომელთა სიმაღლე ზღვის დონიდან 5 000 მეტრს აღწერს. აღმოსავლეთ საქართველოს ვაკეებში საშუალო წლიური ტემპერატურა 11-13 °C აღწევს და ნალექთა წლიური ჯამები 400-600 მმ შეადგენს, ხოლო მთიან რაიონებში ეს სიდიდე 800-1200 მმ-მდე იზრდება. ბოლო 25 წლის მანძილზე გლო-

ბალური დათბობის მეგავლენით დასავლეთ საქართველოში საშუალო წლიურმა ტემპერატურამ დაახლოებით 0.3°C -ით მოიმატა, აღმოსავლეთ საქართველოში კი ნაზარდმა $0.4-0.5^{\circ}\text{C}$ მიაღწია.

ქვეყნის ძირითადი ბუნებრივი რესურსი მტკნარი წყალი და ტყეა. დასავლეთ საქართველოს მდინარეთა საერთო წლიური ჩამონადენი (48.0 კმ^3) სამჯერ აღემატება აღმოსავლეთ საქართველოს მდინარეთა ჩამონადენს (13.4 კმ^3). ქვეყნის ტერიტორიაზე აღრიცხულია 850-მდე მცირე ზომის ტბა და 40-ზე მეტი წყალსაცავი, რომელთაც საირიგაციო და ჰიდროენერგეტიკული დანიშნულება აქვთ. საქართველოს ჰიდროენერგეტიკული პოტენციალი მაღალია და მისი ტექნიკურად გამოყენებადი კომპონენტი 40 მლრდ კვტ. სთ შეადგენს წელიწადში. ქვეყნის ტერიტორიაზე ამჟამად აღრიც-

ხულია 600-ზე მეტი მცინგარი საერთო ფართობით 356 კმ^2 ყინულის საორიენტაციო მოცულობით 20 კმ^3 .

რაც შეეხება ტყეებს, ამჟამად მათ საქართველოს ტერიტორიის დაახლოებით 40% უჭირავს მერქნის საერთო მარაგით 443 მლნ მ^3 . ტყეებში აღრიცხულია 800-ზე მეტი ჯიშის მცენარე, რომელთა შორის, განსაკუთრებით დასავლეთ საქართველოს ნაკრძალებში ბევრია რელიქტური და ენდემური სახეობა.

2014 წლის დასაწყისში საქართველოს მოსახლეობა შეადგენდა 4 490 500 კაცს, რომელთაგან ქალაქებში ცხოვრობს 53.7%. აფხაზეთიდან და სამხრეთ ოსეთიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა რაოდენობა 2013 წლის მონაცემებით შეადგენს 273 ათასს. მოსახლეობის ეთნიკური შემადგენლობა ჭრელია. 2002 წლის მონაცემებით: 83.8% ეთნიკური ქართველი, 6.5% აზერბაიჯანელი, 5.7% სომეხი, 1.5% რუსი და 2.5% სხვა ეთნოსის (ქურთი, ბერძენი) წარმომადგენლები. ასეთივე სიტრელება რელიგიურ აღმსარებლობაში, თუმცა მოსახლეობის უმეტესი ნაწილი (84%) მართლმადიდებელი ქრისტიანია.

მსგავსად ყოფილი სსრკ რესპუბლიკების უმეტესობისა, საქართველო ჯერ კიდევ გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნების კატეგორიას მიეკუთვნება. 2007 წელს დაფიქსირდა ეკონომიკის გამოცოცხლება, რაც მნიშვნელოვნად განაპირობა კერძო კაპიტალის ინტენსიურმა შემოღინებამ, რომლის პიკიც ოფიციალური სტატისტიკური და საერთაშორისო საგალუტო ფონდის მონაცემებით 2007 წელს იყო. სოფლის მეურნეობის, მრეწველობის, მშენებლობის, გაჭრობის და ტრანსპორტის დარგებმა 2007 წელს წინა წელთან შედარებით განაპირობა მთლიანი შიდა პროდუქტის საერთო მატების 50.8%. 2013 წლის მონაცემებით ეკონომი-

ნომიკის ძირითადი დარგები მოიცავდა მრეწველობას (12%), ვაჭრობას (13%), ტრანსპორტსა და კავშირგაბმულობას (10%), სოფლის მეურნეობას (9%), მშენებლობას (7%) და მომსახურების სფეროს (49%). ქვეყნის ეკონომიკაში მიმდინარე პროცესების ანალიზის საფუძველზე გამოვლინდა, რომ ეკონომიკის განვითარების ძირითადი დამაბრკოლებელი ფაქტორებია კერძო სექტორის დაბალი კონკურენტუნარიანობა, არასათანადოდ განვითარებული ადამიანური კაპიტალი და ფინანსებზე შეზღუდული ხელმისაწვდომობა.

რაც შეეხება კლიმატის ცვლილების კონვენციის მოთხოვნათა შესრულებასთან დაკავშირებულ საქმიანობას, 2014 წლის მდგომარეობით მასში ჩართულია თითქმის ყველა ძირითადი სამინისტრო, სხვა სამთავრობო დაწესებულებები, მუნიციპალიტეტები, სამცენიერო დაწესებულებები, ტექნიკური და საექსპერტო ჯგუფები, არასამთავრობო სექტორი და სხვა დაინტერესებული მხარეები. ყველა მათგანი, თავისი კომპეტენციის ფარგლებში, მონაწილეობას ღებულობდა მესამე ეროვნული შეტყობინების მომზადებაში, რისთვისაც შექმნილი იყო 3 ძირითადი ჯგუფი: სათბურის გაზების ინვენტარიზაციის, მოწყვლადობისა და ადაპტაციის, და სათბურის გაზების ემისიების შემცირების ჯგუფები. ეროვნული შეტყობინების მომზადების პროცესში 3 შერჩეული რეგიონისთვის (აჭარა, კახეთი და ზემო სვანეთი) ცალ-ცალკე გამოიცა კლიმატის ცვლილების სტრატეგიის სახელმძღვანელოები, რომლებიც გავრცელდა რეგიონებში.

სათბურის გაზების ეროვნული ინვენტარიზაცია

სათბურის გაზების საქართველოს მესამე ეროვნულმა ინვენტარიზაციამ მოიცვა 2006-2011 წლები. იგი ეყრდნობა IPCC მეთოდოლოგიას, რომელიც ორი ძირითადი დოკუმენტისგან შედგება: 1996 წლის IPCC განახლებულ სახელმძღვანელო დოკუმენტი სათბურის გაზების ეროვნული ინვენტარიზაციის შესახებ და IPCC წარმატებული პრაქტიკისა და განუსაზღვრელობის მართვის სახელმძღვანელო დოკუმენტი სათბურის გაზების ეროვნული ინვენტარიზაციის შესახებ. IPCC მეთოდოლოგიის საერთო ანგარიშგების ფორმატის თანახმად ინვენტარიზაციაში განხილულ იქნა შემდეგი 6 სექტორი:

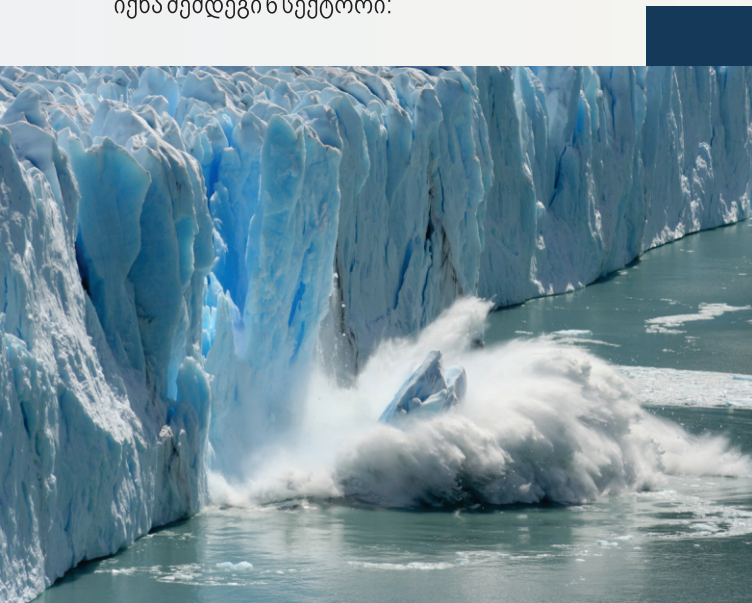
ენერგეტიკა;
სამრეწველო პროცესები;
გამხსნელებისა და სხვა პროდუქტების მოხმარება;
სოფლის მეურნეობა;
მიწათსარგებლობა, ცვლილებები მიწათსარგებლობაში და სატყეო მეურნეობა;
ნარჩენები.

ინვენტარიზაციის ანგარიშის შედეგაში მონაწილეობა მიიღო მესამე ეროვნული შეტყობინების ექსპერტთა ჯგუფმა, საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს კლიმატის ცვლილების სამსახურის თანამშრომლებმა და მოწვეულმა ექსპერტებმა. მონაცემთა წყაროებს წარმოადგენდა საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, საქართველოს ნავთობისა და გაზის კორპორაცია, საერთაშორისო ენერგეტიკული სააგენტო, საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, გაეროს სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაციის სტატისტიკური სამსახური, ცალკეული მსხვილი სამრეწველო საწარმოები, კომპანიები და სხვ. 2011 წლის ჯამური ემისიებისა და მათი ტრენდის გათვალისწინებით ინვენტარიზაციაში გამოყოფილ იქნა 29 საკვანძო წყარო - კატეგორია, რომლებმაც მიწათსარგებლობის სექტორის ჩათვლელად მთლიანი ემისიების თითქმის 98% მოიცვა.

ჯამური ემისიები და ტრენდები განხილულ იქნა შემდეგი სათბურის გაზებისთვის: CO₂, CH₄, N₂O, HFC, SF₆. ინვენტარიზაციაში მათი ემისიების მონაცემები მოყვანილია 1990-2011 წლებისთვის, ხოლო, მეთოდოლოგიური მოსაზრებებიდან გამომდინარე - მონაცემთა რიგების სტრუქტურული ერთიანობის გათვალისწინებით - ტრენდების შეფასება ჩატარდა 2000-2011 წწ. პერიოდისთვის. ცალკეული გაზებისთვის ემისიების შეფასებებმა აჩვენა, რომ ძირითადი 3 სათბურის გაზიდან ინვენტარიზაციის ბოლო წელს (CO₂-ის ეკვივალენტში გადაყვანით) ქვეყნის ტერიტორიიდან ჯამურ ემისიებში 58% შეჭმონდა ნახშირორჟანგს, 29%- მეთანს და 13%- ამოტის მონოქსიდს. გარდა ამისა განხილულ იქნა აგრეთვე არაპირდაპირი სათბურის გაზების - ამოტის ჟანგელების (NO_x), ნახშირორჟანგის (CO₂), ააონებისა და გოგირდის

დიოქსიდის (SO₂) ემისიებიც, თუმცა მათი წვლილი საერთო ემისიებში უმნიშვნელო აღმოჩნდა.

ცალკეული სათბურის გაზების ემისიების გარდა ჯამური ემისიები და ტრენდები შეფასდა სექტორების მიხედვითაც. ინვენტარიზაციის ბოლო წლისთვის ძირითადი სექტორებიდან ემისიებში უდიდესი წვლილის შემტანი აღმოჩნდა ენერგეტიკის სექტორი (ჯამური ემისიების თითქმის 55%), რომელსაც მოსდევს სამრეწველო პროცესები (23%) და სოფლის მეურნეობა (15%). მიწათსარგებლობის სექტორში სატყეო მიწებისა და მრავალწლოვანი კულტურების ფონზე სათიბ-საძოვრებიდან CO₂-ის ემისიებმა ვერ მოახდინა არსებითი გავლენა ნახშირორჟანგის აბსორბციის ჯამურ მაჩვენებლებზე და ეს სექტორი კვლავაც შენარჩუნდა როგორც CO₂-ის შთანთქმის წყარო, რომელიც წლიურად აბსორბირებს ატმოსფეროდან 5 600 - 6 500 გგ CO₂-ს.

არაპირდაპირი სათბურის გაზების და SO_2 -ის ემისიების სხვადასხვა სექტორების მიხედვით შეფასებამ 2006-2011 წწ. პერიოდისთვის გამოავლინა დროის ამ პერიოდში ემისიების ზრდის გარკვეული ტენდენცია. ჩატარდა აგრეთვე მიღებულ მონაცემთა განუმჯობესების ანალიზიც, რომლის შედეგადაც დადგინდა რომ ემისიების დონის განუმჯობესება 9.12%-ის ფარგლებშია, ხოლო ტრენდის განუმჯობესება 17.27% შეადგენს.

კონვენციის შესასრულებლად დაგეგმილი საქმიანობა

2012-2014 წლებში საქართველომ მოამზადა კლიმატის ცვლილების შესახებ ქვეყნის მესამე ეროვნული შეტყობინება, რომლის ფარგლებშიც მომზადდა კლიმატის მოსალოდნელი ცვლილების სცენარები, შეფასდა სხვადასხვა ეკოსისტემებისა და ეკონომიკის დარგების, ასევე ცალკეული მუნიციპალიტეტებისა და რეგიონების მოწყვლადობა, მომზადდა ცალკეული მუნიციპალიტეტებისა და რეგიონის ადაპტაციის სტრატეგია და საპროექტო წინადადებები. განხილულ იქნა სათბურის გაზების ემისიების შემცირების სტრატეგიის ერთ-ერთი (კონსერვატიული) ვარიანტი კონკრეტული ღონისძიებებით, ჩატარდა მთელი რიგი ღონისძიებები ცნობიერების ამაღლების კუთხით. მომზადდა საქართველოს კლიმატის ცვლილების სტრატეგია - 2014.

აღნიშნული დოკუმენტი აგებულია 2009 წლის სტრატეგიის მიერ რეკომენდებული საქმიანობების შესრულების ანალიზის და კლიმატის ცვლილების შესახებ საქართველოს მესამე ეროვნული შეტყობინების პროცესში მიღებული შედეგების გათვალისწინებით. განსხვავებით მეორე ეროვნული შეტყობინებისაგან, რომელიც უფრო ეკოსისტემების მოწყვლადობაზე იყო ორიენტირებული, მესამე შეტყობინების ფარგლებში წინა პლანზე მოხდა ქვეყნის ეკონომიკის პრიორიტეტული დარგების (სოფლის მეურნეობა, ტურიზმი, ჯანდაცვა) წამოწევა, რაც შესაბამისად აისახა როგორც შუალედურ დოკუმენტებში, ასევე საბოლოო 2014 წლის სტრატეგიაში. მოკლევადიანი მიზნების (NAPA და LEDS სტრატეგიების მომზადება, INDC წვლილის განსაზღვრა, COM შესრულებაში ხელშეწყობა და სხვ.) განხილვის შემდეგ სტრატეგიაში განხილულია კონვენციის პრინციპების განსახორციელებლად ადგილობრივი პოტენციალის გაძლიერების საკითხები, სათბურის გაზების მორიგი ინვენტარიზაციის ჩატარებასთან დაკავშირებული ამოცანები ორწლიური განახლებადი ანგარიშის მომზადების ჩათვლით, კლიმატის ცვლილების მიმართ მოწყვლადი ეკოსისტემები, ეკონომიკის დარგები და რეგიონები, და კლიმატის ცვლილებას-

თან მათი ადაპტირების პრობლემები, აგრეთვე სათბურის გაზების ემისიების შემცირებასთან დაკავშირებული საქმიანობები. ცალკეა გამოყოფილი დაბალემისიებიანი და საადაპტაციო ტექნოლოგიების განვითარებისა და შემოტანის პერსპექტივები და ცნობიერების ამაღლებასთან, განათლებასთან და კადრების მომზადებასთან დაკავშირებული ამოცანები. 2020-2050 წლებისთვის გამიზნული გრძელვადიანი სტრატეგია გათვლილია სრული ადაპტაციის გეგმის მომზადებაზე, დაბალემისიებიანი განვითარების სტრატეგიის განხორციელებასა და მდგრადი განვითარების პრინციპებზე საქართველოს ეკონომიკის გადაყვანის ხელშეწყობაზე.

ძირითად სამიზნე ჯგუფებად სტრატეგიაში განიხილება საქართველოს მთავრობა და პარლამენტი, გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, ენერგეტიკის, ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების, სოფლის მეურნეობის, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის, სპორტის, კულტურისა და ძეგლთა დაცვის, განათლებისა და მეცნიერების, ფინანსთა და საგარეო საქმეთა, რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტროები, სტატისტიკის დეპარტამენტი, მერების შეთანხმების მონაწილე ქალაქები, კლიმატის ცვლილების მიმართ მოწყვლადი მუნიციპალიტეტები და ადგილობრივი თვითმმართველობები, აკადემიური ინსტიტუტები, დაცული ტერიტორიების სააგენტო, ფერმერები და მათი გაერთიანებები, არასამთავრობო ორგანიზაციები, ადგილობრივი თემები და სხვ.

კლიმატის ცვლილების მიმართ სექტორებისა და ეკოსისტემების მოწყვლადობა

კლიმატის ცვლილება საქართველოში.

კლიმატის მიმდინარე ცვლილებები საქართველოში შეფასდა ჰიდრომეტეოროლოგიური ქსელის 33 სადგურის დაკვირვების მონაცემებზე დაყრდნობით 1961-2010 წწ. პერიოდში, ხოლო საპროგნოზო სცენარები 2021-2050 და 2071-2100 წწ. პერიოდებისათვის შედგენილ იქნა კლიმატის რეგიონული მოდელის RegCM4-ის გამოყენებით. ძირითადად განხილულ იქნა შემდეგი კლიმატური ელემენტების სემონური და წლიური მნიშვნელობები: ჰაერის ტემპერატურა, ნალექების ჯამი, ქარის საშუალო სიჩქარე, ფარდობითი სინოტივე, ტემპერატურისა და ნალექების ექსტრემალური ინდექსები.

დადგენილ იქნა, რომ გასული 50 წლის განმავლო-

ლობაში საშუალო წლიური ტემპერატურა საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე მხოლოდ მატების ტენდენციას ავლენდა და მისი მაქსიმალური ნაზრდი აღმოსავლეთ საქართველოში $+0.7^{\circ}\text{C}$ დედოფლისწყაროშია, ხოლო დასავლეთ საქართველოში $+0.6^{\circ}\text{C}$ ფოთში. მომავლის პროგნოზით 2050 წლისათვის 1986-2010 წწ შედარებით ყველაზე მეტად აჭარის სანაპირო ზოლი და მთიანი რეგიონები დათბება ($1.6-1.7^{\circ}\text{C}$), ხოლო 2100 წლისათვის ტემპერატურის უდიდესი ნაზრდი ($+4.2^{\circ}\text{C}$) ბათუმშია მოსალოდნელი. ნალექთა წლიურმა ჯამებმა იგივე პერიოდში ყველაზე მეტად სვანეთის დაბალმთიან ზონასა და აჭარის შუა მთიანეთში მოიმატა ($+14\%$). ზოგადად დასავლეთ საქართველოს უმეტეს რაიონებში ნალექების მატება მოხდა, აღმოსავლეთში კი 6-8%-იანი კლება. 2050 წლამდე, პროგნოზის თანახმად, დასავლეთ საქართველოში ნალექთა მატების მდგრადი ტრენდებია მოსალოდნელი, რის შემდეგაც იწყება მთელ ტერიტორიაზე მათი შემცირება 2100 წლისათვის 10-20%-ით.

ჰაერის ფარდობითმა სინოტივემ, 1961-2010 წწ. პერიოდში, საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე დაახლოებით 2%-ით მოიმატა, თუმცა 2050-2100 წლებისათვის მოსალოდნელია ამ ტრენდის დაღმავალი მიმართულებით შეცვლა, გარდა რამდენიმე გამონაკლისის სადგურისა (მესტია, ხაიში, ქედა). ქარის საშუალო წლიურმა სიჩქარემ მთელ ტერიტორიაზე მნიშვნელოვნად დაიკლო და პროგნოზის თანახმად ეს კლება საუკუნის ბოლომდე გაგრძელდება.

განვლილი პერიოდის მეორე ნახევარში (1986-2010 წწ) ყინვიანი დღეების რაოდენობის შემცირებას ადგილი ჰქონდა ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე, გარდა ზემო და ქვემო სვანეთის რაიონებისა. საშუალო ტემპერატურის, ძალიან ცხელი დღეებისა და ტროპიკული ღამეების ზრდასთან ერთად, საუკუნის ბოლოსათვის ყინვიანი დღეები ძირითადად მხოლოდ მთანი ტერიტორიებისათვის იქნება დამახასიათებელი.

კლიმატის ცვლილების გავლენა საქართველოს სოფლის მეურნეობის სექტორზე. კლიმატის ცვლილების შესახებ ქვეყნის მესამე ეროვნული შეტყობინების ფარგლებში ეს საკითხი შესწავლილ იქნა ორი რეგიონისათვის - აჭარისა და კახეთისათვის.

აჭარის სოფლის მეურნეობის წამყვან დარგში - მეცხირეობაში ძირითად პრობლემას ამჟამად წარმოადგენს კლიმატური ფაქტორი, რაც გამოიხატება სითბოთი ამ კულტურის არასაკმარისი უზრუნველყოფით, მიუხედავად ბოლო 20-25 წლის მანძილზე ვეგეტაციის პერიოდისა და აქტიურ ტემპერატურათა ჯემების გაზრდისა. ამასთან ერთად, ვეგეტაციის პერიოდში აქტიურ ტემპერატურათა ზრდა ძალიან ცხელი დღეების ხარჯზე ხელს უწყობს ციტრუსებში დაავადებების გავრცელებას. შემდეგი პრობლემა სასოფლო-სამეურნეო მიწების ეროზიაა. დათბობის შედეგად გაძლიერებული და გახშირებული უხვი ნალექები იწვევს მთების ფერდობებზე ნიადაგის ჩამორეცხვას, რასაც ბალახეული საფარის ინტენსიური ექსპლუატაციის პირობებში თანსდევს სათიბ-საძოვრების პროდუქტიულობის მკვეთრი შემცირება და საძოვრების ეროზია, რაც თავის მხრივ უარყოფით გავლენას ახდენს მეცხოველეობის განვითარებაზე.

რაც შეეხება კახეთის სოფლის მეურნეობას, მასზე კლიმატის მიმდინარე ცვლილება გამოიხატა გვალვების

გახშირებაში, ექსტრემალურად ცხელი დღეების მატებაში და სეტყვიანობის გაძლიერებაში. ეს უკანასკნელი განსაკუთრებით აზიანებს მრავალწლიან ნარგავებს იმ რაიონებში, სადაც განვითარებულია მევენახეობა და მეხილეობა. ასევე, რამდენიმე მუნიციპალიტეტისათვის (ახმეტა, დედოფლისწყარო, სიღნაღი) სერიოზულ პრობლემად იქცა მიწების დეგრადაცია, გამოწვეული ქარისმიერი ეროზიითა და ნიადაგების დამლაშებით. გახშირებული გვალვები, საძოვრების ეროზია და ნაყოფიერების შემცირება ხელს უშლის რეგიონში მეცხოველეობის განვითარებას.

რაც შეეხება კახეთის სოფლის მეურნეობას, მასზე კლიმატის მიმდინარე ცვლილება გამოიხატა გვალვების გახშირებაში, ექსტრემალურად ცხელი დღეების მატებაში და სეტყვიანობის გაძლიერებაში. ეს უკანასკნელი განსაკუთრებით აზიანებს მრავალწლიან ნარგავებს იმ რაიონებში,

ში, სადაც განვითარებულია მევენახეობა და მეხილეობა. ასევე, რამდენიმე მუნიციპალიტეტისათვის (ახმეტა, დედოფლისწყარო, სიღნაღი) სერიოზულ პრობლემად იქცა მიწების დეგრადაცია, გამოწვეული ქარისმიერი ეროზიითა და ნიადაგების დამლაშებით. გახშირებული გვალვები, საძოვრების ეროზია და ნაყოფიერების შემცირება ხელს უშლის რეგიონში მეცხოველეობის განვითარებას.

ორივე განხილული რეგიონისათვის შემუშავდა რეკომენდაციები, რომლებიც ასახულია ამ რეგიონების საადაპტაციო ღონისძიებათა სტრატეგიებში. სტიქიური გეოლოგიური მოვლენები. დღეისათვის საქართველოს ტერი-

რიაზე დაფიქსირებულია 53 ათასამდე მეწყრულ-გრაფიტაციული სხეული და მათი შესაძლო წარმოქმნის უბანი; 3 000-მდე ღვარცოფტრანსფორმირებადი წყალსადინარი; 5 000-მდე თოვლის ზვავის ჩამოსვლის ადგილი; ზღვისა და მდინარეების ნაპირების გარეცხვა 1 000-ზე მეტ უბანზე 1 500 კმ საერთო სიგრძით. სხვადასხვა მასშტაბის გეოლოგიური სტიქიის საშიშროების რისკის ქვეშ იმყოფება ქვეყნის ტერიტორიის 70%-მდე დასახლებული პუნქტების 57%, 400 000-მდე ოჯახით. გამოკვლევებმა აჩვენა, რომ საქართველოში სტიქიური მოვლენების სიხშირემ 1980-იანი წლების შემდეგ საგრძნობლად იმატა, რის მიზეზადაც სახელდება როგორც გლობალური დათბობის შედეგად ატმოსფერული პროცესების (ძირითადად უხვი ნალექების) გააქტიურება, ისე გარემოზე ანთროპოგენური ზემოქმედების გაძლიერება.

კერძოდ, თუ გასული საუკუნის 70-იანი წლებისთვის

თხევებაში სტიქიური გეოლოგიური მოვლენები აქტიურობის ფონის ფარგლებში იმყოფება. საშუალო წლიური ნორმიდან ნალექების 100-200 მმ-ით დადებითი გადახრა იწვევს სტიქიური მოვლენების შესამჩნევ გააქტიურებას, რაც მაქსიმუმს აღწევს კლიმატურ ნორმასთან შედარებით ნალექთა 200-400 მმ-ით გაზრდის დროს. ამასთან ერთად, სტიქიური გეოლოგიური პროცესების შენელება დაკავშირებულია მრავალწლიან ნორმასთან შედარებით ატმოსფერული ნალექების დეფიციტთან.

კლიმატის პროგნოზირებული ცვლილების პირობებში აჭარის მთიანეთში 2050 წლისთვის ზვავსაშიშროების შემცირება მოსალოდნელი არ აღმოჩნდა, თუმცა 2100 წლისთვის ხულოსა და გოდერძის უღელტეხილზე მიღებულ იქნა ზვავსაშიშროების სავარაუდო შემცირების პროგნოზი. ამავე დროს, 2050 წლამდე უხვნალექიან (>90 მმ) დღეთა პროგნოზირებული მნიშვნელოვანი ზრდის გათვალისწინებით ნავარაუდევია აჭარის მთიანეთში მეწყერებისა და ღვარცოფების შემდგომი გააქტიურება. რაც შეეხება ზემო სვანეთს, საპროგნოზო მონაცემების საფუძველზე მიღებულ იქნა, რომ 2050 წლამდე აქ გეოლოგიური პროცესების აქტიური დინამიკა შენარჩუნებული იქნება და შემდგომ პერიოდშიც, თუ დროულად არ იქნა გატარებული საადაპტაციო ღონისძიებები, სტაბილურად მაღალი იქნება რისკები.

მესამე საკვლევ რეგიონში - კახეთში კლიმატური პროგნოზის თანახმად 2020-2050 წლების პერიოდისთვის მოსალოდნელი იქნება უხვი ნალექების ზრდა, რაც ღვარცოფული პროცესების პროვოცირებას შეუწყობს ხელს და შესაბამისად გაზრდის ექსტრემალური ხასიათის ღვარცოფების ტრანსფორმაციის საშიშროების რისკს. ეს გარემოება კიდევ უფრო აქტუალურს ხდის ქ. თელავისა და ქ. ყვარელის ღვარცოფისაგან დასაცავად გაცემული რეკომენდაციების დროულად განხორციელების აუცილებლობას.

ტყეები.

ამჟამად ტყეებით დაფარულია საქართველოს ტერიტორიის 40%. კლიმატის ცვლილების შესახებ მესამე ეროვნული შეტყობინების მომზადების პროცესში განხილულ იქნა სამი მნიშვნელოვანი რეგიონის - აჭარის, ზემო სვანეთისა და ბორჯომ-ბაკურიანის ტყეები. 1961-2010 წლებში მიმდინარე კლიმატურ ცვლილებებზე დაკვირვებების ანალიზმა აჩვენა, რომ ამ რეგიონებში 0.3-0.6°C ფარგლებში გაიზარდა საშუალო წლიური ტემპერატურა. აჭარასა და ზემო სვანეთში ამას მოყვა ნალექთა წლიური ჯამების 10-16%-ით, ხოლო ბორჯომ-ბაკურიანის რეგიონში მათი უმნიშვნელო შემცირება. ამ კლიმატური ტრენდების ფონზე აჭარისა და ბორჯომის ხეობის ტყეებში სახეობების განაწილებაში ცვლილებები არ აღნიშნულა, ხოლო ზემო სვანეთის, მესტიის მაღალმთიან ზონაში არყით დაფარულ ფართობებზე ალინიშნა ნაძვითა და ფიჭვით არყის ჩანაცვლება. აბიოტური დარღვევებიდან ბორჯომში დაფიქსირდა ტყის ხანძრების შემთხვევათა მომატება, ამავე დროს ბიოტური დარღვევებიდან აჭარაში და ბორჯომის ხეობაში მოიმატა მავნებელ-

მეწყერებისა და ღვარცოფების საშიშროების მიხედვით აჭარა საშუალო და მნიშვნელოვანი რისკების კატეგორიას (კოეფიციენტით 0.3-0.5) მიეკუთვნებოდა, 2000 წლისთვის ეს რეგიონი გადაყვანილ იქნა მაღალი და ძლიერ მაღალი საშიშროების კატეგორიაში (რისკების კოეფიციენტით 0.5-0.9). მეორე მაღალმთიან რეგიონში - ზემო სვანეთში გასული საუკუნის 80-იანი წლებიდან სტიქიის გამო მესტიის მუნიციპალიტეტი დატოვა 1 600-მდე ოჯახმა.

ჩატარებული გამოკვლევებით დადგენილ იქნა, რომ წლიურ ჭრილში მრავალწლიან ნორმასთან შედარებით ნალექთა რაოდენობის 100 მმ-ით გაზრდის შემ-

-დაავადებათა გავრცელებამ.

კლიმატური პარამეტრების გათვალისწინებით 2050 და 2100 წლებისათვის სამივე რეგიონში მოსალოდნელია საშუალო წლიური ტემპერატურის მატება შესაბამისად 1.0-1.5°C და 3.4-4.2 °C-ით, ნალექთა წლიური ჯამების ჯერ მატება და შემდეგ კლება $\pm 10\%$ -ის ფარგლებში. ამ ცვლილებების შედეგად აჭარასა და ბორჯომის ხეობაში სავარაუდოდ გაიზრდება ხანძარსაშიშროება და მოიმატებს მავნებელ დაავადებათა გავრცელების არეალი, გაჩნდება ახალი ტიპის დაავადებები, ხოლო ზემო სვანეთის ტყის სისტემებში მნიშვნელოვანი დარღვევები არ არის მოსალოდნელი. შესაბამისი რეკომენდაციები შევიდა კლიმატის ცვლილების მიმართ აჭარისა და ზემო სვანეთის საადაპტაციო სტრატეგიებში.

ჯანდაცვის სექტორის მოწყვლადობა. მესამე ეროვნულ შეტყობინებაში ჩატარებული ანალიზის თანახმად საქართველოს მასშტაბით კლიმატ-დამოკიდებული დაავადებები რეგიონებს შორის არაერთგვაროვნად არის განაწილებული და დამოკიდებულია იმაზე, თუ კლიმატის ცვლილების რა ტიპის გამოვლინებასთან გვაქვს საქმე.

აჭარის რეგიონში კლიმატ-დამოკიდებული დაავადებებიდან ყველაზე გავრცელებული აღმოჩნდა დიარეული დაავადებები, რომელთა ინციდენტობამ აჭარაში 2009-2010 წლებში თითქმის 5-ჯერ გადააჭარბა საქართველოს საშუალო მაჩვენებელს როგორც მოზრდილებში, ასევე ბავშვებში. ბოლო წლებში აქ აღინიშნა ლეპტოსპოროზისა და ბორელიოზის შემთხვევები, რაც, სავარაუდოდ, მათი წარმოქმნისა და არსებობისათვის ხელსაყრელი კლიმატური პირობების ჩამოყალიბებას უკავშირდება.

ზემო სვანეთში კლიმატ-დამოკიდებული დაავადებებიდან ყველაზე აქტუალურად ტრავმები ჩაითვალა, ხოლო ქრონიკული პათოლოგიებიდან გულ-სისხლძარღვთა და სასუნთქი სისტემების დაავადებები. გულ-სისხლძარღვთა დაავადებების სიხშირის მნიშვნელოვანი ზრდა დაფიქსირდა აგრეთვე კახეთის რეგიონშიც, სადაც 2010-2011 წლების მონაცემებით ამ პათოლოგიებით გამოწვეული ლეტალობის მაჩვენებლით კახეთმა 2-ჯერ გადააჭარბა თბილისს. განხილული სამივე რეგიონისთვის დადგენილ იქნა, რომ ჰაერის ტემპერატურის მატება, თბური ტალღების გააქტიურება და ნალექების შემცირება ხელს უწყობს გსდ საერთო რიცხვის ზრდის ტენდენციის შენარჩუნებას. ეს ეფექტი განსაკუთრებული სიცხადით გამოვლინდა 2003-2012 წლების მონაცემებით ქ. თბილისის მაგალითზე, რომელიც რეგიონებთან შედარებით გსდ გავრცელების მაჩვენებლით თითქმის ორჯერ აჭარებს კახეთისა და იმერეთის მახასიათებლებს.

კლიმატის ცვლილებასთან ერთად სამივე რეგიონში განხილულ იქნა ჯანდაცვის სისტემაში არსებული ხარვეზები, რომელთა არსებობა კიდევ უფრო მოწყვლადს ხდის ამ სექტორს და რომელთა აღმოსაფხვრელად მომზადდა რეკომენდაციები, რომლებიც შევიდა ამ რეგიონების საადაპტაციო სტრატეგიებში.

კლიმატის ცვლილების გავლენა ტურიზმის სექტორზე. იმის გათვალისწინებით, რომ ტურიზმი საქართველოს ეკონომიკის ერთ-ერთი პრიორიტეტული მიმართულებაა, მესამე ეროვნულ შეტყობინებაში შერჩეული რეგიონების-

თვის, ტურიზმის კლიმატური ინდექსით (TCI), შეფასდა კლიმატის ცვლილების მიმართ ტურისტულ-რეკრეაციული რესურსების მოწყვლადობა.

მეტეოსადგურების მონაცემების თანახმად, გასული ნახევარი საუკუნის მანძილზე შავი ზღვის სანაპირო ზონაში კლიმატის მიმდინარე დათბობის გეგავლენით დაფიქსირდა ტურისტული სეზონისათვის (მაისი - ოქტომბერი) ხელსაყრელი კლიმატური პირობების გავრცელება აპრილის თვეშიც, თუმცა მათი გაუარესების ხარჯზე აგვისტოში. აჭარის მთიან კურორტებზე მსგავსი ცვლილებები არ დაიკვირვება. დადგენილ იქნა აგრეთვე, რომ ბოლო 25 წლის მანძილზე ბათუმში, ქობულეთისაგან განსხვავებით, ცხელი დღეების რაოდენობამ მნიშვნელოვნად მოიმატა. კლიმატის ცვლილების საპროგნოზო მონაცემებზე დაყრდნობით მიღებულ იქნა, რომ 2050 წლამდე ბათუმში მოსალოდნელია კლიმატური პირობების გაუარესება ზახულის სეზონზე, ხოლო ამავე საზონში პირობების გაუმჯობესება მთიან და მაღალმთიან ზონებში.

ზემო სვანეთის ტერიტორიისათვის ჩატარებულმა ანალოგიურმა გამოკვლევამ აჩვენა, რომ ბოლო 50 წლის განმავლობაში აქ ტურიზმისათვის ხელსაყრელი პირობები არსებობდა აპრილიდან ოქტომბრის ჩათვლით. 2100 წლისათვის მოსალოდნელი დათბობის შედეგად შესაძლებელი გახდება აქ ტურისტული სეზონის გახანგრძლივება მარტიდან დეკემბრამდე, რაც დღის წესრიგში დააყენებს ტურისტული ინფრასტრუქტურის ყველა რგოლის ფუნქციონირების გაუმჯობესების აუცილებლობას.

კახეთის ტერიტორიაზე, სადაც ტურიზმის კლიმატური ინდექსის მნიშვნელობები მთელი წლის მანძილზე “მისაღებ” კატეგორიაზე დაბლა არ ჩამოდის, ტურიზმისთვის ხელსაყრელი პირობები გასული ნახევარი საუკუნის განმავლობაში არ შეცვლილა. საპროგნოზო მონაცემებით, მიმდინარე საუკუნის დასასრულისთვის წლის შედარებით ცივ პერიოდში (ოქტომბერი - აპრილი) კახეთის ტერიტორიაზე მოსალოდნელია ტურიზმის ხელშემწყობი კლიმატური პირობების კიდევ უფრო გაუმჯობესება, თუმცა თბილ პერიოდში გამრდილ ტემპერატურასთან დაკავშირებით უნდა ველოდოთ ამ პირობების გაუარესებას, განსაკუთრებით ივლის-აგვისტოში. მიღებული შედეგების გათვალისწინებით ხელი უნდა შეეწყოს კახეთში აგროტურიზმის ინტენსიურ განვითარებას, აგრეთვე მთათუშეთის მაღალმთიან რეგიონში ტურისტული რესურსების ათვისებას და ახტალისა და უჯარმის ბალნეოლოგიური პოტენციალის თანამედროვე დონეზე აღორძინებას.

კლიმატის ცვლილების გავლენა ზემო სვანეთის მყინვარებზე. ბოლო მონაცემების თანახმად, ზემო სვანეთის ტერიტორიაზე აღრიცხულია 269 მყინვარი საერთო ფართობით 223.4 კმ², რაც საქართველოში მყინვარებით დაფარული ტერიტორიის 63% შეადგენს. რადგანაც მყინვარები კლიმატის ცვლილების ერთ-ერთ ყველაზე მგრძნობიარე ინდიკატორს წარმოადგენს, მესამე ეროვნულ შეტყობინებაში გაანალიზებულ იქნა კლიმატის პროგნოზირებულ პირობებში მათი სავარაუდო დინამიკა ენგურის აუზში და ამ პროცესების მოსალოდნელი გავლენა მდ. ენგურის ჩამონადენზე.

სანყის პოზიციად მიჩნეულ იქნა გამოძევებით დადგენილი ის ფაქტი, რომ 1890-1965 წწ. პერიოდში ენგურის აუზში

მცინვარების მიერ დაკავებული ფართობი 13%-ით შემცირდა, ხოლო ზემო სვანეთის ტერიტორიაზე დროის ამავე მონაკვეთში საშუალო წლიური ტემპერატურა 0.3°C -ით გაიზარდა. ამ მონაცემებზე დაყრდნობით, აღნიშნული პროცესების პირველ მიახლოებაში ხაზოვანი ექსტრაპოლაციით, მიღებულ იქნა, რომ მიმდინარე საუკუნის დასასრულისთვის, ზემო სვანეთში ჰაერის ტემპერატურის 1960-იან წლებთან შედარებით 4°C -ით მომატების პირობებში, ენგურის აუზის მცინვართა ფართობი 100 კმ^2 -მდე შემცირდება, ხოლო მათი მთლიანი გადნობა 2170-2180 წლებისთვის იქნება მოსალოდნელი. ამავე შეფასებებით, აღნიშნული პროცესის შედეგად 2100 წლისთვის მდ. ენგურის ჩამონადენი 13%-ით დაიკლებს და გაუტოლდება წელიწადში საშუალოდ 3.0 კმ^3 -ს.

დასულისტერიტორიები.

მესამე ეროვნულ შეტყობინებაში დაცულ ტერიტორიებზე კლიმატის ცვლილების გავლენა შეფასდა აჭარის დაცული ტერიტორიების მაგალითზე, ხოლო კახეთის რეგიონისთვის ეს საკითხი განხილული იყო საქართველოს მეორე ეროვნულ შეტყობინებაში. აჭარის დაცულ ტერიტორიებზე პირველ რიგში მეორდება ის პრობლემები, რაც დაიკვირვება ზოგადად აჭარის ტყეებში. ესაა, ტყეებში ძველი დაავადებების არეალის ზრდა და ახალი დაავადებების გამოჩენა (კოლხური ბზის დაავადება). ბათუმის ბოტანიკურ ბაღში დაიკვირვება მცენარე სუროს დაშვება მიწამდე, რაც დამახასიათებელია ტროპიკული კლიმატისათვის. ამასთან ერთად, დაიკვირვება პრობლემები ნაკადულის კალმახის პოპულაციასთან მიმართებაში. იმის გამო, რომ ნაკადულის კალმახი ცივი წყლის მოყვარული ფორმაა, ტემპერატურის მატებამ გამოიწვია მისი პოპულაციების უფრო გრილ გარემოში - მდინარეთა სათავეებისკენ მიგრაცია, სადაც სივრცე და საჭირო საკვები უფრო შემლუდელია, ვიდრე შუა და ქვემოწელში. მიგრაციის შედეგად განსაკუთრებით ბარალდება კალმახის ახალმოზარდული, ამ ფორმისათვის სახასიათო ქცევებისა და კანიბალიზმის გამო, რაც კალმახის გაიშვიათების ერთ-ერთ ძირითად მიზეზს წარმოადგენს.

კლიმატის ცვლილების გავლენა ზემო სვანეთის ისტორიულ ძეგლებზე. ზემო სვანეთის გეოგრაფიულმა მდებარეობამ ისტორიულად განაპირობა რეგიონში ეროვნული კულტურის ნიმუშების დიდი რაოდენობით დაგროვება, რაც ორიგინალურ არქიტექტურულ ძეგლებთან ერთად ამ რეგიონს, ფაქტურად, ისტორიულ-არქიტექტურული ნაკრძალის სტატუსს ანიჭებს. საკულტო ნაგებობებთან ერთად ზემო სვანეთი მდიდარია ამ კუთხისათვის დამახასიათებელი საერო არქიტექტურის ძეგლებითაც (კოშკებით), რომელთაც, თავისი იდენტურობის გამო, განსაკუთრებული ეთნოგრაფიული ღირებულება გააჩნიათ. კლიმატური ფაქტორები, ანთროპოგენურ ზემოქმედებასთან ერთად, აღნიშნული ორივე კატეგორიის ძეგლებზე ნეგატიურ გავლენას ახდენს. ზემო სვანეთში ჩატარებული გამოკვლევებით დადგენილი იქნა, რომ ისტორიული ძეგლების მდგომარეობაზე ყველაზე მეტად უარყოფით ზემოქმედებას ახდენს ატმოსფერული ნალექები და ჰაერის ტენიანობა, რომელიც იწვევს კედლების დანესტიანებას (დასველებას) და ქვების შემაკავშირებელი დუღაბის დაშლას. ზემო სვანეთში, ისევე როგორც საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე, ჰაერის ფარდობითი სინოტივე 2%-ით არის მომატებული და ამასთან ერთად მესტიის ჯამური წლიური ნალექი ბოლო 25 წლის განმავლობაში საშუალოდ 10%-ით არის მომატებული.

მომაგალი პროგნოზის თანახმად, 2050 წლამდე ზემო სვანეთში მოსალოდნელია ნალექების საშუალო წლიური და დღე-ღამის მაქსიმუმების რაოდენობის მატება, რასაც თან ახლავს მესტიისა და ხაიში ჰაერის სინოტივის ზრდა და რასაც სავარაუდოდ მოყვება ეროვნული პროცესების გაძლიერება, რაც დამატებით საფრთხეებს შეუქმნის ზემო სვანეთის ისტორიულ ძეგლებს მაღალ ტენიანობასა და ნალექიანობასთან ერთად. შესაბამისად აუცილებელია პრევენციული ღონისძიებების გეგმის შემუშავება და პროცესებზე მუდმივი მონიტორინგი. ეს გეგმა და ისტორიული ძეგლების შენარჩუნება აუცილებელია ზემო სვანეთში ტურიზმის შემდგომი განვითარებისათვის, რაც თავის მხრივ გააუმჯობესებს ადგილობრივი მოსახლეობის კეთილდღეობას, შეაჩერებს რეგიონის დეპოპულიზაციას და უზრუნველყოფს მის მდგრად განვითარებას.

Eng

The Third National Communication of Georgia (TNC) is the continuation of the work conducted under the Second National Communication to the Conference of the Parties (CoP) of the UN Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) according to Decision 17/CP.8 and other guidance provided. The TNC will update and strengthen information provided regarding national circumstances, greenhouse gas inventories, climate change mitigation, vulnerability to climate change and steps taken to adapt to climate change, and information on public awareness, education, training, systematic research and observation. The project will also increase the capacity to produce subsequent NCs that meet CoP guidelines and improve climate change policies in Georgia.

საზოგადოების მონაწილეობა

ენერგეტიკის პროექტების შესახებ გადაწყვეტილებების მიღებისას

ქეთი გუგარაიძე
პოლიტიკის ანალიტიკოსი „მწვანე ალტერნატივა“

შესავალი

ბოლო ათწლეულის განმავლობაში, საქართველოში, პრაქტიკულად, ყველა სფეროში, სადაც კი არსებობდა განვითარების პროექტებზე კომპეტენტურ ორგანოთა მიერ გადაწყვეტილებების მიღებისას საზოგადოების მონაწილეობის შესაძლებლობები, ეს შესაძლებლობები საერთოდ გაუქმდა, ან იმგვარად გარდაიქმნა, რომ საზოგადოების ეფექტური მონაწილეობა შეუძლებელი გახდა და უკიდურეს ფორმალობამდე იქნა დაყვანილი. ასეთ სფეროთა რიცხვს მიეკუთვნება ენერგეტიკაც.

ენერგეტიკის პროექტების შესახებ გადაწყვეტილებების მიღება, ბოლო ათწლეულში, საზოგადოების მონაწილეობის, უფრო კონკრეტულად კი, პროექტების ზეგავლენის ქვეშ მოქცეული მოსახლეობის ინფორმირებისა და მათი მონაწილეობის გარეშე ხდებოდა. ეს, რა თქმა უნდა, იწვევდა უკმაყოფილებას და ხშირად, ხელისუფლებას, პროექტების განმახორციელებელ კომპანიებსა და ზეგავლენის ქვეშ მოქცეულ მოსახლეობას შორის კონფლიქტის წყაროც გამხდარა; იყო შემთხვევები, როდესაც უკმაყოფილების გასანივრებად და მოსახლეობის დასაშოშმინებლად, ხელისუფლებამ პოლიციის ძალებიც კი გამოიყენა (მაგალითად, აჭარასა და სვანეთში).

2017 წლის 1 ივნისს მიღებული იქნა გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსი. კოდექსი ახლებურად არეგულირებს დაგეგმილი პროექტების (საქმიანობების) გარემოზე შესაძლო ზეგავლენის შეფასების საკითხებს და უფლებამოსილი ორგანოს (გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს) მიერ გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილების (საქმიანობის უფლების მიმნიჭებელი ერთ-ერთი სანებართვო დოკუმენტის) გაცემის წესს. კოდექსი, ასევე, ადგენს სამინისტროს მიერ გადაწყვეტილების მიღებისას საზოგადოების მონაწილეობის უზრუნველყოფის ვალდებულებებს.

აღნიშნული, იმის გათვალისწინებით, რომ კოდექსის მიღებამდე, საზოგადოება მოკლებული იყო შესაძლებლობას, მონაწილეობა მიეღო უფლებამოსილი გარემოსდაცვითი სახელმწიფო ორგანოს მიერ გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში, რა თქმა უნდა, ძალზე მისასალმებელია

თუმცა, ამავდროულად, მნიშვნელოვანია, აქვე აღინიშნოს, რომ გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსი ეხება (გარემოზე მნიშვნელოვანი ზეგავლენის მქონე) დაგეგმილი პროექტების მხოლოდ და მხოლოდ გარემოზე ზეგავლენის შეფასების საკითხებს და გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროში, ამ საკითხების განხილვისას, საზოგადოების მონაწილეობას. კოდექსი არ ეხება სექტორული (ენერგეტიკის სფეროზე პასუხისმგებელი) უწყების მიერ ენერგეტიკის პროექტების შესახებ გადაწყვეტილებების მიღების საკითხებს.

ამ საჯარო პოლიტიკის ნარკვევში განხილულია, შეცვალა, თუ არა გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსის მიღებამ ხელისუფლების ორგანოთა მიერ ენერგეტიკის, კერძოდ, ელექტროსადგურების მშენებლობის პროექტების შესახებ გადაწყვეტილებების მიღების წესები; კერძოდ, შეცვალა, თუ არა კოდექსმა და როგორ გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში საზოგადოების მონაწილეობის შესაძლებლობები.

მომდევნო თავში, განხილულია გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსით შემოტანილი სიახლეები გარემოზე მნიშვნელოვანი ზეგავლენის მქონე პროექტების (მათ შორის, ენერგეტიკის პროექტების) შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისას საზოგადოების მონაწილეობის სფეროში. შემდგომ თავში კი, აღწერილია ენერგეტიკის დარგზე პასუხისმგებელი უწყების მიერ ენერგეტიკის პროექტების შესახებ გადაწყვეტილებების მიღების პროცედურები, რათა დადგინდეს, ქმნიან, თუ არა ისინი საზოგადოების მონაწილეობის შესაძლებლობებს. ბოლო თავში შეჯამებულია მიგნებები და მოცემულია რეკომენდაციები.

საზოგადოებრივი მონაწილეობა

გარემოზე მნიშვნელოვანი ზეგავლენის მქონე პროექტების შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისას

როგორც შესავალში აღინიშნა, 2017 წლის 1 ივნისს მიღებულ იქნა გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსი. ყურადსაღებია, რომ კოდექსს შემოიტანა გარემოსდაცვითი შეფასების და შესაბამისად, გადაწყვეტილების მიღების ხუთი ინსტრუმენტი; ეს ინსტრუმენტები, კოდექსის თანახმად,

ეტაპობრივად უნდა ამოქმედდეს. ქვემოთ მოყვანილ პირველ ცხრილში ნაჩვენებია კოდექსით შემოტანილი გარემოსდაცვითი შეფასებისა და გადაწყვეტილების მიღების ინსტრუმენტები, ასევე, მათი ამოქმედების ვადები.

ცხრილი 1. გარემოსდაცვითი შეფასებისა და გადაწყვეტილების მიღების ინსტრუმენტები საქართველოში.

№	გარემოსდაცვითი შეფასების სახე	გადაწყვეტილების სახე	ამოქმედების თარიღი
1.	გარემოზე ზემოქმედების შეფასება (გშ) - გშ უტარდება კოდექსით განსაზღვრულ დაგეგმილ საქმიანობებს.	გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილება	ამოქმედდა 2018 წლის 1 იანვარს
2.	გარემოზე ტრანსსასაზღვრო ზემოქმედების შეფასება (გტშ) - გტშ უტარდება კოდექსით განსაზღვრულ დაგეგმილ საქმიანობებს.	გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილება	ამოქმედდება „ტრანსსასაზღვრო კონტექსტში გარემოზე ზემოქმედების შეფასების შესახებ“ კონვენციისა და მისი „სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასების შესახებ“ ოქმის საქართველოსთვის ძალაში შესვლისთანავე
3.	სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასება (სგშ) - სგშ უტარდება კოდექსით განსაზღვრულ სტრატეგიულ დოკუმენტებს	რეკომენდაციები	კოდექსით დადგენილი ნორმების ნაწილი ამოქმედდება 2018 წლის 1 ივლისიდან, ნაწილი კი - 2018 წლის 31 დეკემბრიდან.
4.	სტრატეგიული დოკუმენტის გარემოზე ტრანსსასაზღვრო ზემოქმედების შეფასება - უტარდება კოდექსით განსაზღვრულ სტრატეგიულ დოკუმენტებს.	რეკომენდაციები	ამოქმედდება „ტრანსსასაზღვრო კონტექსტში გარემოზე ზემოქმედების შეფასების შესახებ“ კონვენციისა და მისი „სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასების შესახებ“ ოქმის საქართველოსთვის ძალაში შესვლისთანავე
5.	ეკოლოგიური აუდიტი - უტარდება კოდექსის 47-ე (გარდამავალი) მუხლით დადგენილ ე.წ. „მიმდინარე საქმიანობებს“	მიმდინარე საქმიანობის გაგრძელების შესახებ გადაწყვეტილება	ამოქმედდა 2017 წლის 21 ივნისს (კოდექსის გამოქვეყნებისთანავე)

როგორც ცხრილიდან ჩანს, გარემოზე მნიშვნელოვანი ზეგავლენის მქონე პროექტების გარემოზე ზემოქმედების შეფასების (გშ) და მათ შესახებ გადაწყვეტილების მიღების პროცედურები 2018 წლის 1 იანვრიდან უკვე ძალაშია და ამ ნარკვევის საგანიც სწორედ ეს ინსტრუმენტია.

გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსის თანახმად, გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილება გშ-ს დაქვემდებარებულ საქმიანობებზე სამ ეტაპად (სკრინინგი, სკოპინგი და საბოლოო გადაწყვეტილება) გაიცემა; ყოველ ეტაპზე გადამ-

ყვეტილება საჯარო ადმინისტრაციული წარმოების წესის გამოყენებით მიიღება. ეს, კი, ნიშნავს, რომ სამივე ეტაპზე:

(ა) გადაწყვეტილებების მიღებამდე, საზოგადოებისთვის ხელმისაწვდომი უნდა იყოს კანონმდებლობით განსაზღვრული სპეციფიური ინფორმაცია;

(ბ) საზოგადოებას უნდა ჰქონდეს შესაძლებლობა, წარადგინოს თავისი მოსაზრებები; და

(გ) საბოლოოდ, საზოგადოებისთვის ხელმისაწვდომი უნდა იყოს მიღებული გადაწყვეტილებები.

ქვემოთ მოყვანილი მე-2 ცხრილი თანმიმდევრულად აღწერს გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილების მიღების (ან უფრო ფართოდ - გზს სისტემის) ეტაპებს.

ცხრილი 1. გზს სისტემის ეტაპები საქართველოში ¹.

სკრინინგი	სკრინინგი პროცედურაა, რომელიც განსაზღვრავს გზშ-ის ჩატარების საჭიროებას (ექვემდებარება, თუ არა დაგეგმილი საქმიანობა გზშ-ს). კოდექსის პირველ დანართში ჩამოთვლილ საქმიანობებს უნდა ჩაუტარდეთ გზშ; კოდექსის მეორე დანართში ჩამოთვლილი საქმიანობების შემთხვევაში კი, გზშ-ს ჩატარების საჭიროებაზე გადაწყვეტილება უნდა მიიღოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრომ (სკრინინგის გადაწყვეტილება).
სკოპინგი	სკოპინგი პროცედურაა, რომელიც განსაზღვრავს გზშ-ისთვის მოსაპოვებელი და შესასწავლი ინფორმაციის ჩამონათვალს და ამ ინფორმაციის გზშ-ის ანგარიშში ასახვის საშუალებებს. საქმიანობის ინიციატორი სკოპინგის ანგარიშს განსახილველად წარადგენს სამინისტროში, ხოლო სამინისტრო იღებს გადაწყვეტილებას - გასცემს სკოპინგის დასკვნას.
გზშ კვლევა და ანგარიში	ამ ეტაპზე საქმიანობის ინიციატორი ატარებს დაგეგმილი საქმიანობის გარემოზე შესაძლო ზეგავლენის კვლევას და კვლევის შედეგებს ასახავს ანგარიშში - გზშ ანგარიშში.
გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილება	საქმიანობის ინიციატორის მიერ გზშ ანგარიშის სამინისტროში განსახილველად წარდგენის შემდეგ, სამინისტრო იღებს საბოლოო გადაწყვეტილებას - გარემოსდაცვით გადაწყვეტილებას. გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილება საქმიანობის განხორციელების სავალდებულო წინაპირობაა; ანუ, საქმიანობის განხორციელება გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილების გარეშე - უკანონოა.
მონიტორინგი და კონტროლი	საქმიანობის განხორციელების დაწყების შემდგომ, საქმიანობის ინიციატორი ვალდებულია აწარმოოს თავისი საქმიანობის მონიტორინგი („საქმიანობის შემდგომი ანალიზი“) ხოლო სამინისტრომ - გააკონტროლოს გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილებისა და საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისი მოთხოვნების შესრულება.

როგორც ზემოთ მოყვანილ ცხრილშია აღნიშნული, პირველ - სკრინინგის ეტაპზე, უნდა დადგინდეს საჭიროებს, თუ არა დაგეგმილი პროექტი გზშ-ს ჩატარებას. გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსის პირველ დანართში ჩამოთვლილ საქმიანობებს, უპირობოდ, უნდა ჩაუტარდეთ გზშ (გზშ სავალდებულოა). ელექტროენერგიის წარმოებისა და გადაცემის პროექტებიდან კოდექსის პირველ დანართში მოქცეულია შემდეგი სახის პროექტები (საქმიანობები):

- 10 მეგავატი ან მეტი სიმძლავრის თბოელექტროსადგურის ან/და წვის სხვა დანადგარის მშენებლობა და ექსპლუატაცია;
- ატომური ელექტროსადგურის ან სხვა ბირთვული რეაქტორის განთავსება, მისი დემონტაჟისა და დეკომისიის ჩათვლით, გარდა იმ კვლევითი დანადგარისა, რომელიც გამოიყენება დაშლადი მასალების, ბირთვული საწვავის წარმოებისა და გარდაქმნისათვის, რომლის მაქსიმალური სიმძლავრე 1 კილოვატ უწყვეტ სითბურ დატვირთვას არ

აღემატება;

- წყლის მდინარის აუზებს შორის გადაადგება, როდესაც იმ მდინარის საშუალო მრავალწლიური ჩამონადენი, რომლიდანაც წყალი გადანაწილდება, წელიწადში 2 000 მილიონ კუბ. მ-ზე მეტია და გადატანილი წყლის ხარჯი მდინარის მრავალწლიური მინიმალური ხარჯის 5%-ს აღემატება;
- კაშხლის ან/და სხვა ნაგებობის მშენებლობა და ექსპლუატაცია, რომელიც წყლის შესაკავებლად ან მუდმივად დასაგროვებლად გამოიყენება და რომლის მიერ შეკავებული ან დაგროვებული წყლის მოცულობა 50 000 კუბ.მ-ზე მეტია;
- 5 მეგავატი ან მეტი სიმძლავრის ჰიდროელექტროსადგურის მშენებლობა ან/და ექსპლუატაცია.
- 220 კილოვოლტი ან მეტი ძაბვის მიწისზედა ან/და მიწისქვეშა ელექტროგადამცემი ხაზის გაყვანა, რომლის სიგრძე 15 კილომეტრზე მეტია.

გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსის მეორე დანართში ჩამოთვლილია ის პროექტები, რომელთაც გზმ ჩაუტარდება იმ შემთხვევაში, თუ გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო ასე გადაწყვეტს. ენერგიის წარმოებასა და გადაცემასთან დაკავშირებული საქმიანობებიდან, კოდექსის მეორე დანართში მოცემულია:

- წვის დანადგარი 2 მეგავატი ან მეტი სიმძლავრის ელექტროენერგიის წარმოებისათვის;
- საწარმოო დანადგარი ორთქლისა და ცხელი წყლის წარმოებისათვის (გარდა ნავთობისა და გამის ოპერაციებთან დაკავშირებული ორთქლისა და ცხელი წყლის დანადგარისა), როდესაც განაშენიანების ფართობი 0,5 ჰექტარზე მეტია, ხოლო მათი გამომუშავება 50 მეგავატს აღემატება;
- 5 კილომეტრი ან მეტი სიგრძის მილსადენის განთავსება გამის, ორთქლისა და ცხელი წყლის გატარებისათვის;
- 35 კილოვოლტი ან მეტი ძაბვის მიწისზედა ან/და მიწისქვეშა ელექტროგადამცემი ხაზის გაყვანა, 110 კილოვოლტი ან მეტი ძაბვის ქვესადგურის განთავსება;
- 100 კუბ.მ ან მეტი მოცულობის წიაღისეული საწვავის, თხევადი ან/და ბუნებრივი აირის მიწისზედა ან/და მიწისქვეშა საცავის მოწყობა და ექსპლუატაცია;
- ნახშირის ან/და ლიგნიტის ბრიკეტირება;
- რადიოაქტიური ნარჩენების დამუშავება ან/და შენახვა;
- 2 მეგავატიდან 5 მეგავატამდე სიმძლავრის ჰიდროელექტროსადგურის მშენებლობა და ექსპლუატაცია;
- დანადგარი ქარის ან/და ზღვის ტალღების ენერ-

გიის მეშვეობით ელექტროენერგიის წარმოებისათვის.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, სკრინინგის, სკოპინგისა და საბოლოო - გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილების გაცემის ეტაპებზე, გადაწყვეტილებები საჯარო ადმინისტრაციული წარმოების წესით მიიღება. ყურადსაღებია ასევე, რომ გადაწყვეტილებების მიღებისას საზოგადოების მონაწილეობის უზრუნველყოფის გარდა, გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილების გაცემის შემდეგ (მას შემდეგ, რაც დაიწყება ნებადართული საქმიანობის განხორციელება), გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ევალება გარკვეული ინფორმაციის პროაქტიული გამოქვეყნებაც.

ქვემოთ მოცემულ მე-3 ცხრილში აღწერილია, რა მოთხოვნებს აყალიბებს კოდექსი სკრინინგის, სკოპინგისა და გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილების გაცემის ეტაპებზე საზოგადოების მონაწილეობის უზრუნველსაყოფად. ცხრილის ბოლო რიგში კი, ნაჩვენებია, რა სახის ინფორმაცია უნდა იყოს საზოგადოებისთვის ხელმისაწვდომი გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილების გაცემის და საქმიანობის განხორციელების დაწყების შემდეგ.

როგორც ცხრილიდან ჩანს, პირველ - სკრინინგის ეტაპზე - გავრცელებულ ინფორმაციაზე საზოგადოების უკუკავშირის უზრუნველსაყოფად, გათვალისწინებულია მოსამზრებების მხოლოდ წერილობით წარდგენის შესაძლებლობა (საჯარო განხილვა ამ ეტაპზე არ ტარდება). რაც შეეხება მეორე და მესამე (სკოპინგისა და გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილების გაცემის) ეტაპებს, საზოგადოებას აქვს მოსამზრებების როგორც წერილობით, ისე ზეპირსიტყვიერად, საჯარო განხილვაზე წარდგენის შესაძლებლობა.

ცხრილი 3. საზოგადოების ინფორმირება და მონაწილეობა გზმ სისტემის ეტაპებზე საქართველოში.

სკრინინგის ბადაწყვეტილება	<ul style="list-style-type: none"> — სკრინინგის განცხადების რეგისტრაციიდან 3 დღის ვადაში სამინისტრო ვალდებულია გამოაქვეყნოს ის, კოდექსით დადგენილი წესით. — საზოგადოებას აქვს 7 დღე სამინისტროსთვის მოსამზრებებისა და შენიშვნების წარსადგენად. — სამინისტრო ვალდებულია, განიხილოს და შესაბამისი საფუძვლის არსებობის შემთხვევაში, მხედველობაში მიიღოს საზოგადოების მიერ წარდგენილი მოსამზრებები და შენიშვნები სკრინინგის გადაწყვეტილების მიღებისას. — სკრინინგის პროცედურის დასრულებიდან 5 დღის ვადაში, სამინისტრო ვალდებულია, კოდექსით დადგენილი წესით, გამოაქვეყნოს დასაბუთებული სკრინინგის გადაწყვეტილება.
სკოპინგის ბადაწყვეტილება (დასაჯანა)	<ul style="list-style-type: none"> — სკოპინგის განცხადების რეგისტრაციიდან 3 დღის ვადაში სამინისტრო ვალდებულია გამოაქვეყნოს ის (და თანდართული დოკუმენტები), კოდექსით დადგენილი წესით. — საზოგადოებას აქვს 15 დღე სამინისტროსთვის მოსამზრებებისა და შენიშვნების წარსადგენად. — სკოპინგის განცხადების განთავსებიდან არაუადრეს მე-10 დღისა და არაუგვიანეს მე-15 დღისა, სამინისტრო ვალდებულია, ჩაატაროს სკოპინგის ანგარიშის საჯარო განხილვა. საჯარო განხილვის შესახებ ინფორმაცია უნდა გამოქვეყნდეს საჯარო განხილვის ჩატარებამდე არაუგვიანეს 10 დღისა. — საჯარო განხილვა ღიაა და მასში მონაწილეობის უფლება აქვს საზოგადოების ნებისმიერ წარმომადგენელს. — სამინისტრო ვალდებულია, განიხილოს და შესაბამისი საფუძვლის არსებობის შემთხვევაში, მხედველობაში მიიღოს საზოგადოების მიერ წარდგენილი მოსამზრებები და შენიშვნები სკოპინგის გადაწყვეტილების მიღებისას. — სკოპინგის პროცედურის დასრულებიდან 5 დღის ვადაში, სამინისტრო ვალდებულია, კოდექსით დადგენილი წესით, გამოაქვეყნოს სკოპინგის ანგარიში და სკოპინგის დასკვნა.

- განცხადების რეგისტრაციიდან 3 დღის ვადაში სამინისტრო ვალდებულია, გამოაქვეყნოს ის (და თანდართული დოკუმენტები, მათ შორის, გზა ანგარიში), კოდექსით დადგენილი წესით.
- სამოგადოებას აქვს 40 დღე სამინისტროსთვის მოსაზრებებისა და შენიშვნების წარსადგენად.
- განცხადების განთავსებიდან არაუადრეს 25-ე დღისა და არაუგვიანეს 30-ე დღისა, სამინისტრო ვალდებულია, ჩაატაროს გზა ანგარიშის საჯარო განხილვა. საჯარო განხილვის შესახებ ინფორმაცია უნდა გამოქვეყნდეს საჯარო განხილვის ჩატარებამდე არაუგვიანეს 20 დღისა.
- საჯარო განხილვა ღიაა და მასში მონაწილეობის უფლება აქვს სამოგადოების ნებისმიერ წარმომადგენელს. სამინისტრო ვალდებულია, განიხილოს და შესაბამისი საფუძვლის არსებობის შემთხვევაში, მხედველობაში მიიღოს სამოგადოების მიერ წარდგენილი მოსაზრებები და შენიშვნები გადაწყვეტილების მიღებისას.
- სამინისტრო ვალდებულია, გადაწყვეტილებაში ასახოს ინფორმაცია სამოგადოების მონაწილეობის პროცედურების განხორციელების და წარდგენილი მოსაზრებებისა და შენიშვნების გათვალისწინების შესახებ.
- გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილების გაცემიდან 5 დღის ვადაში სამინისტრო ვალდებულია, კოდექსით დადგენილი წესით, გამოაქვეყნოს: გზა ანგარიში, ექსპერტიზის დასკვნა, გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილება და ინფორმაცია სამოგადოების მონაწილეობის შედეგების შესახებ.

- სამინისტრო ვალდებულია, თავის ოფიციალურ ვებგვერდზე გამოაქვეყნოს საქმიანობის განმახორციელებელის მიერ სამინისტროსთვის წარდგენილი საქმიანობის შემდგომი ანალიზის შედეგები, ამ ინფორმაციის მიღებიდან 3 დღის ვადაში.

გადაწყვეტილების მიღების შემოადწერილი სამ-ეტაპიანი წესის შემოღებამდე, ბოლო ათი წლის განმავლობაში, ამ სფეროში გადაწყვეტილებები მიიღებოდა ერთ ეტაპად და თანაც, მარტივი ადმინისტრაციული წარმოების წესით (ეს წესი შეუძლებელს ხდის გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში სამოგადოების მონაწილეობას). ამდენად, გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსით შემოტანილი ეს სიახლე უმნიშვნელოვანეს დადებით ცვლილებად უნდა იქნეს განხილული, რომ არა ერთი გარემოება. კერძოდ, გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსი უშვებს საქმიანობის განმახორციელებლისთვის გაცემული გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილების (ასევე, სკრინინგისა და სკოპინგის ეტაპების გადაწყვეტილებების) ცვლილების შესაძლებლობას, სამინისტროს ან საქმიანობის განმახორციელებლის ინიცია-

ტივით; უკვე მიღებულ გადაწყვეტილებებში ცვლილების შეტანის შესახებ გადაწყვეტილება კი, მარტივი ადმინისტრაციული წარმოების წესით უნდა იქნეს მიღებული. კოდექსი განსაზღვრავს გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილების ცვლილების ინიცირების წინაპირობებსა და პროცედურებს, და არაფერს ამბობს ცვლილების შეტანის შესახებ გადაწყვეტილების მიღების პროცესში სამოგადოების ინფორმირებისა და მონაწილეობის შესახებ.

ამგვარად, მიღებულ გადაწყვეტილებებში სამოგადოების მონაწილეობის გარეშე ცვლილების შეტანის შესაძლებლობის დაშვება, მთლიანად აუფასურებს გადაწყვეტილების მიღების პროცესში სამოგადოების მონაწილეობის სფეროში კოდექსით შემოტანილი პროგრესული მიდგომის მნიშვნელოვნებას.

სამოგადოების მონაწილეობა

ენერგეტიკის დარგზე პასუხისმგებელი უწყების მიერ ენერგეტიკის პროექტების შესახებ გადაწყვეტილებების მიღებისას

2017 წლის დეკემბერში საქართველოს მთავრობამ სერიოზული სტრუქტურული ცვლილებები განიცადა; სამინისტროების ნაწილი გაუქმდა, ნაწილმა კი, გაუქმებული სამინისტროების ფუნქციები შეითავსა. რეფორმის პროცესი შეეხო ენერგეტიკის სამინისტროსაც; ის გაუქმდა, ხოლო მისი ფუნქციები ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრომ შეითავსა. ამდენად, დღეს ამ უკანასკნელის საქმიანობის სფეროში შედის:

- ენერგეტიკის დარგში სახელმწიფო პოლიტიკის, სტრატეგიისა და სახელმწიფო პროგრამების შემუშავება, განხორციელება და მონიტორინგი;
- ენერგეტიკაში ინვესტიციების მოზიდვა;
- ქვეყნის ენერგეტიკული დამოუკიდებლობის, ენერგოსისტემის უსაფრთხოების, მისი ნორმალური ფუნქციონირებისა და განვითარებისათვის ღონისძიებების განხორ-

ციელება;

- ენერგო-სექტორის ეფექტურობის ასამაღლებლად ღონისძიებების გატარება.

ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროსთვის შემოადწინებული ფუნქციების დამატებასთან ერთად, საჭირო გახდა თავად სამინისტროს სტრუქტურაში ამ სფეროზე პასუხისმგებელი ერთეულის გამოყოფაც. ამდენად, სამინისტროს შიდა სტრუქტურაში გაჩნდა ენერგეტიკის დარგზე პასუხისმგებელი ორი დამატებითი დანაყოფი, რომელთაც მინისტრის ორი სხვადასხვა მოადგილე კურიერებს;

ესენია:

- ენერგეტიკული პოლიტიკის დეპარტამენტი
- ენერგეტიკული რეფორმებისა და პროექტების დეპარტამენტი.

ამ ორი დეპარტამენტის ზოგადი ფუნქციები დადგენილია ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს დებულებით, უფრო კონკრეტულად კი, თავად დეპარტამენტების დებულებებით უნდა იყოს განსაზღვრული. ამ საჯარო პოლიტიკის ნარკვევის მიზნებისთვის, დეპარტამენტების ყველა ფუნქციის განხილვა საჭირო არა არის, ამდენად, ქვემოთ, ყურადღება გამახვილებულია მხოლოდ ენერგოპროექტების (მათ შორის, ელექტრო-სადგურების პროექტების) განხორციელების შესახებ გადაწყვეტილების მიღების პროცესსა და ამ პროცესში ზემოაღნიშნული დეპარტამენტების როლზე.

სამინისტროს დებულების თანახმად, ენერგეტიკული პოლიტიკის დეპარტამენტის ფუნქციებს შორისაა:

„ენერგეტიკული ობიექტების საპროექტო, სამშენებლო-სამონტაჟო, სარეაბილიტაციო-სარეკონსტრუქციო საქმიანობის დოკუმენტების განხილვა, განხორციელების უზრუნველყოფა და მონიტორინგი;

კომპეტენციის ფარგლებში, დადებული შეთანხმებების მონიტორინგი და მათი განხორციელების ხელშეწყობა.“

ამავე სამინისტროს ენერგეტიკული რეფორმებისა და პროექტების დეპარტამენტის ფუნქციებში შედის:

„ენერგეტიკის დარგში ინვესტიციების მოზიდვის ხელშეწყობა და ამ მიმართულებით სხვადასხვა ორგანიზაციასთან სამინისტროს ურთიერთობის კოორდინაცია;

მიმდინარე და დაგეგმილ საინვესტიციო პროექტებში საერთაშორისო დონორი ორგანიზაციების მონაწილეობისა და ინვესტორებთან ურთიერთობების კოორდინაცია, მოლაპარაკებების წარმოებაში მონაწილეობა და მათთან სამართლებრივი თანამშრომლობა იურიდიული დეპარტამენტის ჩართულობით;

მიმზიდველი საინვესტიციო წინადადებების შემუშავება და ინვესტორებისათვის წარდგენა;

საინვესტიციო წინადადებების შესახებ მიღებული ინფორმაციისა და წარდგენილი დოკუმენტაციის ანალიზი, შესაბამისი წინადადებებისა და რეკომენდაციების მომზადება;

იურიდიული დეპარტამენტის ჩართულობით საინვესტიციო ხელშეკრულებების პროექტების მომზადება, მოლაპარაკებაში მონაწილეობა, ხელშეკრულების ხელმოწერისა და კანონმდებლობით გათვალისწინებულ სხვა მოქმედებათა შესრულება და კოორდინაცია;

საინვესტიციო პროექტებისა და დადებული საინვესტიციო ხელშეკრულებების მონიტორინგი, მათი განხორციელების ხელშეწყობა.“

ზემოაღნიშნულიდან ბოლომდე ნათელი არ არის ამ დეპარტამენტების როლი ენერგეტიკის პროექტების, მათ შორის, ელექტროსადგურების მშენებლობის პროექტების განხორციელების შესახებ გადაწყვეტილებების მიღებაში; თუმცა, მაინც შეიძლება დავასკვნათ, რომ ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს ეს ორივე დეპარტამენტი ჩართულია ელექტროსადგურების პროექტების ინიცი-

რებაში, შემუშავებაში, განხორციელებაში, პროექტებში ინვესტიციების მოზიდვაში, ინვესტორებთან შეთანხმებების დადებაში, ამ შეთანხმებებისა და კანონმდებლობის მოთხოვნების შესრულებაში (შესრულების „ხელშეწყობაში“) და შესრულების მდგომარეობის მონიტორინგში.

ზემოთ აღწერილი ფუნქციების შესასრულებლად გადაწყვეტილებების მიღების კონკრეტული პროცედურები სამინისტროს დებულებაში, რა თქმა უნდა, არ არის აღწერილი (და ვერც იქნება აღწერილი), მაგრამ არც სხვა რაიმე აქტი არსებობს, რომელიც ამ პროცედურებს დაადგენდა. კონკრეტულად, ელექტროსადგურის მშენებლობის პროექტის შესახებ გადაწყვეტილების მიღების პროცედურებს აღწერს ორი აქტი. ესენია:

საქართველოს მთავრობის 2013 წლის 21 აგვისტოს №214 დადგენილება „საქართველოში ელექტროსადგურების მშენებლობის ტექნიკურ-ეკონომიკური შესწავლის, მშენებლობის, ფლობის და ოპერირების შესახებ ინტერესთა გამოხატვის წესის დამტკიცების შესახებ“ (შემდგომში - მთავრობის დადგენილება);

საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის 2014 წლის 10 აპრილის № 40 ბრძანება „იმ ელექტროსადგურების მშენებლობის ტექნიკურ-ეკონომიკური შესწავლის, მშენებლობის, ფლობის და ოპერირების შესახებ წინადადებების საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტროსათვის წარდგენისა და განხილვის წესის და პირობების დამტკიცების თაობაზე, რომლებიც არ არის შეტანილი საქართველოში ასაშენებელი პოტენციური ელექტროსადგურების ნუსხაში“ (შემდგომში - ენერგეტიკის მინისტრის ბრძანება). ამ ბრძანებით, დამტკიცებულია ორი წესი: ერთი - ჰიდროელექტროსადგურებისთვის და მეორე - ქარის ელექტროსადგურებისთვის.

სწორედ, ამ აქტებით დადგენილი პროცედურებია ქვემოთ განხილული, რათა საბოლოო ჯამში, დადგინდეს, აქვს, თუ არა საზოგადოებას შესაძლებლობა, მიიღოს მონაწილეობა ელექტროსადგურების პროექტების განხორციელების შესახებ გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში.

ქვემოთ მოყვანილი სქემა ასახავს გადაწყვეტილების მიღების პროცედურულ ჯაჭვს (იხ. სქემა № 1). როგორც სქემიდან ჩანს, ელექტროსადგურების პროექტების განხორციელების შესახებ გადაწყვეტილების მიღების ორგანო წესი არსებობს: პირველი წესი (მარცხენა სვეტი) ვრცელდება იმ შემთხვევებზე, როდესაც სახელმწიფო თავად სთავაზობს ინვესტორს პოტენციური ელექტროსადგურის პროექტს, მის მიერ დადგენილი სავარაუდო ტექნიკური მახასიათებლებით; მეორე წესი (მარჯვენა სვეტი) კი, ვრცელდება ისეთ შემთხვევებზე, როდესაც ინვესტორი თავად წყვეტს სასურველი პროექტის ყველა მახასიათებელს (ტიპს, ადგილმდებარეობას, წარმადობას და ა.შ.) და ამ პროექტის განსახორციელებლად ცდილობს სახელმწიფოს თანხმობის მოპოვებას. ორივე შემთხვევაში, სახელმწიფოს (მთავრობის) საბოლოო გადაწყვეტილება პროექტზე - თანხმობა პროექტის განხორციელებაზე - ყალიბდება მემორანდუმის სახით.

სქემაში მოცემულ გადაწყვეტილების მიღების პროცედურასთან დაკავშირებით, აქვე უნდა დაზუსტდეს, რომ:

ინტერესთა გამოხატვის ეტაპზე (სამინისტროს განცხადებაში) უკვე დადგენილია ასაშენებელი ელექტროსადგურის სავარაუდო განთავსების ადგილი, სავარაუდო სქემა და ძირითადი ტექნიკური პარამეტრები; ასევე, ელექტროსადგურის მშენებლობის დაწყებისა და ექსპლუატაციაში მიღების ვადა.

მთავრობის დადგენილების თანახმად, მემორანდუმი მხარეთა შორის თანამშრომლობის შეთანხმებაა, რომელიც სხვა პირობებთან ერთად, განსაზღვრავს მშენებლობის დაწყებისა და დასრულების ვადას, ასევე, ვადების დარღვევით გამოწვეულ საურავებს. მემორანდუმში, ზემოთ მოყვანილი მთავრობის დადგენილების თანახმად, გამოიყოფა წინასამშენებლო ფაზისა და სამშენებლო ფაზის ვალდებულებები. წინასამშენებლო ფაზის ვალდებულებებია:

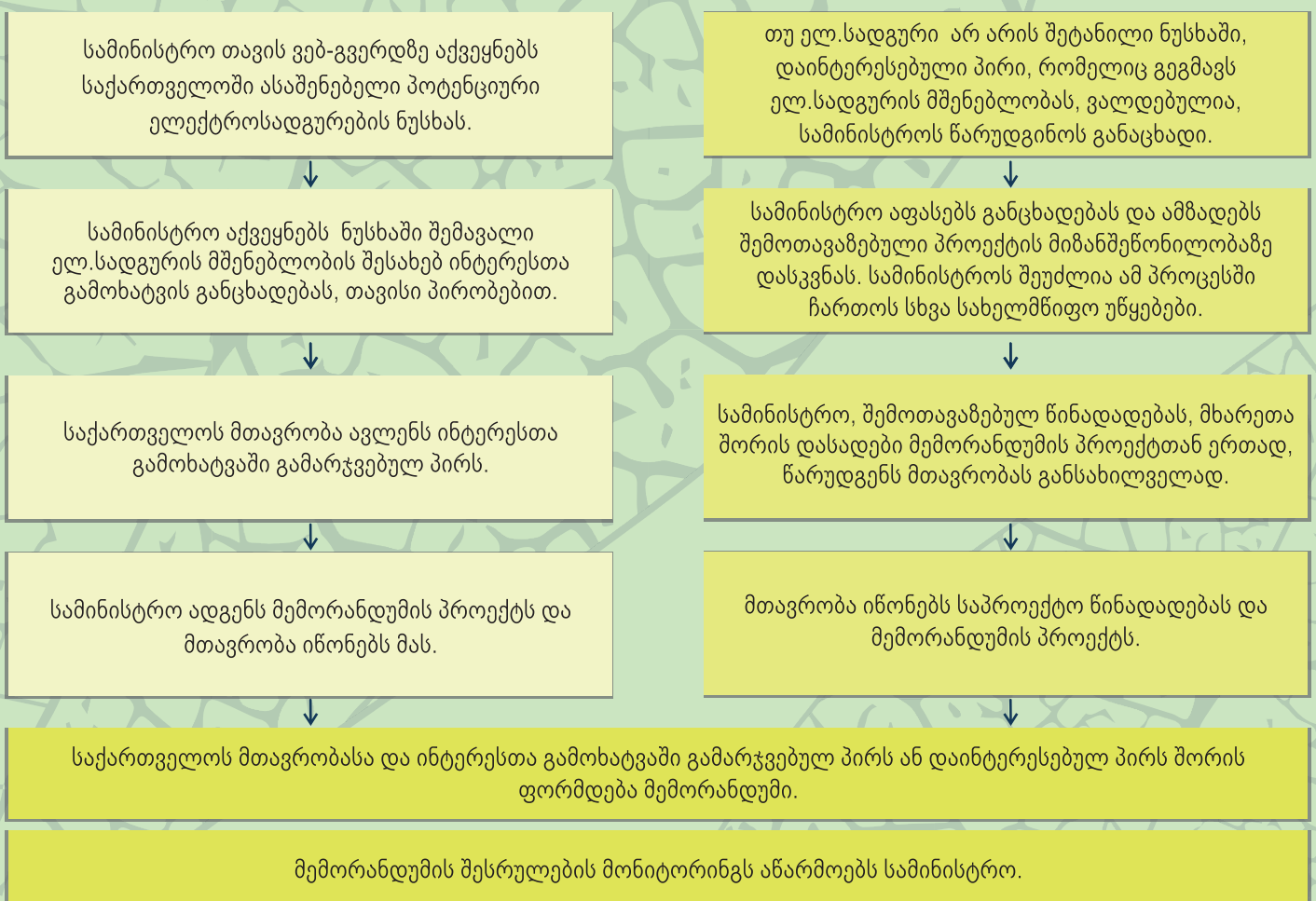
„პროექტის ტექნიკურ-ეკონომიკური განხორციელებადობის ანალიზის დასრულება“ (როგორც ჩანს, იგულისხმება (თუმცა, ეს არსად წერია), რომ ტექნიკურ-ეკონომიკური განხორციელებადობის ანალიზი როდესაც უკვე დაწყებულია და პროექტის განხორციელებით დაინტერესებულმა პირმა ის უნდა დაასრულოს);

„პროექტის გარემოზე ზემოქმედების შეფასების ანგარიშის მომზადება“

მინისტრის ბრძანებაში მემორანდუმის ეს ფაზები ნათლად არაა გამოყოფილი, თუმცა აქაც (გადაწყვეტილების მიღების მეორე პროცედურაში) ჩანს, რომ მემორანდუმით აღებულ ვალდებულებებში ხვდება „ტექნიკურ-ეკონომიკური განხორციელებადობის კვლევის ჩატარება“ და „გარემოზე ზემოქმედების შეფასების ანგარიშის მომზადება“

ყურადსაღებია, რომ მთავრობის დადგენილებით განსაზღვრულ გადაწყვეტილების მიღების პირველ პროცედურაში, პროცედურა იწყება უკვე მიღებული გადაწყვეტილების გამოქვეყნებით - სამინისტრო თავის ვებგვერდზე აქვეყნებს საქართველოში ასაშენებელი პოტენციური ელექტროსადგურების ნუსხას. რა ხდება ამ ნუსხის გამოქვეყნებამდე? როგორ მიიღება გადაწყვეტილება ელექტროსადგურის ნუსხაში ჩართვის შესახებ? - უცნობია. ამებულია მიგნებები და მოცემულია რეკომენდაციები.

სქემა 1. გადაწყვეტილების მიღების პროცედურები ელექტროსადგურის მშენებლობის პროექტის განხორციელებაზე.

ელექტროსადგურის მშენებლობის პროექტის განხორციელებაზე გადაწყვეტილების მიღების შემთხვევაში ალტერნატიული პროცედურები უამრავ კითხვას აჩენს, ვინაიდან ისინი არ არის დეტალიზებული არც მთავრობის დადგენილებაში და არც მინისტრის ბრძანებაში. ამ კვლევისთვის კი, მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ არც პირველი და არც მეორე პროცედურა არ ითვალისწინებს გადაწყვეტილების მიღების რომელიმე ფაზაზე საზოგადოების რაიმე ფორმით მონაწილეობის შესაძლებლობას. ასეთ ვალდებულებას არცერთი აქტი არ ადგენს.

დასკვნა და რეკომენდაციები

ამგვარად, როგორც პირველი თავიდან ჩანს, ახალ-ამოქმედებულმა გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსმა მნიშვნელოვნად შეცვალა გარემოსდაცვითი უწყების მიერ გარემოზე მნიშვნელოვანი ზეგავლენის მქონე (მათ შორის, ელექტროსადგურების) პროექტების განხორციელებაზე გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილების მიღების და ამ პროცესში საზოგადოების მონაწილეობის პროცედურები. ამავდროულად, მეორე თავიდან ნათელი ხდება, რომ ენერგეტიკის დარგზე პასუხისმგებელი უწყების გადაწყვეტილება ელექტროსადგურის პროექტის განხორციელებაზე წინ უსწრებს გზის ჩატარებისა და გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილების მიღების პროცედურებს, რაც ძალზე პრობლემურია.

გზის კვლევა და გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილების გაცემაზე მსჯელობა, ასევე, ამ პროცესში საზოგადოების მონაწილეობა იწყება მაშინ, როდესაც სტრატეგიული გადაწყვეტილება ელექტროსადგურის პროექტის განხორციელებაზე უკვე მიღებულია - მემორანდუმი პროექტის განხორციელებაზე დადებულია, ელექტროსადგურის ძირითადი პარამეტრები დადგენილია. ამდენად, საზოგადოება, გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილების მიღების პროცესში მონაწილეობით, ვეღარ იქონიებს ზეგავლენას ენერგეტიკის დარგზე პასუხისმგებელ ორგანოსა და საქართველოს მთავრობის მიერ საწყისად მიღებულ გადაწყვეტილებაზე.

ამ პრობლემის აღმოსაფხვრელად, აუცილებელია, რომ გარემოსდაცვითი უწყების მიერ გარემოსდაცვითი გა-

დაწყვეტილების მიღების პროცედურა წინ უსწრებდეს ენერგეტიკის დარგზე პასუხისმგებელი უწყების (და მთავრობის) მიერ ენერგეტიკის პროექტზე გადაწყვეტილების მიღების პროცესს.

გარდა ამისა, აუცილებელია, რომ საზოგადოებისთვის გაიხსნას თავად ენერგეტიკის დარგზე პასუხისმგებელი უწყების მიერ ენერგეტიკის პროექტებზე გადაწყვეტილების მიღების პროცესები. აუცილებელია დადგინდეს ენერგეტიკის პროექტებზე გადაწყვეტილების მიღების დეტალური, გამჭვირვალე პროცედურები; საზოგადოებას უნდა მიეცეს შესაძლებლობა, ადრეული ეტაპებიდანვე გახდეს გადაწყვეტილებების მიღების პროცესის მონაწილე.

კვლევამ ასევე აჩვენა, რომ გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსს აქვს ერთი უმნიშვნელოვანესი ნაკლოვანება, რომელიც გადაუდებლად საჭიროებს გამოსწორებას. მიუხედავად იმისა, რომ გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილების გაცემაზე გადაწყვეტილება, სამივე ეტაპზე, საჯარო ადმინისტრაციული წარმოების წესით მიიღება, კოდექსი უშვებს ამ გადაწყვეტილებებში ცვლილების შეტანის შესაძლებლობას, სამინისტროს ან საქმიანობის განმახორციელებლის ინიციატივით, ოღონდ მარტივი ადმინისტრაციული წარმოების წესით; ანუ უშვებს საზოგადოების მონაწილეობით მიღებულ გადაწყვეტილებებში, ცვლილების შეტანას, საზოგადოების მონაწილეობის გარეშე.

გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსის ეს ნაკლოვანება უმოკლეს ვადაში უნდა გამოსწორდეს: საჯარო ადმინისტრაციული წარმოების წესით მიღებულ გადაწყვეტილებებში, საჭიროების შემთხვევაში, ცვლილებები შეტანილ უნდა იქნეს იმავე სახის ადმინისტრაციული წარმოების წესით, რაც საწყისად იყო გამოყენებული, ანუ საჯარო ადმინისტრაციული წარმოების წესით.

საჯარო პოლიტიკის ნარკვევში განხილულია, შეცვალა, თუ არა 2017 წლის 1 ივნისის მიღებულმა გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსმა ხელისუფლების ორგანოთა მიერ ენერგეტიკის, კერძოდ, ელექტროსადგურების მშენებლობის პროექტების შესახებ გადაწყვეტილებების მიღების წესები; კერძოდ, შეიცვალა, თუ არა და როგორ გადაწყვეტილების მიღების პროცესში საზოგადოების მონაწილეობის შესაძლებლობები.

Eng

During last decades decisions on energy projects have not been made public, more specifically, without informing the population affected by the projects.

This, of course, caused dissatisfaction and often became the source of conflict between the authorities, projects implementing companies and the affected population; There were occasions when the government even used police forces to suppress dissatisfaction of the local population (for example, in Adjara and Svaneti).

On June 1, 2017, the Environmental Assessment Code was adopted. It is noteworthy that the Code introduced new approach concerning the Environmental Assessment and, therefore, the five instrument of decision making; These instruments, according to the Code, shall be gradually enacted.

ტურიზმი

tourism

სამეგრელო-ზემო სვანეთის

რეგიონი

დასავლეთ საქართველოში სამეგრელო-ზემო სვანეთის რეგიონი ერთ-ერთი გამორჩეული მხარეა, რომელიც მდებარეობს ქვეყნის ცენტრალურ ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში. რეგიონი აერთიანებს აღმოსავლეთ შავი ზღვისპირეთსა და კავკასიონის ქედის სამხრეთ კალთებსა და მდინარეების: ენგურის, რიონის, ცხენის წყლისა და კოდორის ზემოწელს. მიუხედავად ტერიტორიულ-ადმინისტრაციული ერთიანობისა, რეგიონი ორ ისტორიულ მხარეს, სამეგრელოსა (ძველი კოლხეთი) და ზემო სვანეთს აერთიანებს.

რეგიონში 9 ადმინისტრაციული ერთეულია მოქცეული: აბაშა, მარტვილი, სენაკი, ჩხოროწყუ, წალენჯიხა, ხობი, საპორტო ქალაქი ფოთი და მისი ადმინისტრაციული ტერიტორიები, ზუგდიდი და მყინვარების თავშეყრის ადგილი, გამორჩეული ლანდშაფტის მქონე მესტიის მუნიციპალიტეტი.

სამეგრელო-ზემო სვანეთის ფართობია 75 ათასი კვ.კმ. და ქვეყნის ტერიტორიის 10,8% მოიცავს. რეგიონის მოსახლეობის რაოდენობაა 330 761 კაცი. მხარეში შედის 498 დასახლებული პუნქტი - 8 ქალაქი, 2 დაბა და 487 სოფელი. მხარის მოსახლეობის 40,3% ცხოვრობს ქალაქებსა და დაბებში, ხოლო 59,7% - სოფლებში. რეგიონში მაღალმთიან დასახლებებს (1000 მ-ზე ზევით) მიეკუთვნება მესტიის მუნიციპალიტეტის 136 და მარტვილის მუნიციპალიტეტის 1 სოფელი.

რეგიონის ტერიტორიის ძირითადი ნაწილი ხასიათდება სუბტროპიკული კლიმატით, ხოლო ჩრდილოეთი ნაწილი - სუბალპური და ალპური კლიმატით. რეგიონი მოიცავს კოლხეთის დაბლობს, რომელიც ხასიათდება ჭარბად ნოტიო სუბტროპიკული ჰავით და განიცდის შავი ზღვის ძლიერ გავლენას.

დიდი ტობავარჩხილის ტბა

მწვერვალი უშბა

სატრანსპორტო საგზაო მაგისტრალი ძირითადად მოწესრიგებულია და ყველა ტიპის ტრანსპორტით შეიძლება მოძრაობა მესტიის ჩათვლით. რაც შეეხება მესტიიდან სხვა სოფლებისკენ გადაადგილებას, მაღალი გამავლობის ტრანსპორტია საჭირო. ძირითადად თბილისიდან და ზუგდიდიდან გადიან სამარშუტო მიკროავტობუსები მესტიის მიმართულებით. სამეგრელოს ყველა ქალაქში დადის რეგულარული ტრანსპორტი როგორც დედაქალაქიდან, ასევე - ქუთაისიდან. რკინიგზა მხოლოდ ზუგდიდამდეა და ყოველდღე მოძრაობს ორმხრივად, თბილისი - ზუგდიდის მიმართულებით.

თბილისი-ზუგდიდი - 325 კმ, თბილისი-მესტია - 455 კმ;

ქუთაისი-ზუგდიდი - 108 კმ, ქუთაისი-მესტია - 235 კმ;

ბათუმი-ზუგდიდი - 127 კმ, ბათუმი-მესტია - 259 კმ;

ზუგდიდი-მესტია - 130 კმ, მესტია-უშგული - 49 კმ.

რეგიონი, როგორც აღვნიშნეთ, გამორჩეულია ლანდშაფტებით, ფლორით, ფაუნითა და კულტურული მემკვიდრეობით. განსაკუთრებული ადგილი უკავია რეგიონის გამორჩეულ სამზარეულოსაც, რომელიც არავის ტოვებს გულგრილს.

რეგიონი **სათავგადასავლო** მიმართულებების განსაკუთრებული მრავალფეროვნებით გამოირჩევა. აქ თავისუფლად შეგიძლიათ დაკავდეთ ისეთი აქტივობებით, როგორებიცაა: კანიონინგი, კანიონში ყვინთვა, ჯომარდობა, ლაშქრობა, საცხენოსნო ტურები, მეკლდეურობა, ალპინიზმი და სხვა. რა თქმა უნდა, ტურიზმის ისეთი სახეობები, როგორებიცაა ზღვაზე დასვენება, კულტურული ტურები, ღვინისა და კულინარიული ტურები, რომლებიც ფიზიკურ აქტივობას არ მოითხოვს, ხელმისაწვდომია ყველა ტიპის მოგზაურთათვის..

აუცილებლად სანახავე ადგილები:

დადიანების სასახლე - გარდა სამეფო ოჯახის საცხოვრებლისა უამრავ საინტერესო ისტორიასა და სამუზეუმო ექსპონატს ინახავს. მაგალითად, ქრისტიანული სამყაროსთვის უმნიშვნელოვანესი სინამდის - ღვთისმშობლის კვართი, ან ნაპოლეონის ნიღაბი, რომელიც სულ ორია მსოფლიოში. დადიანების საზაფხულო რეზიდენციაც, რომელიც მარტვილში მდებარეობს, ასევე საინტერესოა დამთვალიერებლისათვის.

ნოქალაქევი - სხვადასხვა წყაროებში ციხე-გოჯისა და არქეოპოლისის სახელითაა ცნობილი და ძვ. წ VIII-VII საუკუნეებით თარიღდება. ტერიტორიაზე აღმოჩენილია ამავე პერიოდის მცირე ზომის ქანდაკებები და ორთავიანი ცხოველების მინიატურები. ხოლო ქვევრ სამარხებში ოქრო-ვერცხლისა და ბრინჯაოს ელინისტური ხანის სამკაულები და მრავალფეროვანი კერამიკა. ახალი წელთაღრიცხვით IV საუკუნეში ქალაქი სამკილომეტრიანი გალავნით იყო შემოფარგლული და ლაზიკისა და მთელი დასავლეთ საქართველოს დედაქალაქად იყო წოდებული.

რუხის ციხე - გამორჩეული არქიტექტურის ნიმუში. ციხე გვიანი შუა საუკუნეებითაა დათარიღებული. მისი მნიშვნელობიდან გამომდინარე, სამეგრელოს მთავრები შემოსევებისას რუხის ციხეში იხიზნებოდნენ.

მარტვილის მონასტარი, ცაიხის კათედრალი, წალენჯიხის კათედრალი, ხობის მონასტარი, ოცინდალეს წმ. გიორგის ტაძარი, კორცხელის ეკლესია, ფოთის კათედრალი - ეს ის ტაძრები და სამონასტრო კომპლექსებია, რომლებიც დაუფიქრებლად შთაბეჭდილებას ტოვებს დამთვალიერებელზე და მხოლოდ მართმადიდებელი ქრისტიანებისთვის არაა მიმზიდველი.

დადიანების სასახლე

ციხე გოჯი

ცაშვიბულის ტობავარჩხილის ტბა

ლუნგის ჩანჩქერი

გვალაშარას ჩანჩქერი

გამორჩეული ადგილებია **მარტვილის კანიონი, კურორტი ლაბარდე, მუხური – ლუგვას ხეობა, მინჯი, სამეგრელოს მღვიმეთა კომპლექსი**. დაუვიწყარი სანახაობაა ეგრისის ქედის სამხ. კალთაზე მდებარე დონიდან 2650მ. სიმაღლეზე მდებარე **ტობავარჩხილის** გასაოცარი ტბები.

სამეგრელოში სტუმრობისას აუცილებლად დასაგემოვნებელი კერძებია **გაბაშალია, ჭვჭვთარი, მებრული ხარჩო, ელარჭი** (განსაკუთრებულად - მთიან სამეგრელოში), ყველგან გამოჩენილია სულგუნის მრავალფეროვ-

ნება, შებოლილი თუ რძიანი სახით. ხორცეული ძირითადად ადგილობრივი აჭიკით მზადდება და დაუვიწყარ გემოებს ქმნის.

რაც შეეხება ღვინოს, საქართველოში 500-ზე მეტი ვაშის ჯიშია, მათგან 60 სამეგრელოში ხარობს. ყველაზე ცნობილია **ოჭალუშის** ჯიშის ყურძენი, რომლისგანაც საუკეთესო ღვინო მზადდება. ეს გახლავთ ნახევრად ტკბილი წითელი ღვინო, რომელსაც ველური ვარდის სურნელი და ხასხასა წითელი ფერი აქვს.

სოფელი თავგრალი

ისტორიული სვანეთი, საერთოდ, ორ ნაწილად იყოფა, ზემო და ქვემო სვანეთად, თუმცა სამეგრელო-ზემო სვანეთის რეგიონი მხოლოდ სვანეთის ერთ ნაწილს მოიცავს. სვანური კოშკები და მაჩუბები მრავლადაა მთელს სვანეთში, თუმცა ყველა სოფელს მცირეოდენი დასახლებების თავისებურება გამოარჩევს ერთმანეთისგან.

განსაკუთრებით უნდა აღვნიშნოთ **უშგულის** თემი და მასში შემავალი ოთხი სოფელი, მათ ღია მუზეუმის სტატუსი აქვს მიანიჭებული. მათ შორის ერთ-ერთია სოფ. **ჩაშაშია**, რომელიც იუნესკოს მსოფლიო მემკვიდრეობის ძეგლების სიაშია შესული, რადგან მის ტერიტორიაზე უნიკალური არქიტექტურული და ეთნოგრაფიული მემკვიდრეობის 30-ზე მეტი ტრადიციული სვანური კოშკია შემორჩენილი. ასევე უნდა აღვნიშნოთ **უშგულის მუხაუში და ლამარიას ტაძარი**, რომელიც მედიდურად გადმოყურებს მთელს თემს და დგას დასახლების უკიდურეს ზედა წერტილში.

მესტიაში მდებარე მუხაუში ის ადგილია, რომელშიც ყველა სტუმარი აუცილებლად უნდა მოხვდეს, რათა ბოლომდე იგრძნოს ის მისტიკური ძალა, რაც ამ მხარესა და აქ მაცხოვრებელ ხალხს აქვს. ასევე ადგილობრივი ცხოვრების სტილის გასაცნობად კარგი იქნება, თუ ესტუმრებით **ხარგინაბისა და მარგინაბის მუხაუშებს**, რომლებიც ასევე მესტიაში მდებარეობს.

არ შეიძლება არ აღვნიშნოთ მყინვართა ის გამორჩეული კასკადი, რომელიც მთელს ზემო სვანეთს გასდევს, იქნება ეს შხარა, თეთნულდი თუ ყველასთვის დასამახსოვრებელი უნაგირიანი უშბის მწვერვალი.

სვანეთში მოხვედრისას აუცილებლად უნდა დააგეგმოთ **კუბდარი, ჭვიშბარი, ყველი და ყველის კარძების მრავალსახეობა**, მარცვლოვანი კულტურების სხვადასხვა ფაფეული, ლეცვმარი, ლუკნე, ქნაში, ნემბრი, ლუგიმბაშ, ნარჩვი, ფაჩხ, ფეტვრა. გემოვნებით გამორჩეულია **სვანური თაფლი**.

სვანეთი

სოფელი მხერი, მთავარანგელოზის ეკლესია

სოფელი სვიფი, წმ. გიორგის საყდარი

რეგიონში არსებული ტურიზმის საინფორმაციო ცენტრები

მარტვილი - თავისუფლების ქუჩა №7**ჩხოროწყუ** - აღმაშენებლის ქუჩა №2**გუგუთი** - რუსთაველის ქუჩა №87**ფოთი** - რუსთაველის რკალი №4**მესტია** - სეტის მოედანი №7**სამუშაო საათები:**

გაფხულის სემონზე

09:00 — 18:00

უფასო ცხელი ხაზი

0800800909 (24/7)

გთავაზობთ ადმინისტრაციის მიერ მონიშნულ რამდენიმე საინტერესო სალაშქრო ბილიკს მცირე აღწერილობით.

მარშრუტი №1

სოფ. მუხური - ტობავარჩხილის ტბები - სოფ. ხაიში
ხანგრძლივობა: 4-5 დღე.

სიგრძე: 69 კმ.**მინ./მაქს. სიმაღლე:** 268 / 2900 მ.**ჯამური ასვლა/დაშვება:** 5610 / 5314 მ.**თიპი:** გამჭოლი.

სირთულე: საშუალო (გააჩნია მარტივი მონაკვეთები).

გთხოვთ, ყურადღებით გაეცნოთ სირთულის კატეგორიის განმარტებებს!

მარშრუტის აღწერა

მარშრუტი საშუალებას გაძლევთ იმოგზაუროთ საქართველოს ერთ-ერთ ულამაზეს მხარეში და დატკბეთ სამეგრელოს მთიანეთის გამორჩეული ბუნებით. მოგზაურობისას მოინახულებთ ცაშკიბულის, ტობავარჩხილის, დიდი-ღალის, კალაშისა და წაქაწყარის ტბებს, მაღალ ჩანჩქერებსა და ულამაზეს ხეობებს.

ღეიშ 1 (მანძილი: 25 კმ./9 სთ. 30 წთ.)

მარშრუტი სოფ. მუხურის ცენტრში იწყება და მარტივი ბილიკით მიუყვება მდ. ხობისწყლის ხეობას. ბილიკი დასაწყისში გაივლის შურუბუმუს მღვიმეს, მინერალურ წყალღუგელას და გვალაშარასა და ღუნჯის ჩანჩქერებს (გვალაშარა ერთ-ერთი საუკეთესო ადგილია კანიონინგისათვის), შემდეგ კი საშუალო სირთულის კატეგორიაში გადადის და სერპანტინით ადის ნათიფურუს საბანაკე ადგილას.

შენიშვნა: მარშრუტის პირველი დღე მთლიანად ფეხით გასავლელად გრძელი და დამღლელია, განსაკუთრებით ნათიფურუმდე ასასვლელი სერპანტინი, ამიტომ რეკომენდებულია ამ მონაკვეთის მაღალი გამავლობის ავტომობილით დაფარვა. ტრანსპორტის დაქირავება შესაძლებელია სოფ. მუხურში.

ღეიშ 2 (მანძილი: 9 კმ./6 სთ.)

ნათიფურუს საბანაკედან მარშრუტი ცაშკიბულის ტობავარჩხილის ტბისკენ მიემართება. ბილიკი გაივლის ალაპურ და სუბალპურ ზონებს, საიდანაც ულამაზესი პანორამული ხედები იშლება. დაახლოებით 8 კმ-ში ბილიკი უღელტეხილზე ადის (2749 მ.) და ცაშკიბულის ტობავარ-

ჩხილთან ეშვება. ტბის ნაპირებზე ვრცელი მდელოებია, სადაც შესაძლებელია კარგების გაშლა და დაბანაკება.

შენიშვნა: სურვილის შემთხვევაში, ამავე დღესვე შესაძლებელია მეორე უღელტეხილის გადავლა და ტობავარჩხილის ტბასთან დაბანაკება, რაც დამატებით 3 საათს მოითხოვს. ამ შემთხვევაში მარშრუტის ხანგრძლივობა შემცირდება 4 დღემდე.

ღეიშ 3 (მანძილი: 3,4 კმ./3 სთ.)

ცაშკიბულის ტობავარჩხილიდან მარშრუტი მომდევნო უღელტეხილზე (2871 მ.) ადის, საიდანაც შთამბეჭდავი ხედები იშლება შემოგარენზე. უღელტეხილიდან ბილიკი ტობავარჩხილის (იგივე ჭითაგვალას) ტბასთან ეშვება, რომელიც მოსანახულებელ ტბებს შორის ყველაზე დიდი ზომისაა და საუცხოო სილამაზით გამოირჩევა. ტბის ნაპირებზე კარგი საბანაკე ადგილებია.

ღეიშ 4 (მანძილი: 16 კმ./8 სთ.)

ტობავარჩხილის ტბიდან ბილიკი მცირე უღელტეხილზე (2785 მ.) ადის, საიდანაც მალევე გვხვდება ჯერ დიდი-ღალის ტბა, ხოლო შემდეგ ტბა კალაში, რომელსაც გულის ფორმა აქვს და ხშირად გულის ტბასაც უწოდებენ. აქედან მარშრუტი ჯერ მდინარესთან ეშვება (კარგად ჩანს მწვერვალი ჭითაგვალა და მდ. ხობისწყლის კასკადოვანი ჩანჩქერი), ხოლო შემდეგ მთა ურაშზე ადის, საიდანაც საუცხოო ხედები იშლება ვერისის ქედსა და სვანეთის მთებზე. აქედან 6 კმ-ში ბილიკი მთა გვანდრას ძირში, მწყემსების ქოხთან მიდის. აქვეა სასმელი წყალი და საბანაკე ადგილი.

შენიშვნა: ტბა კალაშიდან 400 მ-ში შეგხვდებათ გადასახვევი, საიდანაც, სურვილის შემთხვევაში, წაქაწყარის ტბაზე შეძლებთ მოხვედრას (მანძილი 1 კმ). გაითვალისწინეთ, რომ ეს ბილიკი განეკუთვნება რთულ კატეგორიას და სასურველია იქონიოთ თოკი, წრიაპი და ა.შ. ტბის მონახულება და გადასახვევთან დაბრუნება მინიმუმ 2.5 საათს მოითხოვს. ტბა წლის განმავლობაში უმეტესად ყინულით არის დაფარული.

ღეიშ 5 (მანძილი: 17 კმ./5 სთ. 40 წთ.)

საბანაკე ადგილიდან ბილიკი დაბლა ეშვება, გაივლის ტყეს და სოფ. ზემო ვედში შედის (სოფელში დგას რამდენიმე სამაფხულო სახლი). სოფლიდან 3 კმ-ში ბილიკი მარტივ კატეგორიაში გადადის, გაივლის სოფ. ქვემო ვედს და საბოლოოდ სოფ. ხაიშში სრულდება.

შენიშვნა: გაითვალისწინეთ, რომ წლის სხვადასხვა პერიოდში უღელტეხილებზე შესაძლოა იდოს თოვლი, ამიტომ გამოიჩინეთ მეტი სიფრთხილე!

მარშრუტზე ხშირად გვხვდება მცენარე დიყი, რომლის ფოთლებთან შეხებაც ალერგიას კანს და აჩენს წყლულებს, ამიტომ ჩაიცვით გრძელტოტებიანი შარვალი;

ბილიკზე მრავლადაა წყარო და ნაკადული;

მარშრუტზე ხშირად გვხვდება მწყემსების სემონური სადგომები, რომლებიც უმეტესწილად ივნისიდან სექტემბრამდეა აქტიური. მწყემსები აქვე ამზადებენ სხვადასხვა რძის ნაწარმს და თაფლს, რომელთა დაგემოვნებაც ადგილობრივ შეგიძლიათ;

მარშრუტზე მობილური კავშირის დაფარვის ზონა ვრცელდება სოფ. მუხურში, ნათიფურუსა და სოფ. ხაიშში.

მარშრუტი №2

სოფ. ნაკრა - სოფ. თავრალი - სოფ. ცალერი
ხანგრძლივობა: 1 დღე (4 სთ. 40 წთ.)
სიგრძე: 11 კმ.
მინ./მაქს. სიმაღლე: 1211/1890მ.
ჯამური ასვლა/დაშვება: 948/381მ.
თიპი: გამჭოლი
სირთულე: მარტივი

გთხოვთ, ყურადღებით გაეცნოთ სირთულის კატეგორიის განმარტებებს!

მარშრუტის აღწერა:

მარშრუტი სოფ. ნაკრაში იწყება, შემდეგ მცირე ქედზე ადის და სოფ. თავრალისკენ ეშვება. დაახლოებით 6,5 კმ-ის გავლის შემდეგ გზა გასაყართან მოხვდებით, საიდანაც ერთი გზა სოფ. ცალერისკენ, ხოლო მეორე - სოფ. თავრალისკენ მიდის. მარშრუტი თავრალისკენ გააგრძელეთ, სადაც მაცხოვრის ეკლესიის მონახულებასაც შეძლებთ. ეკლესიის სიახლოვეს გზა კვლავ ორად იყოფა, რომლებსაც სოფელში არსებული კოშკებამდე მიყავხართ. კოშკების დათვალიერების შემდეგ კვლავ პირველ გზა გასაყართან დაბრუნდით და ამჯერად მოძრაობა სოფ. ცალერისკენ გააგრძელეთ.

შენიშვნა: მარშრუტზე სასმელი წყალი მხოლოდ სოფლებში გვხვდება, ამიტომ წყალი წინასწარ მოიმარაგეთ.

მარშრუტი №3

სოფ. ცალერი - სოფ. ფარი
ხანგრძლივობა: 1 დღე (4 სთ.)
სიგრძე: 10 კმ.
მინ./მაქს. სიმაღლე: 1410/1700მ.
ჯამური ასვლა/დაშვება: 1184/870მ.
თიპი: გამჭოლი
სირთულე: მარტივი

გთხოვთ, ყურადღებით გაეცნოთ სირთულის კატეგორიის განმარტებებს!

მარშრუტის აღწერა:

მარშრუტი სოფ. ცალერის ცენტრში იწყება და მცირე მანძილის გავლის შემდეგ სოფ. კიხულდაში შედის. აქედან რამდენიმე კილომეტრის შემდეგ სოფ. ღეშდერს გაივლის და მდინარე ფარისჭალასთან ჩადის, რომლის სიახლოვესაც მუავე წყლები გადმოდის. აქედან, სულ რაღაც ერთი კილომეტრის გავლის შემდეგ, ბილიკი სოფ. ფარის ცენტრში შედის და სრულდება.

მარშრუტი იოლი და სასიამოვნო გასაგლეხია. ხასიათდება ლამაზი ბუნებითა და ხედებით.

შენიშვნა: ბილიკზე გვხვდება რამდენიმე წყარო. წყლის მარაგის შევსებას სოფლებშიც შეძლებთ.

Eng

The area of Samegrelo-Zemo Svaneti is 7,5 thousand sq.km. which is 10.8% of the country's territory. The population of the region is 330 761. There are 498 settlements in the region - eight cities, 2 small towns and 487 villages. 40.3% of the population lives in cities and towns, and 59.7% in the villages. The mountainous settlements in the region (above 1000m) are located in Mestia municipality 136 and 1 village in Martvili municipality.

The main part of the region is characterized by subtropical climate and the northern part with subalpine and alpine climate. The region comprises the Colchis plain, characterized by excessive subtropical climate and has a strong influence of the Black Sea.

The region is distinguished by the diversity of adventure tourism. Here you can freely engage in activities such as canyoning, diving, rafting, hiking, horseback riding tours, rock climbing, alpinism and more. Of course, types of tourism such as beach tourism, cultural tours, wine and culinary tours that do not require physical activity are available for all types of travelers.

მიზნობრივი

ნათია იორდანიშვილი

სსიპ „ერთიანი სატყეო სააგენტო“-ს უფროსის მოადგილე

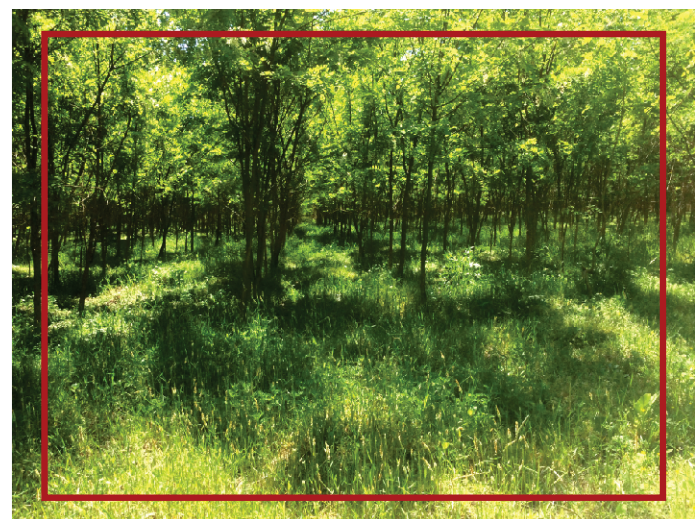
საქონლის

საბჭოთა პერიოდში საქართველოში მიზნობრივი პლანტაციების შექმნის ინიციატივა განპირობებული იყო ქალაქის წარმოებით ე.წ. „ენგურქალაქის“ საწარმოსა და თბილისის „ქალაქის წარმოების კომბინატში“.

იმ გარემოების გათვალისწინებით, რომ წარმოებისათვის საჭირო იყო დიდი რაოდენობით სოჭის მერქანი, ქართველი მეტყევე მეცნიერების მიერ დაიწყო, ამ მიზნებისათვის გამოსაყენებელი, უფრო დაბალი ღირებულების მქონე მერქანიანი სახეობების შესწავლა, პირველ ეტაპზე ასეთ სახეობად მურყანი იქნა მიჩნეული და 1958-1967 წლებში 300 ათას კბმ-ზე მეტი სოჭის ძვირფასი მერქანი ჩანაცვლდა ამ სწრაფმზარდი სახეობის მერქნით.

მომდევნო ეტაპზე შესწავლილი იქნა 21 სწრაფმზარდი სახეობა, მათ შორის: ჭადარი აღმოსავლეთის, წაბლი, ბამბუკი (მოსო, იაპონური და ჩინური მატაკე), ვერხვი, აკაცია და სხვა.

სწრაფმზარდი სახეობების მასიურად გაშენება საქართველოში 1940 წელს დაიწყო და 1965 წლამდე აქტიურად მიმდინარეობდა. განსაკუთრებით შედეგიანი აკაციის (1958-1967 წწ) პლანტაციები გახდა, რომელიც, გარდა სოფლის მეურნეობისათვის აუცილებელი საყრდენი მასალის მიღებისა, მნიშვნელოვნად სასარგებლოა ფუტკრის მეურნეობის განვითარებისთვის. მიუხედავად იმისა, რომ აკაცია ადგილობრივი სახეობა არ იყო, შესანიშნავად ადაპტირდა ქვეყნის ბუნებრივ პირობებთან და, რაც მთავარია, არ გამოიჩინა ინვაზიურობით.

სავენახე სარები

საბოსტნე სარები

ზოგადად, სწრაფმზარდი სახეობებით მიზნობრივი სატყეო პლანტაციების გაშენება წარმოადგენს გრძელვადიან ტყითსარგებლობას და მიმართულია ტყეზე ზეწოლის შემცირებით ხე-ტყის სასურველი პროდუქტების ოპტიმალური ოდენობის მოპოვებისკენ. აღნიშნული, ერთი მხრივ, ხელს უწყობს გარემოს ეკოლოგიური მდგომარეობის შენარჩუნებასა და გაუმჯობესებას, ხოლო, მეორე მხრივ, წარმოადგენს წარმოების გზით მოგების მიღების დამატებით საშუალებას;

როგორც აღინიშნა, მერქნული რესურსის მისაღებად პლანტაციის გაშენებისთვის ძირითადი რეკომენდებული სწრაფმზარდი სახეობებია: მურყანი (თხმელა) - *Alnus*, აკაცია თეთრი (ცრუაკაცია) - *Robinia pseudoacacia*, ალვის ხე - *Populus gracilis*, ევკალიპტი - *Eucalyptus*. მათგან ყველაზე აპრობირებულს დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველოსთვის წარმოადგენს აკაცია.

ცრუაკაციის (თეთრი აკაციის) - *Robinia pseudoacacia* გვარი (*Robinia*) პარკოსანთა ოჯახს განეკუთვნება. იგი სითბოს მოყვარული მცენარეა და საქართველოში მისი გაშენება შესაძლებელია თითქმის ყველგან - მთის ქვედა და შუა სარტყელში, 1000-1200 მეტრ სიმაღლეზე ზღვის დონიდან.

მიუხედავად იმისა, რომ აკაცია სწრაფმზარდი მცენარეა. იძლევა საკმაოდ მკვრივ და გამძლე-გულიან მერქანს, რომელიც დიდხანს ძლებს ნიადაგში და არ ღვება. აქვს როგორც ფესვის, ასევე ძირკვრის უხვი ამონაყარი, რომელიც 2-3 წელიწადში აღწევს საბოსტნე წვრილი სარის ზომას, 4-5 წელიწადში - სავენახე სარის ზომას, 10-12 წელიწადში - შესალობი და სავენახე ბოძების ზომას, ხოლო 20-25 წელიწადში - ბოძების ზომას.

საქართველოში ძირითადად გავრცელებულია აკაციის ერთი სახეობა - ცრუაკაცია (ევლის ხე), ანუ როგორც მას

ხშირად ეძახიან, თეთრი აკაცია.

მშრალ მდგომარეობაში აკაციის მერქნის სიმკვრივე საშუალოდ შეადგენს 740 კგ/მ³-ს, გამძლეობის მიხედვით არ ჩამორჩება მუხის მერქანს.

თეთრი აკაცია, როგორც პარკოსანი მცენარე, ნიადაგს ამდიდრებს აზოტით, მისი ფოთლები შეიცავს „A“ და „C“ ვიტამინს. ფოთოლი, როგორც ნედლი, ასევე დასილოსებული, საუკეთესო საკვებია პირუტყვისათვის. ფოთლები ასევე შეიცავს ცისფერ საღებავ ნივთიერებას, თესლი -12%-მდე ზეთს, ქერქი კი 7%-მდე მთრმელავ ნივთიერებას შეიცავს, ყვავილებისაგან მზადდება ეთერზეთები, რომლებიც გამოიყენება პარფიუმერიაში. თეთრი აკაცია თაფლოვანი მცენარეა, მისი ყვავილები მდიდარია ნექტარით და ფუტკარს დიდი რაოდენობისა და მაღალი ხარისხის ღალას აძლევს.

თეთრი აკაცია ძვირფასი სახეობაა ხეების, ჩამონაშალების, სარკინიგზო მაგისტრალებისა და სხვათა გასამწვანებლად, ქარსაცავი და თოვლსაცავი ზოლების გასამწვანებლად, როგორც დეკორატიული მცენარე ლამაზი და გამოიყენება ბაღებისა და პარკების გასამწვანებლად.

აკაციის მიზნობრივი პლანტაციის გაშენება დასაშვებია დასავლეთ საქართველოს კოლხეთის არაჭარბენიან და დამშრალ დაბლობებსა და ბორცვაკებიან მთისწინეთის ზონაში, ღრმა და საშუალო სიღრმის ნიადაგებზე, აღმოსავლეთ საქართველოში დაბლობებსა და ჭალის ტყეების ზონაში მდინარის პირის მდიდარ ალუვიურ ნიადაგებზე (მდ. მტკვრის, ალაზნის, ივრის ნაპირებზე). თეთრი აკაციის მიზნობრივი კულტურები, მისი ბიოეკოლოგიური თვისებების გათვალისწინებით, წმინდა კორომების სახით შენდება და 1 ჰა-ზე 5000 ცალი ნერგი ირგვება.

რაც შეეხება პლანტაციის ექსპლოატაციას, აკაციის პლანტაციაში ექსპლოატაციის დაწყების პერიოდი განსაზღვრულია დასამზადებელი სორტიმენტების დანიშნულების მიხედვით.

საბოსტნე წვრილი სარების მიღება.

ჭრა ტარდება მე-4-5 წელს.

1 ჰა ფართობიდან მიიღება:

I ჭრა - 5000 ცალამდე საბოსტნე სარი.

II ჭრა (5 წლის შემდეგ) - 10000 ცალამდე;

III ჭრა (5 წლის შემდეგ) - 15000 ცალამდე.

სავენახე სარების (ხარღანი, ჭიგო) მიღება.

ჭრა იწყება მე-5-მე-6 წლის ბოლოს და ამონაყარის მიღების შემდეგ, მეორდება ყოველ 4-5 წელიწადში ერთხელ.

1 ჰა ფართობიდან მიიღება:

I ჭრა - 5000 ცალამდე სავენახე და ამდენივე საბოსტნე სარი;

II ჭრა - 10 000-მდე სავენახე და 15 000-მდე საბოსტნე სარი;

III ჭრა - 15 000-მდე სავენახე და 25 000-მდე საბოსტნე სარი.

ყოველ შემდეგ ჭრაზე მოსაჭრელი სარების რაოდენობა (განსაზღვრულ ხნოვანებამდე) თანდათან მატულობს და შესაძლებელია ავიდეს 30 000 ცალამდე.

სავენახე სარი მზადდება ღეროს ქვედა ნაწილი-საგან, ხოლო ზედა ნაწილი გვამღევს საბოსტნე სარს.

თუ აკაციის პლანტაცია გათვალისწინებულია ბოძების მისაღებად, ჭრა იწყება მე-10-მე-12 წელს და მეორდება ამონაყარის მიღების შემდეგ, ყოველ 7-10 წელში ერთხელ.

სწრაფმზარდი სახეობების პლანტაციების გაშენებით ხდება არა მარტო უსისტემო ჭრების კომბინირება, არამედ იქმნება ბალანსი ტყის სარგებლობისა და კვლავ-წარმოებისათვის.

დღევანდელი საჭიროებების გათვალისწინებით, სწრაფმზარდი პლანტაციები მნიშვნელოვანია ბიოსაწვავის (პალეტები, ბრეკეტები) წარმოებისთვისაც, ასევე, სწრაფმზარდი სახეობების პლანტაციების გაშენება/ექსპლოატაცია წვეტის ისეთ მნიშვნელოვან პრობლემებს როგორცაა:

- მერქნული რესურსის შექმნა და მოსახლეობის მოთხოვნილების დაკმაყოფილება;
- ბუნებრივ ტყეზე ზეწოლის შემცირება და ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნება;
- მიწების ოპტიმალურად გამოყენება, რომლებსაც არა აქვთ სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულება;
- სოფლის მეურნეობისათვის საჭირო წვრილ მერქნულ სორტიმენტზე (ჭიგო, სარი, ბოძი) მოთხოვნილება;
- ადგილობრივი მოსახლეობის დასაქმება;

სსიპ ეროვნულმა სატყეო სააგენტომ განაახლა აკაციის პლანტაციების გაშენების პრაქტიკა და 2015-2017 წლებში კახეთის რეგიონში (ყვარლის, დედოფლისწყარო-სიღნაღისა და გურჯაანის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე) აკაციის სამრეწველო პლანტაციები გაშენდა 30,6 ჰა ფართობზე.

Eng

The massive cultivation of rapidly growing species began in Georgia in 1940 and was active until 1965. Especially effective was introduction of false acacia (1958-1967), which, other than for the adequate supply of agricultural materials, is useful for the development of bee industry. Although acacia was not a local species, it was perfectly adapted to the natural conditions of the country.

Taking into account the present needs, rapid growing plantations are important for the production of biofuels (pallets, brakes), as well as planting/exploiting plants of rapidly growing species solves problems such as:

- Creates a timber resource and satisfies the needs of the population;
- Reduces pressure on natural forests and maintains biodiversity;
- Optimally uses the lands which do not have an agricultural purpose;
- Satisfies the requirements for small agricultural products;
- Raises the employment among local population.

დაცული ტერიტორიები

„ა-ი ი-ქნება დაუზიჩყარი მოკონებები“

Protected Areas

ნატურალისტის თვალით დანახული თუშეთის დაცული ტერიტორიები

WWW.APA.GE

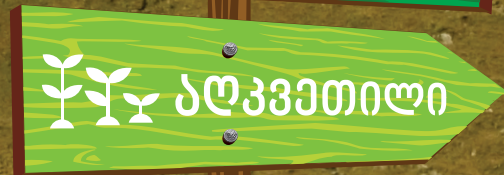
დაცული ტერიტორიების სააგენტო
AGENCY OF PROTECTED AREAS

მოგზაურობა თუშეთის ეროვნულ პარკში

კახეთი

მოკლე რეზიუმე:

კავკასიონის ჩრდილო-აღმოსავლეთ მთებში გადამალული თუშეთი ჩვენი ქვეყნის უდიდესი სიმდიდრეა. იდუმალებით მოცული მხარე, საქართველოს ყველა სხვა კუთხისგან განსხვავებულია და მისი მრავალფეროვანი ბუნება აჯადოვებს აქ ჩამოსულ ადამიანებს.

1980 წელს დაარსდა თუშეთის ნაკრძალი ეკოსისტემების შენარჩუნების მიზნით, 2003 წელს კი შეიქმნა თუშეთის დაცული ტერიტორიები. თუშეთის დაცული ტერიტორიები მდებარეობს საქართველოს ჩრდილო-აღმოსავლეთ ნაწილში, ახმეტის მუნიციპალიტეტში და მოიცავს მაღალ მთათა სისტემას (ზღვის დონიდან 1500 – 4500მ). რეგიონისათვის, ზოგადად, დამახასიათებელია ზომიერად ტენიანი კლიმატი შედარებით მშრალი და ცივი ზამთრით და მოკლე ზაფხულით. რელიეფის სირთულის, ექსპოზიციითა ნაირგვარობისა და სხვა გარემოებათა გამო, მიკროკლიმატი თუშეთში საკმაოდ მრავალფეროვანია. რაც შეეხება ეროვნულ პარკს მისი ფართობი 83,453 ჰექტარია და იგი ყველაზე დიდი პარკია ევროპის მასშტაბით. ეროვნული პარკი მოიცავს საქართველოს საზღვრებს და იგი თითქმის მთლიან თუშეთს მოიცავს.

გვხვდება არყი, ვერხვი, ცაცხვი და ცირცველი. საქართველოს წითელი ნუსხის სახეობებიდან თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზე წარმოდგენილია რადეს (შავი) არყი. მაღალ მთის მშვენიერსა წარმოადგენს ღეკა, წითელი მოცვი და შავი მოცვი.

რეგიონი ასევე ხასიათდება ძუძუმწოვართა მრავალფეროვნებით. ამ მხრივ, განსაკუთრებით აღსანიშნავია ნიამორი, კავკასიის ენდემი - აღმოსავლეთ კავკასიური ჯიხვი, არჩვი, შველი, გარეული ღორი და კეთილშობილი ირემი. ფრინველებიდან აღსანიშნავია როჭო და შურთხი. ბევრია თუშეთში კაკაბი.

რეზიუმე - ბილიკები

თუშეთის დაცული ტერიტორიების 11 ტურისტული მარშრუტი სხვადასხვა სირთულის 1, 2, 3, 4 და 6 დღიან ბილიკებს მოიცავს. უნიკალური ისტორიულ-კულტურული და ბუნებრივი ლანდშაფტებით გამორჩეულ ტერიტორიაზე ვიზიტორებს შეეძლიათ შეარჩიონ მათთვის სასურველი სალაშქრო, ველო, საცხენოსნო, კულტურული, ფრინველებზე და ნიამორებზე დაკვირვების ტურები.

ბიომრავალფეროვნების თვალსაზრისით, თუშეთის დაცული ტერიტორიები ერთ-ერთი ყველაზე მდიდარი მხარეა საქართველოში. საქართველოს ფლორის მეოთხედი და კავკასიის მცენარეთა სახეობების ერთი მეექვსედი გვხვდება თუშეთში. მათგან 3 სახეობა შესულია საქართველოს წითელ ნუსხაში. თუშეთის ტყეები, რომელიც განუმეორებელია საქართველოსთვის, ძალიან ჰგავს მთიანი დაღესტანის ტყეებს. აქაც და იქაც თითქმის არ გვხვდება ფართო ფოთლოვანი ტყე. სამაგიეროდ ბევრია ფიჭვნარები, რომლებიც თუშეთის გაშლილ პეიზაჟებს განუმეორებელ იერს აძლევს. ფიჭვთან ერთად თუშეთის ტყეებში ძირითადად

ვიზიტორთა ცენტრი

ვიზიტორთა ცენტრი მდებარეობს სოფელ ქვემო ომალოში. გზაზე განთავსებული დაცული ტერიტორიების აბრიდან ხელმარცხნივ 100 მეტრში დგას - თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციული კომპლექსი - ერთ-ერთი ულამაზესი შენობა. ტერიტორია შემოსაზღვრულია ფიჭვნარი ტყით. ვიზიტორთა ცენტრის აღმოსავლეთ ნაწილში მოწყობილია გადასახედი, საიდანაც მიმდებარე ტერიტორიაზე იშლება არაჩვეულებრივი ხედი, შესაძლებელია რამდენიმე სოფლის - ქუმელაურთას, ცოკალთას, ჩივლაურთასა და ხახაბოს დანახვა.

ვიზიტორთა ცენტრში დამთვალიერებლები მიიღებენ ინფორმაციას თუშეთის დაცული ტერიტორიების ბუნებრივ და კულტურულ ღირსშესანიშნაობებზე, ცენტრის თანამშრომლები ვიზიტორებს დაეხმარებიან ტურების დაგეგმვაში, სასტუმროების დაჯავშნაში, ავტომანქანებისა და ცხენების დაქირავებაში. ვიზიტორთა ცენტრი ტურისტებს სთავაზობს კაფეტერიასა და კეთილმოწყობილ სასტუმრო ნომრებს. სურვილის შემთხვევაში შესაძლებელია აღჭურვილობის დაქირავება (კარავები, ღერბინდი, სამთო ველოსიპედი) და ტერიტორიაზე მოწყობილი საკარვე ადგილით სარგებლობა.

კესელო-ქუე

მთავარი ღირსშესანიშნაობები:

სოფელი ზემო ომალო, კესელოს ციხე, ეთნოგრაფიული მუზეუმი, შთამბეჭდავი ლანდშაფტები, ფრინველთა მრავალფეროვნება, ნიაშორების ნახვისა და მათზე დაკვირვების შესაძლებლობა.

მარშრუტი იწყება თუშეთის დაცული ტერიტორიების ვიზიტორთა ცენტრიდან და სოფელ ზემო ომალოს გავლით მიემართება კესელოს ციხისაკენ, სადაც ვიზიტორი დაათვალიერებს ციხესა და ეთნოგრაფიულ

ღერბინდით მათზე დაკვირვება. ნიაშორების გარდა, შესაძლებელია იშვიათი მტაცებელი და ლემიჭამია ფრინველების დანახვა. მარშრუტზე სასმელი წყალი ხელმისაწვდომია სოფელ ქვემო ომალოს სათავეზე და სოფელ ზემო ომალოში.

დართლო-კვაელო

მთავარი ღირსშესანიშნაობები:

სოფელი ზემო ომალო, სოფელი დართლო, დართლოს საბჭო, კვაელოს ულამაზესი ციხე-კოშკი.

მარშრუტი იწყება ვიზიტორთა ცენტრიდან, გაივლის სოფელ ომალოს და ემუშავა ქუეში - პირიქითის, გომეწრისა და ჩაღმისთემების გასაყარ მინდორზე. აქედან წითელთის ფიჭვნარი ფერდობის საცხენოსნო ბილიკით ადის პირიქით-გომეწრის წყალგამყოფი ქედის უღელტეხილზე - საყრილობო ღელეზე, რომლის ძირში მდებარე პატარა ველი ოდითგანვე იყო თუშეთის ოთხივე თემის საყრილობო ადგილი.

ამ ველიდან გზა მიუყვება წყალგამყოფი ქედის ჩრდილო ფერდობს უღელტეხილისაკენ დართლოს მიმართულებით. სოფელი დართლო თუშეთში ერთ-ერთი გამორჩეული ადგილია თავისი არქიტექტურული ანსამბლითა და საერთო ლანდშაფტით.

მუზეუმს. ქუეს მინდვრიდან (სოფელ ომალოსთან ფიჭვნარი ტყით გარშემორტყმული ტერიტორია) შესაძლებელია ნიაშორებზე და მტაცებელ ფრინველებზე დაკვირვება. კესელოს ციხეში ფუნქციონირებს კულტურულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმი (შესვლა უფასოა, თუმცა იქვე დგას შესანიშნავი ყუთი), რომელიც თუშეთის შესახებ მეტად საინტერესო ექსპონატებს სთავაზობს დამთვალიერებელს.

მოგზაურობა სასურველია დღის მეორე ნახევარში, რადგან ქუეს გადასახედიდან ნიაშორების დანახვის ალბათობა უფრო მეტად მაღალია საღამოს საათებში (17:00 – 19:00 სთ). ამ დროს ნიაშორები საკვებად გამოდიან ღია ადგილებში და ადვილად შეიძლება

სოფელ დართლოდან სამანქანო გზა ადის სოფელ დანოში, საიდანაც გადადის სოფელ კვაელოში. ბილიკს გადმოჰყურებს კვაელოს პირამიდის ფორმის სახურავიანი კოშკი. სოფელი გაშენებულია კლდოვანი მთის კალთებზე. უბნები დაკავშირებულია ქვით ამოშენებული ბილიკებითა და გაჭრილი გასასვლელებით.

ტურის აღწერა:

დღე I:

სოფელი ომალო - ღელე - სოფელი დართლო. მანძილი 12 კმ, ღამის გათევა შესაძლებელია

პელური ბუნება

სოფელ დართლოს საოჯახო სასტუმროებში. სოფლის სიახლო-ვეს შესაძლებელია კარვების გაშლა;

დღე II:

სოფელი დართლო - სოფელი დანო - სოფელი კვავლო. სოფელი დართლო - ღელე - სოფელი ქვემო ომალო / ვიზიტორთა ცენტრი (მანძილი 13 კმ).

დაქუები

მთავარი ღირსშესანიშნაობები:

თუშეთის ერთ-ერთი ყველაზე ლამაზი სოფელი დართლო, შუასაუკუნეების ციხე-კოშკები, პირიქითის ხეობისა და აწუნთის უღელტეხილის შთამბეჭდავი ლან-დშაფტები, საჯიხეები, ფრინველთა მრავალფეროვ-ნება, პირიქითა ხევსურეთი და მთის არქიტექტურის შესა-ნიშნავი ნიმუშები - მუცო და შატილი.

მარშრუტი იწყება სოფელ ომალოდან და ძირი-თადად მიუყვება დართლოსაკენ მიმავალ სამანქანო გზას. გზა ადის პირიქით-გომეწრის წყალგამყოფი ქედის უღელტეხილზე და შემდგომ პირიქითა ხეობაში ეშვება. დართლოდან გზა პირიქითა ალაზნის მარცხენა ნაპირს მიუყვება. გირევის შემდეგ საფეხმავლო ბილიკი გადის ალაზნის მარჯვენა სანაპიროზე და მდინარის სათავეე-ბამდე ადის. შემდეგ ბილიკი აწუნთის უღელტეხილზე გა-დადის, რომელიც ხევსურეთისა და თუშეთის გასაყარზე მდებარეობს და მისი გავლით ვიზიტორი ხვდება ხევსუ-რეთში. მარშრუტი მთავრდება პირიქითა ხევსურეთის სოფელ შატილში, საიდანაც შესაძლებელია ავტოტრან-სპორტით თბილისში ჩასვლა.

მარშრუტის გასწვრივ ცხვრის ბინებია (ჭებო, თურ-სიხი, ლუიბარჩე და საგინწყარო), თუში მეცხვა-რეების გაცნობა ვიზიტორს წარმოდგენას შეუქმნის მათ ყოფაზე. შესაძლებელია უნიკალური თუშური ყველის დამზადების პროცესში ჩართვა და ქართული სელეფ-ციით გამოყვანილ პირუტყვის ჯიშების გაცნობა: თუშური ცხვარი, თუშური ცხენი, მეცხვარის ძაღლი.

საფეხმავლო მარშრუტის სავარაუდო განრიგი:

დღე I:

სოფელი ომალო - სოფელი დართლო, 18 კმ, ღამის გათევა შესაძლებელია როგორც სოფელ დართ-ლოს საოჯახო სასტუმროებში, ასევე კარავში;

დღე II:

სოფელი დართლო - სოფელი გირევი. 13,5 კმ, ღამის გათევა კარავში;

დღე III:

სოფელი გირევი - ქვახიდი. 16,5 კმ, ღამის გათევა კარავში;

დღე IV:

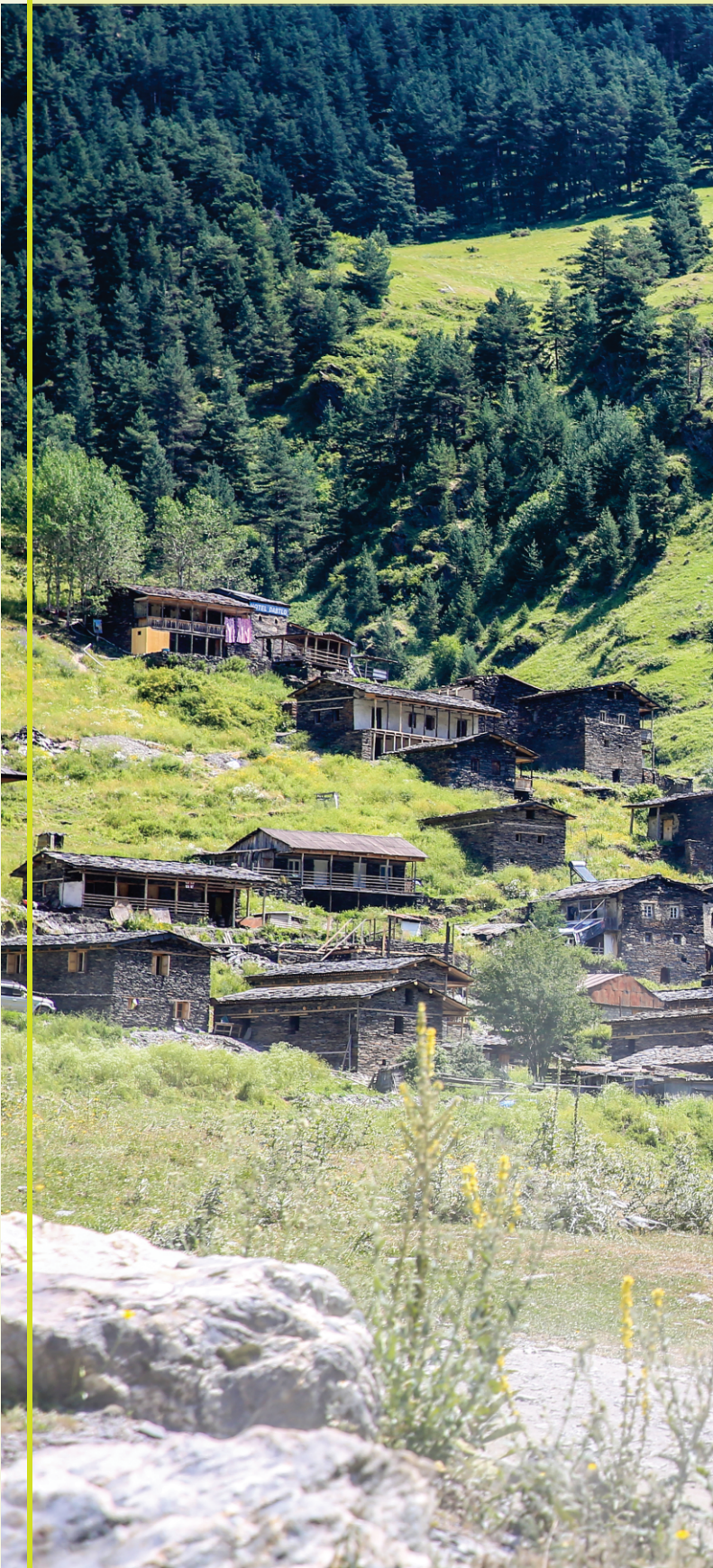
ქვახიდი - ხილოთანი, ღამის გათევა კარავში;

დღე V:

ხილოთანი - მუცო, ღამის გათევა კარავში;

დღე VI:

სოფელი მუცო - შატილი.

დიკლო

მთავარი ღირსშესანიშნაობები:

თუშეთის ერთ-ერთი ულამაზესი სოფელი შენაქო, ძველი დიკლოს ნანგრევები, შთამბეჭდავი ბუნებრივი ლანდშაფტები, ფრინველთა მრავალფეროვნება, თუშური ტრადიციული ლუდის დაგემოვნება.

მარშრუტი ომალოდან იწყება სამანქანო გზით, რომელიც პირიქითა ალაზნის ნაპირთან ჩადის. შემდეგ გადის სოფელ შენაქოზე და მიემართება სოფელ დიკლოსაკენ. მარშრუტის ცხენით გავლა შესაძლებელია

ერთ ღლეში. ლანდშაფტებისა და სოფლების დინჯად დათვალიერებისათვის რეკომენდებულია მოგზაურობა ღამისთევით. შენაქო თუშეთის ერთ-ერთი ულამაზესი სოფელია ვიწრო ქუჩებითა და ძველი სახლებით. აქვე არის ისტორიული ლუდის სახარმი, სადაც ვიზიტორებს ლუდის დაგემოვნების საშუალება ეძლევათ.

შენაქოდან მარშრუტი მიემართება სოფელ დიკლოსაკენ. XIX საუკუნემდე სოფელი დიკლო ციცაბო კლდეზე, ამჟამინდელი დიკლოდან ორ კილომეტრში მდებარეობდა, რომელიც დაღესტნელების შემოსევის შედეგად განადგურდა. სოფელ დიკლოში ფუნქციონირებს საოჯახო სასტუმროები, სოფლის მახლობლად

შესაძლებელია კარვების გაშლა. ბილიკზე მოგზაურობისას არ არის გამორიცხული ნიაშორების ნახვა, რადგან მარშრუტი ამ ცხოველის საბინადრო ადგილებს გაივლის. სასმელი წყალი ხელმისაწვდომია სოფელ ომალოში, სოფელ შენაქოსა და სოფელ დიკლოში.

დამატებითი ინფორმაცია:

მარშრუტის გასწვრივ რამდენიმე ადგილას (შენაქო, დოტკალტოს გადასახვევი და ძველი დიკლო) განლაგებულია მეცხვართა სადგომები. მეცხვარის ძაღლებთან მიახლოვება არ არის რეკომენდირებული. უკან დაბრუნებისას, უმჯობესია, ნასოფლარ აგეურთისაკენ გადახვევა, სადაც შემორჩენილია ოდეს-ღაც ხალხმრავალი და ულამაზესი სოფლის ნაშთები.

საფეხმავლო მარშრუტის სავარაუდო განრიგი:

დღე I:

სოფელი ომალო - სოფელი შენაქო - სოფელი დიკლო (მანძილი 14 კმ). ღამის გათევა შესაძლებელია, როგორც სოფელ შენაქოს, ასევე სოფელ დიკლოს საოჯახო სასტუმროებში; ასევე შესაძლებელია კარვების გაშლა.

დღე II:

სოფელი დიკლო - აგეურთა - თხილოვანი - სოფელი ქვემო ომალო/ვიზიტორთა ცენტრი (მანძილი 14 კმ).

წოვათა

მთავარი ღირსშესანიშნაობები:

სოფელი ზემო ომალო, სოფელი დართლო და დართლოს საბჭო, პირიქითა ხეობის მცველი კოშკები, ვერხოვანის სასტუმრო-კოშკი და სოფელ დოჭუს საცხოვრებელი არქიტექტურა.

მარშრუტი იწყება ქვემო ომალოდან, თუშეთის დაცული ტერიტორიების ვიზიტორთა ცენტრიდან. ბილიკი ადის პირიქით-გომენწრის წყალგამყოფი ქედის უღელტეხილზე, რაც ოდითგანვე იყო თუშეთის ოთხივე თემის შეკრების ადგილი. ღელედან გზა მიემართება დართლოს მიმართულებით, რომელიც ყურადღებას იპყრობს თავისი უნიკალური არქიტექტურით. დართლოდან გზა მიუყვება პირიქითა ალაზნის მარცხენა სანაპიროს. შემდეგი სოფელია ჭეშო. სოფელს გაღმადან გადმოჰყურებს კლდეზე შემდგარი კოშკი ე.წ. „თეთრციხე“. გზა კლდოვან პლატოზე გაშენებულ სოფელ ფარსმას ადგება. სოფელში შემორჩენილია სამი დიდი

საგვარეულო ციხე-სახლი და პირამიდის ფორმის სახურავიანი კოშკი. ფარსმიდან მარშრუტი გადის პირიქითა ალაზანზე და მიუყვება ნაყაიჩოს უღელტეხილისაკენ (2 900 მ ზღვის დონიდან). ნაყაიჩოდან ბილიკი ეშვება დადიკურთაში, რომელიც, ბოჭორნის მსგავსად, ერთ-ერთი ყველაზე მაღალი დასახლებაა თუშეთში და მდებარეობს ზღვის დონიდან 2 350 მეტრ სიმაღლეზე. ამას მოსდევს სოფელი ვერხოვანი, საიდანაც მარჯვნივ გზა მიდის სოფელ წოვათისაკენ. გზად პირველი ნასოფლარია - წარო. სოფლის თავში მოჩანს სამარხი აკლდამები, უფრო მაღლა გორაკზე - ბერისამებას ჯვარი. აქედან გზა აუყვება წოვათის წყლის მარჯვენა ნაპირს, ვიდრე მიადგება მაღალი მთებით გარემორტყმულ წოვათის ველს და ნასოფლარებს. უკანა გზა გადის სოფელ ვერხოვანზე, რომელშიც თუშეთის ყველაზე მაღალი კოშკი (17მ) მდებარეობს. შემდეგ სოფელი ჯვარბოსელია, საიდანაც იმლება არაჩვეულებრივი ხედი დანარჩენ სოფლებზე - ვეძისხეზე, კოკლათასა და ალისგორზე.

ხითანის ველზე მდებარეობს ხითანის წმინდა გიორგის საგომეწრო-სალაშქრო მფარველი სალოცავი. ხითანიდან გზა მიუყვება გომეწრის ხეობას, საიდანაც მოჩანს გაღმა-გამოღმა მდებარე თუშური სოფლები. სოფელ ბოჭორნასთან გზა ნელ-ნელა ჩადის ქვემოთ ქუე-ომალის მიმართულებით. მარშრუტზე სასმელი

წყალი უხვადაა.

მარშრუტის გავლის საგვარუდო განრიგი:

დღე I:

სოფელი ომალო - სოფელი ჭეშო (18,5 კმ), ღამის გათევა საოჯახო სასტუმროებში ან კარავში.

დღე II:

სოფელი ჭეშო - ნაყაიჩოს უღელტეხილი - წოვათა - სოფელი ვერხოვანი (25 კმ), ღამის გათევა სოფელ ვერხოვანის ან ალისგორის საოჯახო სასტუმროში ან კარავში.

დღე III:

სოფელი ვერხოვანი/ალისგორი - სოფელი დოჭუ (7,5 კმ), ღამის გათევა სოფელ დოჭუს საოჯახო სასტუმროებში.

დღე IV:

სოფელი დოჭუ - ქუე - სოფელი ომალო/ვიზიტორთა ცენტრი (12 კმ).

გონთა

მთავარი ღირსშესანიშნაობები:

სოფელი ზემო ომალო, უნიკალური ალპური მდელოები, სოფელ დოჭუს საცხოვრებელი არქიტექტურა.

მარშრუტი იწყება ვიზიტორთა ცენტრიდან, გაივლის სოფელ ზემო ომალოს და ეშვება ქუეს მინდორზე, რომელიც პირიქითა, გომენრისა და ჩალმის თემების გზა-გასაყარია. აქედან წითელთის ფიჭვნარი ფერდობის საცხენოსნო ბილიკი ადის პირიქით-გომენრის წყალგამყოფი ქედის უღელტეხილზე - ღელეზე.

ღელედან გზა მიუყვება წყალგამყოფ ქედს, საიდანაც მოჩანს ორივე ხეობის (პირიქითასა და გომენრის) ულამაზესი ლანდშაფტები. ალპური ზონის გავლით ბილიკი მიდის გონთაიმდე (მაკრატელას ქედი, რომელიც არის პირიქითის და გომენრის წყალგამყოფი) და შემდეგ ნაყაიჩოს უღელტეხილის მიმართულებით, რომელიც მდებარეობს ზღვის დონიდან 2 900 მ-ის სიმაღლეზე. ნაყაიჩოდან ბილიკი ეშვება დადიკურთაში, რომელიც ზღვის დონიდან 2 300 მეტრ სიმაღლეზეა. ბილიკი შედის სოფელ ვერხოვანში, რომელსაც ამშვენებს ყველაზე მაღალი კოშკი თუშეთში. მას მოსდევს სოფელი ჯვარბოსელი, რომელსაც თავზე ადგას ულამაზესი სოფლები: ვეძისხევი, კოკლათა, ალისგორი. გზა დაუყვება გომენრის ხეობას, საიდანაც მოჩანს გაღმა-გამოღმა მდებარე თუშური სოფლები. გზად შესაძლებელია ღამის გათევა სოფელ დოჭუში, ტრადიციულად მოწყობილ საოჯახო სასტუმროში. სოფელ ბოჭორნიდან უკვე გზა მიდის ქუე-ომალოს მიმართულებით.

მარშრუტზე სასმელი წყალი ხელმისაწვდომია სოფელ ქვემო ომალოში, გონთაიზე, სოფელ დადიკურთაში, სოფელ ვერხოვანში, სოფელ ბოჭორნაში. გზადაგზა ასევე გვხვდება პატარ-პატარა ბუნებრივი წყაროები.

მარშრუტის გასწვრივ რამდენიმე ადგილას განლაგებულია მეცხვარეების სადგომები.

დოჭუ

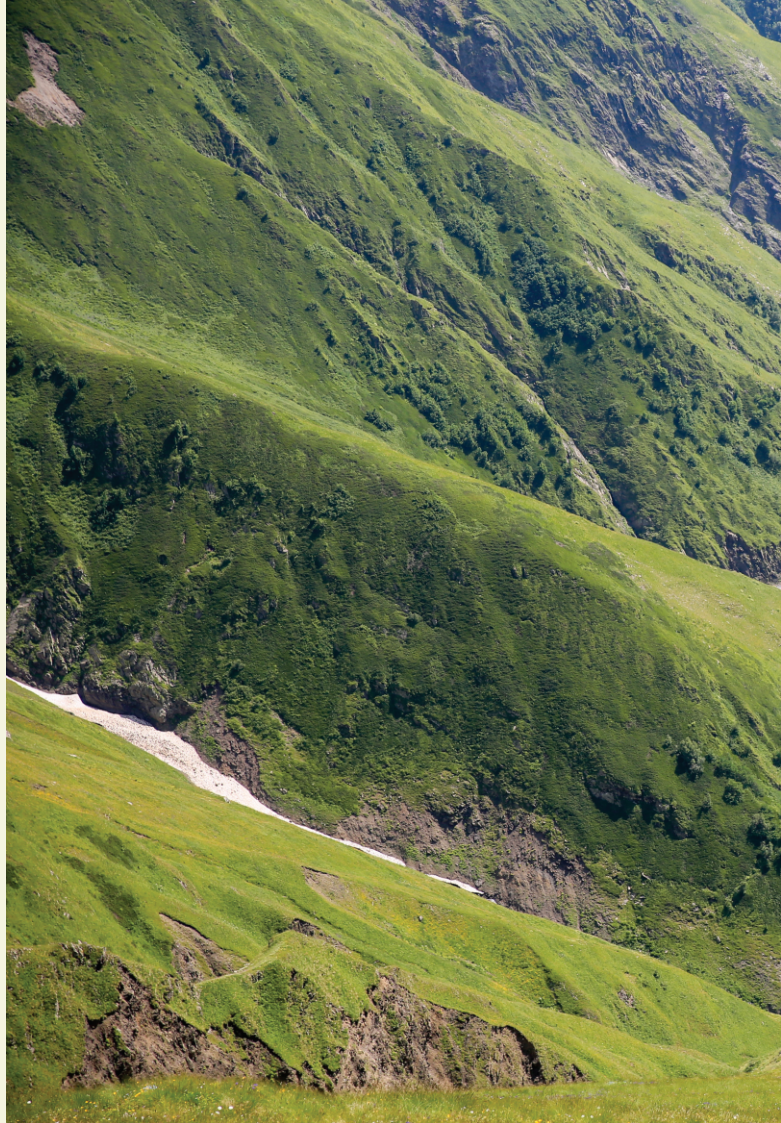
მთავარი ღირსშესანიშნაობები:

სოფელი დოჭუ, ფიჭვნარი ტყის ჰაბიტატები, ნიამორის ჰაბიტატი, ალპური მდელოები.

ომალოს “საძახებელი გორიდან” ეშვება მიხვეულ-მოხვეული ბილიკი ხახაბოს ჭალაში, საცალფეხო ხილით გადის გომენრის ალაზანზე და შეუყვება ციცაბო ალმაროს სოფელ ხახაბოსაკენ.

ხახაბოდან საცალფეხო ბილიკს კეხის გადასასვლელისაკენ მივყავართ, საიდანაც ხელისგულივით იშლება გომენრის ჭანჭახოვანის და ჩალმის ხეობები, თუშური სოფლები.

კეხიდან ბილიკი ეშვება ფოთლოვან ტყეში, გადადის ორწყლის ხიდზე და შეუყვება გოგრულთისაკენ. გოგრულთა საალმის მთის აღმოსავლეთის კონცხზე მდებარეობს. აღსანიშნავია, რომ ადგილობრივი სამუშაოების

დროს აქალმაჩინეს V საუკუნის სამარხები.

გოგრულთიდან ბილიკი ეშვება დოჭუს ჭალაში. დოჭუ გაშენებულია კლდის ქიმზე. სხვა სოფლებისაგან გამოირჩევა სამსართულიანი აივნის სახლებით.

დოჭუდან ბილიკი ზემოთ კვეთს გომენარის სამანქანო გზას და აუყვება სახეოს ალპურ ზონას. სახეოდან ბილიკი მიემართება აღმოსავლეთის მიმართულებით, სამარხილე გზაზე, გოგორათის გორებისაკენ და ჩადის ღელეზე. გომენარ-პირიქითას წყალგამყოფი ქედიდან ხელისგულისვით იშლება პირიქითას, ჩაღმისა და გომენარის ხეობები. ღელედან ბილიკი მიდის ქვემო ომალო-საკენ და ადის ჯერ ზემო ომალოს პლატოზე და შემდეგ ეშვება ქვემო ომალოში. მარშრუტზე სასმელი წყალი უხვადაა.

ტურის აღწერა:

დღე I:

სოფელი ომალო - სოფელი ხახაბო - სოფელი გოგრულთა - სოფელი დოჭუ - 12 კმ. ღამის გათევა შესაძლებელია სოფელ დოჭუს საოჯახო სასტუმროში.

დღე II:

სოფელი დოჭუ - გოგორათა - ღელე - სოფელი ომალო (ვიზიტორთა ცენტრი) 15 კმ.

ორეთი

მთავარი ღირსშესანიშნაობები:

ორეთის ტბიდან გადაშლილი ულამაზესი ხედები, კავკასიური შურთხი და სხვა ფრინველები; ბილიკზე მოგზაურობისას მსხვილი ძუძუმწოვარი ცხოველების ან მათი ნაკვალევს (შველი, ნიამორი, დათვი და სხვ.) ნახვის შესაძლებლობა.

მარშრუტი იწყება სოფელ ქვემო ომალოში ვიზიტორთა ცენტრიდან და მიუყვება სამანქანო გზას სოფელ ქუმელაურთამდე. ქუმელაურთიდან ქვეითი ბილიკი ადის ორეთის ტბაზე. ქუმელაურთის შემდეგ, ბილიკზე წყაროები აღარ გვხვდება, ამიტომ აუცილებელია წყლის მომარაგება. ცხენით ორეთის ტბამდე მისვლა და ომალოში დაბრუნება შესაძლებელია ერთ დღეში. ფეხით ლაშქრობის შემთხვევაში, რეკომენდებულია ღამის გათევა ორეთის ტბაზე. ტბასთან ახლოს არის წყარო და საკარვე ადგილი.

ორეთის ტბის მიდამოებიდან იშლება ულამაზესი ხედები, საიდანაც მოჩანს თითქმის მთელი თუშეთი. ორეთის ტბის მიდამოებში ორი ენდემური სახეობა - კავკასიური როჭო და კავკასიური შურთხი ბინადრობს. ეს ფრინველები, ჩვეულებრივ, საღამოს და დილის საათებში აქტიურობენ და მათი დანახვა და მოსმენა ამ დროს არის შესაძლებელი. ორეთის ბილიკზე მოგზაურობისას შეიძლება ვიზიტორებმა შენიშნონ შველი, ნიამორი, დათვი, იშვიათად მგელი და ფოცხვერი. მათი ნაკვალევი კი ბილიკზე მრავლადაა.

ტურის აღწერა:

დღე I:

სოფელი ომალო - ორეთის ტბა (9,5 კმ), ღამის გათევა კარავში ორეთის ტბის სიახლოვეს.

დღე II:

ორეთის ტბა - სოფელი ომალო (8,5 კმ).

სიყვარულის ციხე

მთავარი ღირსშესანიშნაობები:

სოფელ ომალოს ხედები, შერეული ტყის პა-ბიტატი, ფრინველთა მრავალფეროვნება, სიყვარულის ციხე.

მარშრუტი იწყება სოფელ ომალოში ვიზიტორ-თა ცენტრიდან და შენაჩოსაკენ მიმავალ სამანქანო გზას მიუყვება. გზა ხეობაში ჩადის და დაღმართზე პირველივე მოსახვევიდან ხელმარცხნივ საფეხმავლო ბილიკით გრძელდება. შემდეგ იგი მიდის ბენვისხიდან. მდინა-რეზე გადასვლის შემდეგ, უხვევს ხელმარცხნივ და ციხის ნანგრევებთან მიყვარათ. ამ ადგილს „სიყვარულის ციხეს“ უწოდებენ. ხალხური გადმოცემით, აქ თუ ჩაიფი-რებ სურვილს სიყვარულზე, აუცილებლად შეგისრულ-დება. სასმელი წყალი ხელმისაწვდომია ვეძის მიმდებარე ტერიტორიაზე. მარშრუტზე მოგზაურობისას შესაძ-ლებელია ნიაშორების დანახვა და ფრინველებზე დაკ-ვირვება.

ომალო-ალაზნისთავი-ხევსურეთი

მთავარი ღირსშესანიშნაობები:

გომეწრის ხეობის ძველი სოფლები, განსაკუთ-რებით დოჭუს არქიტექტურა. უნიკალური წმინდა არ-ყნარი კორომები, სადაც წამყვანი სახეობაა წითელი წიგ-ნის სახეობა რადეს არყი. ასევე დეკიანი კომპლექსები, სადაც შესაძლებელია დაკვირვება კავკასიის ენდემზე კავკასიურ როჭოზე. ბორბალოს მთა და მისი მიმდებარე ტერიტორია, რომელიც ჭიხვის გავრცელების არეალია.

მარშრუტი იწყება ადმინისტრაციული შენობიდან ქუესა და მირგველას გავლით გრძელდება გომეწრის ხეობაში, სადაც შესაძლებელია უძველესი სოფლების მონახულება. მათ შორის აღსანიშნავია დოჭუ, რომელიც თუშური ტრადიციული არქიტექტურის ნიმუშს წარმოად-გენს. ჯვარბოსელისა და კოკლათის გავლით მარშრუტი გრძელდება ალაზნის თავის მიმართულებით. შესაძლე-ბელია მტაცებელი ცხოველებიდან შეხვდნენ მურა დათვს. ალაზნის თავის შემდეგ მარშრუტი გრძელდება ბორბალოს მიმართულებით, სადაც შესაძლებელია კავკასიის ენდემზე, აღმოსავლეთ კავკასიურ ჭიხვზე დაკ-ვირვება. ბორბალო წარმოადგენს თუშეთის დაცული ტერიტორიის საზღვრის უკიდურეს დასავლეთ ნაწილს,

საიდანაც ბილიკი გრძელდება ფშავ-ხევსურეთის მიმარ-თულებით.

მარშრუტზე სასმელი წყალი ხელმისაწვდომია თავიდან ბოლომდის, თუმცა რეკომენდირებულია მცირე მარაგის ტარება.

მარშრუტზე გავლის სავარაუდო განრიგი:

დღე I:

სოფელი ომალო - ჯვარბოსელი (22 კმ.) ღა-მისთევა შესაძლებელია საოჯახო სასტუმროებში. სოფ-ლის სიახლოვეს ასევე შეგიძლიათ გაშალოთ კარავი.

დღე II:

სოფელი ჯვარბოსელი - ალაზნისთავი (20 კმ.) ღამისთევა კარავში.

დღე III:

ალაზნისთავი - ბორბალო (7 კმ.) ღამისთევა კარავში.

კულტურა

თუშეთში შეხვდებით სხვადასხვა სალოცავებსა და საკულტო ძეგლებს. გაოცდებით თუ როგორ არის შერწყმული წარმართული და ქრისტიანული კულტურა ერთმანეთში. ვინაიდან მთაში ქრისტიანობა გვიან შემო-ვიდა, შემორჩენილია წარმართული ტრადიციები და აქ ყოველ წელს ნახავთ შეწირულ ცხოველებს.

თუშეთის კულტურა განსაკუთრებულია. მათ მთა-ვარ საქმიანობას ოდითგანვე წარმოადგენდა მომთაბა-რეობითი მეცხვარეობა და დღესაც აქტიურად მისდევნ მას. ცხვრის მატყლის დამუშავებასა და ქსოვას დიდი ადგილი უჭირავს თუში ქალის ცხოვრებაში. გამორ-ჩეულია სამზარეულოც, აუცილებლად დააგემოვნეთ ხინკალი, თუშური ლუდი - ალუდი, რომელიც დღესას-წაულებზე ყოველთვის იხარშება. მწყემსების მიერ თაობიდან თაობას გადაეცემა და დღემდეა მოღწეული ცხვრის ყველის, იგივე „გუდის ყველის“ დამზადების ტექნიკა. სპორტის მოყვარულთათვის ხშირად იმართება შეჯიბრებები მშვილდოსნობასა და ცხენოსნობაში.

იწოდით თუ ანა , რობ...

ომალო-ალაზნის სავტომობილო გზა არის ერთ-ერთი ყველაზე ურთულესი სატრანსპორტო მო-ნაკვეთი საქართველოში, რომელიც მიუყვება ვიწრო გრუნტიან გზას მაღალ მთებში და კვეთს კავკასიონის მთავარ წყალგამყოფ ქედს. BBC-იმ 2013 წელს ეს გზა ევროპის ყველაზე ექსტრემალური გზების სიაში შეიყ-ვანა და მას სპეციალური გადაცემაც კი მიუძღვნა.

"Unforgettable memories are created here"
Tusheti Protected Areas seen by naturalists

Eng

Tusheti Nature Reserve and National Park is managed by Tusheti Protected Areas Administration, which is located in Akhmeta municipality, village lower Alvani, and summer administration in Tusheti, village Omalo.

National Park is located in the administrative building of protected areas, with integrated hotel rooms for visitors, cafeteria and visitor center with exhibition and conference hall, interpretation and information boards. Visitors can plan various types of tour for Tusheti sights and gain information on existing services.

Visitors on Tusheti PAs can have different tourist services such as: hotel services, hiring guides, horses. Equipment rental is also possible. Tusheti PAs has 11 functioning tourist routes, giving visitors the opportunity to observe and become part of unique historical-cultural and natural landscapes of Tusheti. Tusheti touristic season lasts for couple of months – from June to October.

Keselo Kue / 10 km, 8 hr, pedestrian, easy /

Main attractions: *Village Zemo Omalo, Keselo Fortress, Ethnographic Museum, picturesque landscapes, diversity of bird species, finding and watching bezoar goats.*

The trail starts from the Tusheti Protected Areas Visitor Centre and through the Village Zemo Omalo leads toward Keselo Fortress, where visitors can tour the fortress and the Ethnographic Museum. From Kue field (an area near Village Omalo surrounded by pine forests) it is possible to watch bezoar goats and birds of prey. There is an Ethnographic Museum in Keselo Fortress (entrance is free, however there is a donation box) offering to visitors very interesting exhibits on Tusheti.

It is advisable to take the trail in the second half of the day, as there is greater possibility to see bezoar goats in the evening (05:00 pm – 07:00 pm). During the evening, bezoar goats come out in the open areas to feed, and one can easily spot them with binoculars. Besides bezoar goats, it is likely that you will come across rare birds of prey and the birds that feast on carrion. Potable water is available on top of Village Kvemo Omalo and in Village Zemo Omalo.

Dartlo-Kvavlo / 25 km, 2 days, pedestrian and horse riding, difficulty: average /

Main attractions: *Village Zemo Omalo, Village Dartlo, Dartlo Sabcheo (traditional court), beautiful fortress of Kvavlo.*

The trail starts from the visitor centre, passes through Village Omalo and descends onto Kue, on the crossroad field of Pirikita, Gometsari and Chaghma communities. From here via horse riding trail of Tsitelta pine grove slope it goes up to Gometsari watershed overpass – to Sakrilobo (gathering) stream, at the base of which there is a field where Tushetians from above mentioned four communities have always held their gatherings. From this field, the trail runs along northern slope of the watershed toward the overpass in the direction of Village Dartlo. Village Dartlo is one of the most remarkable places in Tusheti owing to its architecture and overall landscape.

An automobile road goes from Village Dartlo up to Village Dano, from where it leads to Village Kvavlo. The tower with a pyramid shaped roof overlooks the trail. The village is built on the rocky slopes of the mountain. Sections of it are connected with each other with paths built with stones and rock-cut pathways.

Possible schedules of pedestrian route

Day 1: Village Omalo – Ghele – Village Dartlo. Distance – 12 km, overnight stay possible at guesthouses in Village Dartlo. It is possible to set up tents near the village;

Day 2: Village Dartlo – Village Dano – Village Kvavlo. Village Dartlo – Ghele – Village Kvemo Omalo / Visitor Centre (distance – 13 km).

Dakuekhi / 73 km, 6 days, pedestrian and horse riding, difficulty: difficult /

Main attractions: *One of the most beautiful villages of Tusheti, medieval fortresses, picturesque landscapes of Pirikita Gorge and Atsunta Overpass, habitat of East Caucasian Tur, diversity of birds, Pirikita Khevsureti and remarkable pieces of mountain architecture – Mutso and Shatili.*

The trail starts from Village Omalo and mainly runs along the automobile road leading toward Dartlo. The road goes up to Pirikita-Gometsari watershed overpass and then descends into Pirikita Gorge. From Dartlo the trail runs along the left bank of Pirikita Alazani River. After passing through Girevi, the pedestrian trail moves onto the right bank of Alazani River and reaches the source of the river. Then the trail continues toward Atsunta Pass, which is located at the crossroads of Khevsureti and Tusheti and one must cross this pass in order to go to Khevsureti. The trail ends in the village of Shatili of Pirikita Khevsureti, from where one can reach Tbilisi by car.

There are sheep farms alongside the trail (Chesho, Tursiekhi, Luibarche and Sagintskaro). By meeting Tushetian shepherds visitors can get an idea about their livelihood. It is possible to get involved in the process of making unique Tushetian cheese and to learn about domestic animals bred by using local selection process, such as: Tushetian sheep, Tushetian Horse and shepherd dog.

ՀԱՅԿԵՆԸ

ՆԱԽԱՐԱՐՈՒՄ

ახალი, უნიკალური შეგრძნებების მიღების მსურველი მილიონობით ტურისტისათვის სათავგადასავლო ტურიზმი ტურისტული გამოცდილების ქვაკუთხედი გახდა. მართლაც, მაშინ, როცა სამყარო ყოველდღიურად გლობალიზებული ხდება, ადამიანები სულ უფრო ხშირად ეძებენ ნამდვილ განცდებს და სათავგადასავლო ტურიზმი წარმოადგენს სწორედ იმ სეგმენტს, რომელიც დიდი მოთხოვნითა და პოპულარობით სარგებლობს.

სათავგადასავლო ტურიზმის ერთ-ერთი პოპულარული სახე ჯომარდობაა, რომელიც საქართველოში, ალბათ, ტრეკინგის შემდეგ ყველაზე პოპულარულია და ბევრი მნახველი ჰყავს. ამას ხელს უწყობს ბუნებრივი პირობებიც და ისიც, რომ, ექსტრემალური შეგრძნებების მიუხედავად, ჯომარდობა საკმაოდ უსაფრთხოა პატარა ბავშვებისთვისაც კი.

ჯომარდობა (rafting) ესაა მთის სწრაფ მდინარეზე თვალწარმტაცი დაშვება ნავებით (რაფტებით). რაფტინგი აქტიური დასვენებისა და განტვირთვის საუკეთესო შესაძლებლობა, მხიარული თავგადასავალი და გარკვეული გამოცდაა. მთის მდინარეებზე გასაბერი ნავით დაშვებისას გზად სხვადასხვა სახის წინააღმდეგობა გვხვდება - ნაკადები, ჩქერები, მორევები, მორები და ლოდები... სწორედ მათი გადალახვა იზიდავს ტურისტებს საწყლოსნო ტურებზე.

ჯომარდობა გუნდური სპორტია. გუნდის ყოველი წევრი გარკვეულ ფუნქციას ასრულებს, ამასთან, მთლიანი ეკიპაჟი ინსტრუქტორის მითითებებს ემორჩილება. რაფტინგზე მოსმის სხვადასხვაგვარი მეთოდი გამოიყენება.

თანამედროვე ჯომარდობას მრავალი ათასი წლის წინ ჩაეყარა საფუძველი. უხსოვარ დროში უძველესი ხალხები მდინარეებზე გადასადგილებლად კანოებს იყენებდნენ. უფრო მოგვიანებით კი ხისგან შეკრული ტივების დამზადებაც დაიწყეს ტვირთისა და მორების გადასაზიდად.

მთის მდინარეებზე ექსტრემალური დაშვების ფუძემდებლად ინგლისელი მ. ჯონსი ითვლება. სწორედ მის მიერ იყო ორგანიზებული პირველი დაშვებები კაიაკით აფრიკის, სამხრეთ ამერიკისა და ნეპალის მდინარეებზე.

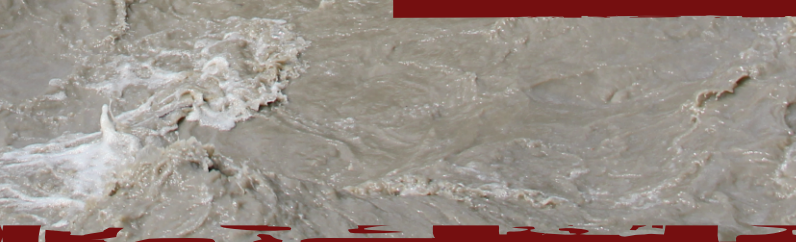
თავად რაფტები კი ვიეტნამის ომის დროს გამოჩნდა. მათ მდინარეების საშუალებით ამერიკულ სამხედრო ბაზებზე ტვირთის მისატანად იყენებდნენ.

დროთა განმავლობაში რაფტების კონსტრუქცია და მასალა შეიცვალა. ამჟამად გასაბერი ნავები თანამედროვე სინთეტიკური მასალებისაგან მზადდება. სხვადასხვა ფორმისა და სიგრძის რაფტებში 4-დან 20 ადამიანის განთავსებაა შესაძლებელი. ყველაზე პოპულარული 6-8-კაციანი ნავებია.

ჯომარდობა საქართველოში

სირთულის კატეგორიები

საჯომარდო ტურები საქართველოში ჯერ კიდევ 60-იან წლებში ეწყობოდა. იმ პერიოდში ქვეყანას მთელი საბჭოთა კავშირიდან სტუმრობდნენ ექსტრემალური დასვენების მოყვარულები. ჯომარდობას ქართველებიც მისდევდნენ. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ სპორტის ამ სახეობისადმი ინტერესმა იკლო, დღესდღეობით კი კვლავ დაიბრუნა პოპულარობა და, მეტიც, ბევრისთვის საყვარელ გასართობად იქცა.

საქართველოში უმეტესად ე.წ. „კანოეს“ მეთოდს იყენებენ: ეკიპაჟის წევრები თანაბრად არიან განლაგებული ნავის მარცხენა და მარჯვენა გარეხორტებზე, ფეხები კი ძირზე დამაგრებულ სამაგრებში აქვთ მოთავსებული. ნავს უკანა ნაწილში მჯდომი ინსტრუქტორი მართავს. სწორედ ის იძლევა ბრძანებებს, გუნდის წევრები კი სინქრონული მოსმით მას ნავის საჭირო მიმართულებით წაყვანაში ეხმარებიან.

საქართველოში ჯომარდობა, ძირითადად, ხორციელდება მტკვარზე (ბორჯომი, ვარძია), მთიულეთის არაგვზე (ფასანაური), ფშავის არაგვზე (თვალისციხე), რიონსა (რაჭაში) და ტეხურაზე (მარტვილის რაიონში).

მდინარეები სირთულის მიხედვით კატეგორიებად იყოფა. **I** ყველაზე მარტივია, **VI** - ყველაზე რთული.

I კატეგორია - მარტივი მდინარე ჩქერებისა და შენაკადების გარეშე, საჭიროა მხოლოდ მსუბუქი მანევრირება (მტკვარი - მცხეთასთან ახლოს). იდეალურია მათთვის, ვინც არ ეძებს ექსტრემალურ თავგადასავალს და უბრალოდ მდინარეზე მშვიდად გასერინება სურს, ზედმეტი ძალისხმევის გარეშე.

II კატეგორია - სწრაფი მდინარე სხვადასხვა წინააღმდეგობით (საშუალო სიდიდის ქვები), საჭიროა მანევრირება (არაგვი გაფხულში). ასეთ მდინარეზე დაშვებას უკვე შეგვიძლია ჯომარდობა ვუწოდოთ.

III კატეგორია - სწრაფი დინება, საშუალო სიდიდის ჩქერები და ორმოები, საჭიროა კარგი მანევრირება (არაგვი გაფხულზე, მტკვარი, რიონი). III საფეხურზე გადასვლა II კატეგორიის მდინარეებზე გარკვეული გამოცდილების მიღების შემდეგაა შესაძლებელი. ამგვარი ტურის დასრულებისას ნავში ყველა თავიდან-ფეხებამდე სველია.

IV კატეგორია - ძლიერი და სწრაფი დინება, ჩქერები, ორმოები და სტოპერები გარკვეულ საფრთხეს შეიცავს, საჭიროა გამოცდილება მანევრირებისთვის (რიონი, ცხენისწყალი, მტკვარი გაფხულზე). ამგვარი დაშვების დროს შეუძლებელია გულგრილობის შენარჩუნება - **IV** კატეგორიის გავლის შემდეგ ადამიანი ნამდვილი ჯომარდელი ხდება.

V კატეგორია - დიდი ჩქერები, ნაკადში შესაძლოა შეგვხვდეს ლოდები და სხვა წინააღმდეგობები, შეიცავს გარკვეულ რისკს ჯანმრთელობისა და სიცოცხლისთვის, საჭიროა პროფესიული გამოცდილება (ენგურის, თერგის, მტკვრისა და რიონის გარკვეული მონაკვეთები).

VI კატეგორია - საქართველოში VI კატეგორიის რამდენიმე მდინარეა (თერგი, ენგური, რიონი), სადაც დაშვება ძალიან სარისკოა და სიცოცხლისთვის საშიშ საფრთხეებს შეიცავს. ამ რთული მარშრუტის გავლის შემდეგ თავისუფლად შეგიძლიათ თქვათ, რომ იღბლიანი ადამიანი ხართ.

„სათავგადასავლო კლუბი ჯომარდი“ იყო პირველი კომპანია საქართველოში, რომელმაც 2003 წელს კომერციული საჯომარდო ტურების განხორციელება დაიწყო და მას შემდეგ წარმატებით აგრძელებს ამ საქმიანობას. წლების განმავლობაში კლუბმა შეიძინა უამრავი ერთგული კლიენტი, მოაწყო სათავგადასავლო ბაზა ფშავში, ღუშეთის რაიონის სოფელ თვალთვში, რომელიც თბილისიდან 67კმ-შია. ამ მანძილის დაფარვას კი დაახლოებით 1სთ-სა და 15 წუთში შეძლებთ, თუნდაც მსუბუქი ავტომობილით. გზა, რომელიც სოფელ თვალთვამდე მიდის ჟინვალის წყალსაცავის მარჯვენა ნაპირს მიუყვება, ეს გზა იგივე ჩარგალი - ბარისახო - შატილის გზაა. მგზავრობის დიდი დროის განმავლობაში თვალთვს წყალსაცავის ულამაზესი ხედები იშლება, რაც ამ მანძილის გავლას უფრო სასიამოვნოს ხდის. თვალთვიდან დაახლოებით 15 წუთის სავალზე, ჩასახვევთან (დადმართთან) შეგხვდებათ დიდი ბანერი წარწერით „X-პარკი“. ესაა სათავგადასავლო კლუბ „ჯომარდის“ ბაზის დასახელება და სწორედ აქ გელოდებით უამრავი დადებითი ემოცია და შთაბეჭდილება.

ალბათ, ყველაზე საინტერესო 7000 კვ.მ-ზე ხეებზე გადაჭიმული თოკების გასართობი ქალაქი, იგივე X-პარკია. გარდა ამისა, აქ შეიძლება გაერთოთ 220 მეტრიანი ზიპ-ლაინით, ბატუტითა და ველოსიპედებით. აქვეა ფეხბურთისა და ფრენბურთის მოედნები, 200 კაცზე გათვლილი რესტორანი, მდინარის პირას განლაგებული ფაცხები, Team-building-ისთვის გამოყოფილი უზარმაზარი ტერიტორია და სხვა. ეს ყველაფერი კი არაგვის ნაპირას, ულამაზეს ხეობაში, სიმწვანესა და სიგრილეშია აშენებული. მოკლედ, ეს ადგილი იდეალურია, როგორც საოჯახო დასვენებისთვის, სასკოლო ექსკურსიებისათვის, დადაბადების დღეების აღსანიშნავად, ასევე კორპორატიული შეხვედრებისა და წვეულებების მოსაწყობად.

დავებრუნდეთ ჯომარდობას. რაფტინგის განხორციელება შესაძლებელია კვირის ნებისმიერ დღეს, დილიდან საღამოს 4-5 საათამდე. დაშვებისათვის თან უნდა იქონიოთ: გამოსაცვლელი ტანსაცმელი და თასმებიანი, ფხრინიანი ან მჭიდროდ მოჭერილი ფეხსაცმელი (რადგან ხშირ შემთხვევაში ტურის მონაწილეები საკმაოდ სველდებიან, ხოლო ფეხსაცმელი მჭიდროდ უნდა იყოს მოჭერილი, რათა მდინარეში გადავარდნის დროს წყალმა არ მოგტაცოთ) და პირსახოცი (ჯომარდის შემდეგ დაგჭირდებათ შხაპის მიღება). თუ სპონტანურად გადაწყვიტეთ ჯომარდობა და თან გამოსაცვლელი ტანსაცმელი და ფეხსაცმელი არ გაქვთ, ნუ ინერვიულებთ, ბაზაზე დაგხვდებათ ჰიდრო კოსტუმებიცა და ფეხსაცმელიც. ჯომარდობის საფასურში შედის: სამაშველო ჟილეტი, ჩაფხუტი, ნიჩაბი და ნავი, რომელშიც 6-8 ადამიანი ჯდება, ინსტრუქტორის ჩათვლით. იმისათვის, რომ ჯომარდობა შედგეს, აუცილებელია მინიმუმ 4 მონაწილე. აღჭურვილობის მორგების შემდეგ ნავებიც და ტურის მონაწილეებიც თვალთვიდან სოფელ მაღაროსკარამდე - სტარტის ადგილამდე ადიან. აქ, რისკების მინიმუმადე დასაყვანად, გამოცდილი ინსტრუქტორები ატარებენ ნახევარ საათიან ინსტრუქტაჟს.

საჯომარდო დისტანცია 15 კილომეტრია, რომლის

გავლას დაახლოებით 1 სთ 15 წთ ჭირდება (დრო დამოკიდებულია მდინარეში წყლის დონესა და სიჩქარეზე). ფინიშის ადგილი კი ისევ სათავგადასავლო ბაზაა, სადაც ტანსაცმლის გამოცვლისა და შხაპის მიღების შემდეგ, შეგიძლიათ თავი გამოსცადოთ ზემოჩამოთვლილ სათავგადასავლო აქტივობებში, ან დაისვენოთ და დააგემოვნოთ უგემრიელესი ფშაური ხინკალი, მწვადი, მსლოვანა და კიდევ სხვა მრავალი საინტერესო კერძი. ეს, ალბათ, დღის საუკეთესო დასასრული იქნება, რადგან ამდენი ფიზიკური დატვირთვის შემდეგ ძალების მოკრება აუცილებლად დაგჭირდებათ. ხოლო თუ ხმაურიან და ცხელ ქალაქში დაბრუნება არ გინდათ, მაშინ ბაზაზე შესაძლებელია კარგების, საძილე ტომრებისა და პარალონების ქირაობა და სიგრილესა და სიჩუმეში ღამისგათევა.

„სათავგადასავლო კლუბი „ჯომარდის“ ბაზა „X-პარკი“, ფშავი, დუშეთის რაიონი სოფელი თვალისი.

სერვისები:

ჯომარდი - ფასი ერთ ადამიანზე - 45 ლარი ორშაბათიდან პარასკევის ჩათვლით, 50 ლარი შაბათ-კვირა;

X-პარკი, იგივე სათავგადასავლო პარკი - ფასი ერთ ადამიანზე - 2 მარტივი ტრასა 8-8 დაბრკოლებით - 20 ლარი, 2 რთული ტრასა 14-14 დაბრკოლებით - 30 ლარი;

ზიპ-ლაინი - ფასი ერთ ადამიანზე - 15 ლარი;

ველოსიპედი - გასეირნება ბაზის მიმდებარე ტერიტორიაზე 1 სთ - ფასი ერთ ადამიანზე - 20 ლარი;

კარავი + საძილე ტომარა + პარალონი - ფასი ერთ ადამიანზე, 2 ადგილიან კარავში 1 ღამე - 15 ლარი;

ფეხბურთისა და ფრენბურთის მოედნები - უფასო; ბატუტი - უფასო;

საჯომარდო ტურისტების რეკომენდაცულება:

გამოსაცვლელი ტანსაცმელი და ფეხსაცმელი, პირსახოცი.

„სათავგადასავლო კლუბი ჯომარდის“ ბაზაზე შეგიძლიათ იძირაოთ:

კარავი;

საძილე ტომარა;

პარალონი;

ველოსიპედი;

საპიკნიკე ადგილი;

ინფორმაციისა და დაჯავშნისთვის

გთხოვთ, მიმართოთ „სათავგადასავლო კლუბი ჯომარდის“ ადმინისტრაციას:

ტელ.: 595 38 11 15; 551 79 01 09;

ელ. ფოსტა: info@adventure.ge ; sales@jomardi.ge ;

X პარკი, სათავგადასავლო კლუბი ჯომარდი. Adventure Club Jomardi

ვებ გვერდი: www.jomardi.ge

Eng

Rafting is a breathtaking access to the fast mountain river with boats (raft) or canoe. It is a team sport in which each member of the team performs a certain function, and the whole crew obeys the instructions of the rafting guide.

The rafting in Georgia is mainly carried out on Mtkvari (Borjomi, Vardzia), MtiuletiAragvi (Pasanauri), PshaviAragvi (Tvalivi), Rioni (Racha) and Tekhura (Martvili region).

The complexity of the rivers is divided into categories. The simplest category is I and the most difficult is VI. We have rivers of all categories in Georgia.

"Adventure Club Jomardi" was the first company in Georgia, which started commercial rafting tours in 2003. Through these years the club has achieved a lot, now it has a rafting Camp in Pshavi, village Tvalivi, which is around 1 hour drive from Tbilisi (67km). The road which leads us to the camp is the road of Shatili, Barisakho, Chargali on the right side of Jinvaliwater reservoir so during the whole trip we have a beautiful views from the car window. After entering village Tvalivi in about 15 minutes we see the big banner of X-park on the left side of the road where is located the adventure camp. Except rafting there is the biggest adventure (rope) park in Georgia with easy and difficult roads for kids and adults, also 220m zip-line, trampoline, bike and horseback riding, football and volleyball fields, the big space for the team-building activities for the corporate parties, restaurant and a bar with the most delicious food and drinks.

ნაკადულის კალმახის

აღდგენის პროექტი

სანამ ნაკადულის აღდგენის პროექტზე ვილაპარაკებ, მინდა ერთგვარი წინაპირობა დავასახელო, რატომ არის საჭირო საქართველოს „წითელი ნუსხის“ სახეობის ორაგულისებრთა ოჯახის წარმომადგენლის, ნაკადულის კალმახის, პოპულაციის აღდგენა.

ფართოდ გავრცელებული აზრით, ნაკადულის კალმახი ერთი მტკაველი, ან ოდნავ დიდი თევზია, რაც არ შეესაბამება სიმართლეს. იგი იდეალურ პირობებში აღწევს 10-12, ხოლო საშუალოდ - 4-6 კგ-ს.

მდინარეში მისი საშუალო ზომები საქართველოში მერყეობს 12-18 სმ, როდესაც ევროპაში 40-50 სმ-ია. ისმის კითხვა: რატომ?

ასევე კიდევ ერთი მცდარი მოსაზრებაა, რომ ნაკადულის კალმახის პოპულაციის კატასტროფული შემცირება მხოლოდ ბრაკონიერობითაა გამოწვეული. სამწუხაროდ, ეს ნაწილობრივ მართალია, რადგანაც ბრაკონიერობამაც მიაყენა მას სერიოზული ზიანი, მაგრამ არანაკლებ მნიშვნელოვანია ბუნებრივი კატაკლიზმები და უფრო მეტად - პესებისა ან ნებისმიერი სხვა ინფრასტრუქტურული ნაგებობების მშენებლობების ზეგავლენა მთის მდინარეებზე, ვინაიდან უმეტეს შემთხვევაში სახეობის ბუნებრივი მიგრაციისთვის ტრასები იკეტება.

რაში სჭირდება კალმახს მიგრაცია მდინარის სათავესკენ ან უკან, დიდი წყლებისკენ?

მხოლოდ გამრავლებისთვის...

ამდენად, ასეთი მშენებლობებით ჩვენ სახეობას ვუსპობთ გამრავლების საშუალებას.

კიდევ ერთი მცდარი მოსაზრება: „ნაკადულის კალმახი ორაგულად გადაიქცევა, როდესაც დიდი გაიზრდება.“ ეს მოსაზრებაც შეცდომაა, რადგანაც ნაკადულის კალმახი არის ნაკადულის კალმახი და ის ვერასოდეს გადაიქცევა ორაგულად, რადგანაც ორაგული, მართალია, მონათესავე, მაგრამ მაინც სხვა სახეობაა, ხოლო ნაკადულის კალმახი - სულ სხვა. როდესაც მოხვდება დიდ წყალში, მაგალითად, ტბაში ან ზღვაში, თევზს შეფერილობა ეცვლება, ეტაპობრივად კარგავს წითელ ხალებს და ხდება ვერცხლისფერი, რაც, სავარაუდოდ, მისი შეცვლილი ვიზუალიდან გამომდინარე, იძლევა მცდარი მოსაზრების გავრცელების საშუალებას.

ნაკადულის კალმახი წარმოადგენს „საქართველოს წითელი ნუსხის“ სახეობას, რადგანაც ჩვენს ბუნებაში მისი პოპულაცია უკვე ძლიერ შემცირებულია და კიდევ უფრო შემცირებულია მათი ზომები. მდინარეებში, სადაც ნაკადულის კალმახი შემორჩა, ძალიან მცირე ზომისაა (ჭუჭაა), რაც მისი პოპულაციის აღდგენისათვის არ არის საკმარისი. მცირე ზომის კალმახის მიერ დაყრილი ქვირითიდან ასეთივე ზომის კალმახი იჩეკება, რაც, ბუნებრივია, პოპულაციის თავდაპირველ სახეს ვერ აღადგენს.

სწორედ ამიტომ გახდა საჭირო ჩარევა.

2016 წლის შემოდგომაზე გარემოს დაცვის სამინისტრომ საქართველოს ენერგეტიკის მაშინდელი მინისტრის მოადგილის, ბ-ნი ი. ელოშვილის მხარდაჭერით წამოიწყო

ნაკადულის კალმახის აღდგენის პროექტი, რომელსაც სსიპ ეროვნული საშენი მუშაობა ჩაუდგასათავეში.

მიზანი იყო საცდელი პროექტი - ხელოვნურ ვითარებაში მიღებულიყო ნაკადულის კალმახის ლიფსიტა, რომელსაც კვლავ მდინარეში გაუშვებდნენ, რაც წარმატებით განხორციელდა. 2 წლიანი გამოცდილების შემდეგ, პრაქტიკამ გვიჩვენა რომ, აუცილებლობას წარმოადგენდა დიდი ზომის მწარმოებელი კალმახების შეგროვება, რომლებიც ჯანსაღ და ჯანმრთელ პოპულაციას მოგვცემდა. სამწუხაროდ, ბუნებიდან ასეთი დიდი ზომის მწარმოებლის მოპოვება პრობლემას წარმოადგენს, რადგანაც ფაქტობრივად არ არსებობს, გარდა ერთეული შემთხვევებისა. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ნაკადულის კალმახის საშენში მოხდა მიღებული ლიფსიტის სელექცია, რაც შედარებით სწრაფად მზარდი ლიფსიტის მწარმოებლამდე გაზრდასა და კონსერვაციას მოიცავს. ჩვენ ლიფსიტები გადავარჩიეთ და განვაცალკევეთ დაკვირვების მიზნით. აღმოჩნდა, რომ ერთად მიღებული რამდენიმე მწარმოებლის ლიფსიტის ზომა ყო-

ველთვიურად განსხვავებული ზრდით გამოირჩეოდა. მაგალითად, 2016 წელს მიღებული, ამჟამად 15 წლის ასაკის ქვირითიდან გამოჩევილი ლიფსიტის ზომები მერყეობს 10-დან - 35 სმ-მდე. შესაბამისად გადაირჩა და განცალკევდა სწრაფად მზარდთა რაოდენობა. სწორედ ასეთი სწრაფად მზარდი მწარმოებელია საჭირო იმისათვის, რომ ბუნებაში ნაკადულის კალმახის პოპულაცია იყოს სტანდარტული და არა დაჩიავებული, ფაქტობრივად, ჯუჯა ფორმისა.

ჰესებისა და ასევე სხვადასხვა ნაგებობის არსებობამ, შეიძლება ითქვას, ნაკადულის კალმახს გზა გადაუკეტა - დიდ წყალში გასული კალმახის უკან ქვირითობისათვის დაბრუნება შეუძლებელი ხდება. მივყვით ეტაპობრივად რათა უკეთ გავიგოთ კალმახის მიგრაციის დეტალები.

როდესაც მდინარის სათავეში იზადება ნაკადულის კალმახი (თებერვალი, მარტი, აპრილი - წყლის ტემპერატურის მიხედვით), იგი, საკვების მოძიების მიზნით, იწყებს დინების ქვედა ნაწილში დაშვებას, სადაც ჰაერისა და წყლის ტემპერატურა არის შედარებით მეტი (ნაკლები) და კალ-

მახის საკვები, ანუ წყალში არსებული მწერები, უფრო ადრე იჩეკება, ვიდრე ზედა დინებაში, სადაც წყლისა და ჰაერის ტემპერატურა შედარებით დაბალია (მაღალია). დაშვებისას კალმახი ეძებს რაც შეიძლება მეტ საკვებს, რომ სწრაფად გაიზარდოს. მისთვის საუკეთესო ადგილებია დიდი მორევები, ტბები ან ზღვა, რადგანაც რაც უფრო დიდია წყალი, მით მეტისა კვების მოძიებაა შესაძლებელი.

მესამე წლიდან იწყება კალმახის სქესობრივი მწიფობა, როდესაც იგი იწყებს იმავე ადგილას მიგრაციას (აუცილებლად დაბადების ადგილას, სადაც გამოიჩეკა ქვირითიდან!) ამჯერად თავისი ქვირითის დასადებად, მაგრამ აქ უკვე ჰესი ან რაიმე ნაგებობა ხვდება...

თუ კალმახი ვერ ხვდება მდინარის სათავეში, სადაც წყლის ტემპერატურა დაბალია, რაც მისი ქვირითობისთვის აუცილებელ პირობას წარმოადგენს, ირდევია ბუნებრივი ბალანსი, რომლის საბოლოო შედეგია კალმახის პოპულაციის შემცირება.

ჩაკეტილ მდინარეებში ნაკადულის კალმახის ზომა ვერ აღემატება 25-30 სანტიმეტრს, რადგანაც ის წარმოადგენს მდინარეში დარჩენილი კალმახის პოპულაციას, რომელიც ვერ ან არ გავიდა დიდ წყლებში და, შესაბამისად, ვერ გაიზარდა. ჯუჯა ფორმა კი, გავიმეორებთ, იძლევა წვრილ მთამომავლობას... პატარა მდინარეში დარჩენილი კალმა-

ხი დიდი ზომისა ვერ გაიზარდება, რადგანაც მდინარეში არსებული საკვები ვერ მისცემს ამის საშუალებას.

უმთავრესი მიზეზი იქნა გათვალისწინებული 2016 წლის პროექტი - ერთეული ეგზემპლარებიდან შეკონკრეტებული სადედე გუნდისგან (მისი ორი ადგილობრივი ქვესახეობის - შავი ზღვისა და კასპიის ზღვის აუზისა ცალ-ცალკე) ჩვენ დღეს უკვე ვამრავლებთ დიდი ზომის კალმახს, რომელიც ასე აკლია ჩვენს მდინარეებს და აქ დაგამატებ, რომ ეს სიახლე მხოლოდ ჩვენთვისაა - საქმეს დიდი ხანია მისდევნებოდა ევროპის უმრავლეს ქვეყნებში.

შოთა ჯობაძე
კალმახსაშენის მთავარი მენეჯერი

Eng

Another misconception is that the catastrophic reduction of the trout population is caused by poachers only. Unfortunately, this is partially true, as the poaching caused serious damage to the population, but another important reason is natural disasters and the impact of construction of HPPs or any other infrastructural facilities on Mountain Rivers, because in most cases the tracks for natural migrations are blocked.

In the autumn of 2016, the Ministry of Environment Protection and Natural Resources of Georgia, with the support of the deputy minister of energy Mr. Eloshvili, started a project to restore the trout population, which was headed by LEPL National Nursery.

ნაკადულის კალმახი (Trout)

მიზანი – ნაკლები ზიანი გარემოს

ჭიმურ ქერქაძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის გარემოსდაცვითი ინჟინერიისა და ეკოლოგიის დეპარტამენტის ასოცირებული პროფესორი, ტექნიკურ მეცნიერებათა კანდიდატი

ჟურნალმა „ველური ბუნება“ ფრიად საინტერესო და საპასუხისმგებლო საქმე დამაგალა: მონიტორინგი ჩავუტარო გარემოზე ანთროპოგენური ზემოქმედების იმ შემარბილებელ ღონისძიებებს, რომლებსაც ამიერკავკასიაში უმსხვილესი სამთო მომპოვებელი კომპანია „არემჯი“ (RMG, Rich Metals Group) ახორციელებს ამჟამად ბოლნისის რაიონის დაბა კაზრეთის მახლობლად. ბუნებრივია, კომპანიის მიერ წარმოებული საქმიანობის მასშტაბები არ გამოირჩეხავს ბუნებრივ გარემოზე ადევკატურ დატვირთვას, ამ მიზნით კომპანიაში 2012 წელს ჩამოყალიბდა გარემოსდაცვითი სამსახურის ახალი სტრუქტურა და განისაზღვრა კომპანიის გარემოსდაცვითი პოლიტიკა, რომლის გათვალისწინებით ტარდება ყოველდღიური მონიტორინგი სხვადასხვა მიმართულებით. 2016-2017 წლებში ჩატარებული გარემოსდაცვითი მონიტორინგის საფუძველზე შემუშავდა რიგი გარემოსდაცვითი შემარბილებელი ღონისძიებებისა, რომლებიც, თავის მხრივ, აისახა კომპანიის გარემოსდაცვით პროგრამაში, სადაც პრიორიტეტულობის მიხედვით პირველ ადგილზეა კომპანიის მიმდებარე ტერიტორიაზე არსებული ზედაპირული წყლების (მდინარეების - კაზრეთულას, მაშავერასა და ფოლადაურის) დაბინძურებისაგან დაცვა. ამ მხრივ განსაკუთრებით ყურადსაღებია მდინარე კაზრეთულას ამჟამინდელი მდგომარეობა. ამიტომ სრულიად გასაგებია ჟურნალის რედაქციის დაინტერესებაც ამ პატარა მდინარის ბედილობით. საქმე ისაა, რომ მდინარე

კაზრეთულა, რომელიც მდინარე მაშავერას მარჯვენა შენაკადია (წყლის საშუალო წლიური ხარჯი $0,03 \text{ მ}^3/\text{წმ}$, მაქსიმალური წლიური ხარჯი $0,3 \text{ მ}^3/\text{წმ}$), მიედინება მადნეულის კარიერის ერთ-ერთი სანაყაროს მიმდებარედ და მასში გარკვეული რაოდენობით იჭონება კარიერული და სანაყაროების ქვეშა „მჟავა“ წყლების ნაკადი, რაც იწვევს მდინარის დაბინძურებას მძიმე ლითონებით (სპილენძი, თუთია, კადმიუმი). ამას გარდა, როგორც ამ ტერიტორიის მთავარი წყალშემკრები ხევი, იქ იყრის თავს გარშემო ტერიტორიიდან ჩამონადენი წვიმის წყლები, რომლებიც რეცხავენ მადნეული ელემენტებით გაჯერებულ ქანებს და ასევე წარმოადგენენ დაბინძურების წყაროს. მდინარე მაშავერა, თავის მხრივ, უერთდება მდინარე ხრამს კომპანიის სამთო მოპოვებითი საქმიანობის განხორციელების ადგილიდან დაახლოებით 20 კმ-ის ქვევით, ხოლო მდინარე მაშავერას ასევე მარჯვენა შენაკადია მდინარე ფოლადაური. ეს სამივე მდინარე სამეურნეო-საყოფაცხოვრებო წყალსარგებლობის ობიექტებს განეკუთვნებიან და განიცდიან ძლიერ ტექნოგენურ დატვირთვას; კონკრეტულ შემთხვევებში (ძლიერი წვიმების დროს) მძიმე ლითონებისა და სულოფატების ჯამური შემცველობები მდ. კაზრეთულაში აღემატება ზედაპირული წყლებისათვის დადგენილ ზღვრულად დასაშვებ კონცენტრაციებს. მაშავერასთან შეერთების შემდეგ კაზრეთულას წყალი დაახლოებით 10-ჯერ განმავდება და, შესაბამისად, ამ ელემენტების კონცენტრაციაც შესაბამისად, ამ ელემენტების კონცენტრაციაც შესაბამისად, ამ ზღვრულად დასაშვების ფარგლებშია.

გარდა ამისა, გამამდიდრებელ ფაბრიკაში შესაძლო ავარიის შედეგად, შეიძლება კაზრეთულაში ჩაიღვაროს მძიმე მეტალებით დაბინძურებული წყალი ან ე.წ. პულპა, თუმცა ამ მიზნით, აღნიშნული რისკის აღმოსაფხვრელად, კომპანია შესაბამის ზომებს იღებს. პრობლემატურია ასევე კუდსაცავიდან ჩამონადენი “მჟავა” წყლებიც, რადგანაც იქ არსებული დამცავი ნაგებობა დიდი ხნის წინ იქნა მოწყობილი და ველარ უზრუნველყოფს წყლების სრულად დაჭერას. კაზრეთულა ბინძურდება დაზიანებული საკანალიზაციო მიწებიდანაც, რადგანაც დაბა კაზრეთის საკანალიზაციო სისტემა სრულიად მოშლილია და არ ფუნქციონირებს. ასევე, მილსადენის, რომლითაც გამამდიდრებელი ფაბრიკიდან კუდები გადაიტუმბება კუდსაცავზე, დაზიანების შემთხვევაში ასევე მაღალია მდ. კაზრეთულას დაბინძურების რისკი. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, სანიაღვრე წყლები მადნის გადასაზიდვი გზიდან ერევა გზაზე დაყრილ მადანშემცველ მასალას, გზის გასწვრივ მიედინება და საბოლოოდ მძიმე ლითონების შემცველი ეს „მჟავა“ წყალიც კაზრეთულაში ჩაედინება; და ბოლოს, კაზრეთულაში ჩაედინება ასევე მსუბუქი ავტომანქანების რეცხვის უბნიდან ავტომობილების ნარეცხი წყლებიც. კომპანიის გარემოსდაცვითი დეპარტამენტის წარმომადგენლების ინფორმაციით, ყველა ზემოაღ-

დაუბრუნდება თავის ბუნებრივ კალაპოტს. ამით მდინარის წყალი სრულიად დაცული იქნება ნებისმიერი დიფუზიური თუ წერტილოვანი დაბინძურების კერებიდან წარმოქმნილი ჩამონადენებისგან. ეს, რასაკვირველია, დროებითი ღონისძიებაა და საწარმოს ფუნქციონირების დასასრულისათვის შესაბამისი შემარბილებელი ღონისძიებების გატარების შემდეგ იგი ისევ დაუბრუნდება ბუნებრივ კალაპოტს.

მოცემულ შემთხვევაში კომპანია „არემჯი“, როგორც ბუნებათმოსარგებლე სუბიექტი, მდინარე კაზრეთულას, როგორც ბუნებათსარგებლობის ობიექტის მიმართ ახორციელებს ბუნებათსარგებლობითი მართვის პროცედურას. ლიტერატურული წყაროებიდან ცნობილია, რომ ბუნებათსარგებლობით მართვაში ერთმანეთისაგან განასხვავებენ მართვის „ხისტ“ და „რბილ“ ფორმებს. „ხისტი“ მართვა ბუნებათსარგებლობაში ბუნებრივი რესურსებისა და სისტემების უშუალო „ბრძანებით“ მართვის ფორმაა. როგორც წესი, იგი გულისხმობს ტექნიკურ და ტექნოგენურ მოქმედებასა და ჩარევას ბუნებრივ პროცესებში, მათ „გამოსწორებას“ საკუთრივ ბუნების მექანიზმებისა და სისტემების ძირეული გარდაქმნის გზით. „ხისტი“ მართვა იძლევა უდიდეს სამეურნეო ეფექტს, მაგრამ შედარებით ხანმოკლე დროის ინტერვალებში და ლოკალური ანდა რეგიონული

ნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით მიმდინარეობს შემარბილებელი ღონისძიებების განხორციელება და გვპირდებიან, რომ ახლო მომავალში სიტუაცია გამოსწორდება. როგორც მდინარე კაზრეთულას, ასევე მდინარე მაშავერას შემთხვევაში, მძიმე ლითონების ძირითადი მასა იმყოფება ფსკერულ დანალექებში, სადაც მათი შემცველობები მაღალ კონცენტრაციებს აღწევს.

კომპანიის გარემოსდაცვითი ხედვა კონკრეტულად კაზრეთულას შემთხვევაში სამომავლოდ ორი ძალიან საინტერესო პროექტის განხორციელებაში მდგომარეობს, პირველ რიგში უნდა განხორციელდეს მდინარე კაზრეთულას სრული იზოლაცია გარე სამყაროსაგან, რაც გულისხმობს მდინარის მთლიან მოქცევას 1 მ დიამეტრის მქონე ბეტონის მილში (რომლის სრული სიგრძე იქნება 4, 6 კმ), ამგვარი ბეტონის „გალერეის“ მეშვეობით მდინარე გაივლის საწარმოო ტერიტორიის მთელ სიგრძეზე და ამის შემდგომ იგი

მასშტაბების ფარგლებში. ამავე დროს, იგი საჭიროებს დამატებით ღონისძიებებს ეკოლოგიური წონასწორობის შენარჩუნების მიზნით. ბუნებრივი რესურსების „ხისტ“ ტექნიკურ მართვას თან ახლავს გარდაუვალი ჯაჭვური ბუნებრივი რეაქციები, რომელთა მნიშვნელოვანი ნაწილიც ეკოლოგიურად, სოციალურად და ეკონომიკურად მიუღებელია დროის ხანგრძლივ ინტერვალში. უხეში ქირურგიული ჩარევა ბუნებრივი სისტემების ცხოვრებაში იწვევს შინაგანი დინამიკური წონასწორობის მოყვანას მოქმედებაში და ბუნებრივი პროცესების შესანარჩუნებლად ენერგეტიკული დანახარჯების მნიშვნელოვანი ოდენობით გაზრდას საჭიროებს. „ხისტი“ მართვადი გადაწყვეტილებანი საჭიროებენ ან არსებით კომპენსაციებს, ანდა საჭიროა, რომ ისინი ჩატარებულ იქნას უდიდესი სიფრთხილითა და წინდახედულობით.

„რბილი“ მართვა ბუნებათსარგებლობაში კი უმთავ-

რესალ ირიბი ზემოქმედებაა, როგორც წესი, თვითრეგულაციის ბუნებრივი მექანიზმების გამოყენების საშუალებით. „რბილი“ მართვა საშუალებას იძლევა შენარჩუნებულ იქნას ბუნებრივი სისტემები წონასწორულ მდგომარეობაში განუ-საზღვრელი დროის განმავლობაში. აქედან გამომდინარეობს კიდევ აუცილებლობა ბუნებათსარგებლობით მართვის ტიპების შერწყმაში. ამასთან, სამეურნეო საქმიანობაში პრიორიტეტი ენიჭება „რბილ“ მართვას „ხისტთან“ შედარებით. ბუნებრივი პროცესების „რბილ“ (ეკოლოგიური ბალანსის აღმდგენელ) მართვას შეუძლია გამოიწვიოს სასურველი ბუნებრივი ჯაჭვური რეაქციები და ამიტომაც იგი უფრო უმჯობესია მართვის „ხისტ“ ტექნოგენურ ტიპთან შედარებით. ეს წესი მიზანშეწონილია კიდევ ბუნების გარდასაქმნელად. „ხისტი“ მართვისაგან განსხვავებით, „რბილი“ მართვა დამყარებულია ეკოსისტემების ყოფილი ბუნებრივი პროდუქტიულობის აღდგენაზე ანდა მის გაზრდაზე მიზანმიმართული და ბუნების ობიექტური კანონების გამოყენებაზე დაფუძნებულ ღონისძიებათა სერიის გზით, რომლებიც საშუალებას იძლევიან ბუნებრივი ჯაჭვური რეაქციები მიიმართოს სამეურნეო საქმიანობისა და ადამიანთა ჯანმრთელობის საკეთილდღეო მხარეს.

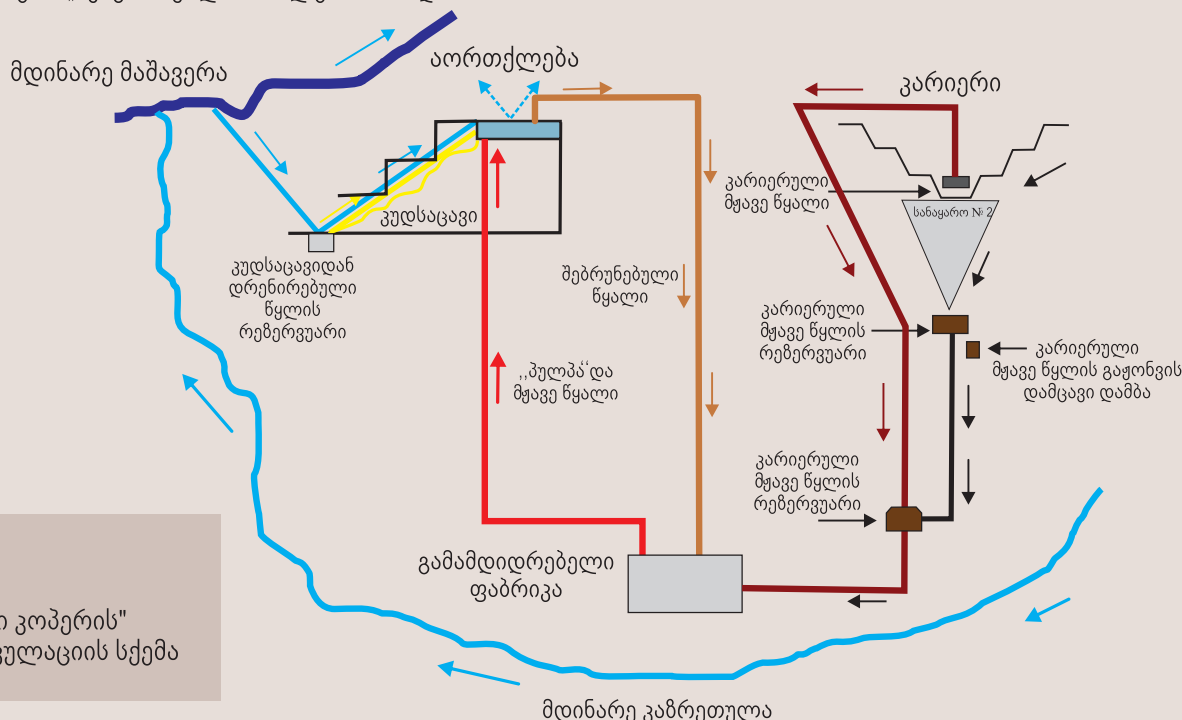
ამ თვალთახედვით, ზემოაღნიშნული პირველი პროექტი მიეკუთვნება „ხისტი“ მართვადი გადაწყვეტილების ტიპს. საპროექტო მოსაზრებას კი გააჩნია თავისი, როგორც დადებითი, ასევე უარყოფითი მხარეები. პროექტის უპირატესობაში უნდა დასახელდეს ის გარემოება, რომ მდინარის წყალი სუფთა სახით გაივლის მაღალი რისკის შემცველ მონაკვეთს 4-5 კმ მანძილზე და შემდეგ დაუბრუნდება თავის ბუნებრივ კალაპოტს, რის შემდეგაც იგი შეუერთდება მდინარე მაშავერას და თუკი ადრე კაზრეთულას წყალი საჭიროებდა ბუნებრივ განზავებას მასში არსებული მძიმე ლითონების მოჭარბებული რაოდენობისაგან, ახლა იგი თვითონ გადაიქცევა მდინარე მაშავერას ერთგვარ „განმაზავებლად“. კაზრეთულას ასეთ „სტერილიზაციაში“ უარყოფითი მხარეა ის, რომ ეს მდინარე, როგორც გარემოს კომპონენტი გარკვეული დროითა და გარკვეულ მონაკვეთზე „გაქრება“, გარკვეულ პერიოდში და გარკვეულ მონაკვეთზე გარემოს კომპონენტების ერთგვარი ტრიადა „ჰაერი-წყალი-ნიადაგი“ და მჭიდრო კავშირი მათ შორის დაირღვევა. თუკი ახლა მაგანნი მდინარე კაზრეთულას დაბინძურების მაღალ ხარისხზე მსჯელობენ, მერე ეს მსჯელობაც თავისთავად გაქრება მდინარის „გაქრობასთან“ ერთად. გარდა ამისა, ამ პროექტის წარმატება დიდწილად დამოკიდებული იქნება იმ დამჭერი კოლექტორისა და დამბების რიგის გამართულ მუშაობაზე, რომელიც მდინარე კაზრეთულას ზედა ნაწილში უნდა განთავსდეს არსებული პოტენციური დაბინძურების კერების ზემოთ. ასევე საინტერესოა ისიც, თუ რა ბედი ეწევა ბეტონის ამ გვირაბს მაშინ, როდესაც აღნიშნული კომპანია შეწყვეტს კონტრაქტით გათვალისწინებულ თავის სამთო-მომპოვებელ და გადამამუშავებელ საქმიანობას და მდინარე კაზრეთულას გვირაბში ჩატოვება უბრალოდ თავის ამრს დაკარგავს...

კომპანია „არემკის“ ამჟამინდელ საქმიანობაში ჟურნალის მკითხველთა უკეთ გაცნობიერების მიზნით სურ.1-ზე წარმოდგენილია ტექნოლოგიურ პროცესებში საბრუნავი წყლის ცირკულაციის სქემა. კარიერული „მჟავა“ წყლები ატმოსფერული ნალექების ზემოქმედების შედეგად გროვდება კარიერის ფსკერზე მოწყობილ გუბურაში. კარიერის ფსკერიდან „მჟავა“ წყლები სპეციალური ტუმბოებისა და მილსადენების საშუალებით იტუმბება გამამდიდრებელი ფაბრიკის მიმდებარედ მოწყობილ 50000მ³ მოცულობის მემკრებ რეზერვუარში, საიდანაც თვითღინებით მიედინება გამამდიდრებელ ფაბრიკაში. №2 სანაყაროს ქვეშ მოწყობილ „მჟავა“ წყლის შემკრებ რეზერვუარში გროვდება №2 სანაყაროდან ჩამონადენი წყალი, რომელიც ასევე დაბალი pH-ის მაჩვენებლით ხასიათდება. ჯებირიდან „მჟავა“ წყალი ასევე თვითღინებით მიედინება გამამდიდრებელ ფაბრიკაში, სადაც ორივე წყალი მუშავდება ცემენტაციის მეთოდით და ასე მიიღება სპილენძის ცემენტიზირებული კონცენტრატი. ამის შემდეგ ნარჩენი „მჟავა“ წყალი სპილენძის მადნის

საბრუნავი ტექნიკური წყლით, რომელიც შეკრულ (ჩაკეტილ) ციკლში ცირკულირებს.

კომპანიის ტერიტორიაზე კარიერის მიდამოებში ფუჭი ქანების ოთხი სანაყაროა. მათზე განთავსებული ნარჩენები „მჟავა“ წყლების წარმოშობის წყაროა, რასაც მოწმობს ქანებიდან ჩამორეცხილი წყალი. №1 და №2 სანაყაროებიდან ჩამონადენი სანიაღვრე და სადრენაჟო წყლები მდინარე კაზრეთულაში ჩაედინება. №2 სანაყაროდან და კარიერიდან ამოქაჩული წყალი იკრიბება და გადამუშავდება. კარიერიდან ამოქაჩული წყალი მაღალი მჟავიანობითა და მძიმე ლითონთა მაღალი შემცველობით გამოირჩევა. ხდება ამ წყლის ნაწილობრივი დაჭერა. წყალი კარიერიდან ფუჭი ქანების სანაყაროზე გადაიქაჩება, რომლის ძირში არსებული მილების სისტემით გროვდება და სალექარზე მიეწოდება. იქ კი იგი კირით მუშავდება მისგან სპილენძის ამოღების მიზნით. ამის გარდა, ჭებირი, რომელიც ამ წყლის შესაკრებად იყო მოწყობილი, აშენებულია 1988-1989 წლებში.

სურათი 1.

კომპანია „არემჯი კოპერის“
მიერ წყლის ძირკველაციის სქემა

ფლოტაციის გზით გადამუშავების შედეგად წარმოქმნილ პულპასთან ერთად სპეციალური ტუმბოებისა და მილსადენის საშუალებით გადაიტუმბება კუდსაცავში. კუდსაცავიდან გამოჟონილი წყალი გროვდება კუდსაცავის ძირში მოწყობილ სადრენაჟო წყლის გუბურაში. აქვე გროვდება მდინარე მაშავერადან დამატებული წყალი. გუბურიდან წყალი სპეციალური ტუმბოებისა და მილსადენის საშუალებით გადაიტუმბება უკან კუდსაცავში (როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, სწორედ ეს სისტემაა მოძველებული და მიმდინარეობს მისი ახალი, თანამედროვე სისტემით ჩანაცვლება). კუდსაცავში ხდება მძიმე ნაწილაკების დალექვა, ხოლო წყალი ასევე სპეციალური ტუმბოებისა და მილსადენების საშუალებით ბრუნდება უკან, გამამდიდრებელ ფაბრიკაში, სპილენძის მადნის ფლოტაციის პროცესის უზრუნველსაყოფად. ამგვარად, „არემიტი“ ძირითადად სარგებლობს

ამჟამად მისი ტექნიკური მდგომარეობა არადამაკმაყოფილებელია. დამბის ძირიდან აღინიშნება მძიმე ლითონებით გაჭერებული „მჟავა“ წყლის გაჟონვა, რომელიც დაახლოებით 200 მეტრის დაშორებით ჩაედინება მდინარე კაზრეთულაში. ამ საკითხის გადასაწყვეტად კომპანია ახორციელებს არსებული დამბის სარემეზგო ინფრასტრუქტურის რეაბილიტაციას, სადაც მოეწეობა დამატებითი დამჭერი რეზერვუარი, ღრენაჟი და მილსადენი.

თანამედროვე მოთხოვნათა მიხედვით, სამრეწველო საწარმოთა ნორმალური ფუნქციონირების პირობებში საწარმოო წყალმომარაგების ციკლი შეკრული (ჩაკეტილი) უნდა იყოს. იმ შემთხვევაში, თუკი ძირითადი და დამხმარე კვანძები ნორმალურ ტექნიკურ მდგომარეობაში იქნება, ჩამდინარე წყლები ზედაპირულ წყლებში არ უნდა ეშვებოდეს. სწორედ ამ მიზანს ისახავდა კომპანია, როდესაც შემუ-

შავდა მეორე პროექტი მდინარე კაზრეთულასთან დაკავშირებით. სპილენძის კუდსაცავიდან დრენირებული წყალი გროვდება რა ჯებირის ძირში მოწყობილ რეზერვუარში (აუზში), საიდანაც შემდგომ იგი სპეციალური ტუმბოს საშუალებით ბრუნდება უკან კუდსაცავში. იმის გამო, რომ ინფრასტრუქტურა საკმაოდ მოძველებულია (დამონტაჟებულია გასული საუკუნის 80-იან წლებში), საჭირო გახდა სადრენაჟო სისტემის სრული რეაბილიტაცია და განახლება. ამ მიზნით ჯებირის ძირში მოეწყობა დამატებითი ორი 1000მ³ მოცულობის წყალშემკრები აუზი, სადაც დაგროვდება კუდსაცავიდან დრენირებული წყალი. აქვე დამონტაჟდება ორი ახალი თანამედროვე სატუმბო სადგური და ახალი მილსადენი. მხოლოდ ამის შემდგომ იგი გადაიტუმბება უკან, კუდსაცავში. აღნიშნული ღონისძიება უზრუნველყოფს დრენირებული წყლების სრულად შეკავებას მდინარე კაზრე-

თულაში წყალჩაშვებისგან, რაც მინიმუმამდე შეამცირებს მდინარის დაბინძურების რისკს.

კომპანიის გარემოსდაცვითი დეპარტამენტის მიერ წარმოდგენილი ეს მეორე პროექტი, პირველისაგან განსხვავებით, ძირითადად აგებულია ბუნებათსარგებლობაში „რბილი“ მართვის პრინციპებზე, რაც უდავოდ სამომავლო წარმატების მომასწავებელია, რადგან იგი უზრუნველყოფს კუდსაცავიდან დრენირებული წყლის მთლიანად შეკრებასა და მის ჩაკეტილ ციკლში მოთავსებას.

მომდევნო წერილში შევეცდები სრულყოფილად მიმოვიხილო სხვადასხვა ლიტერატურულ წყაროებში აღწერილი მძიმე ლითონებისაგან კარიერული წყლების გაწმენდის თანამედროვე მეთოდები, რათა სანაყაროებიდან ჩამონადენი წყლებისათვის კომპანიამ თავად შეძლოს შეარჩიოს მისთვის სასურველი ვარიანტი.

Eng

"Wildlife" magazine has given me a very interesting opportunity and responsible case to monitor RMG's (Rich Metals Group) mitigation measures of anthropogenic impact on the environment in the South Caucasus, near the town of Kazreti.

One of the priorities is the protection against contamination of surface waters (rivers - Kazretula, Mashavera and Poladauri) that are under the influence of the company's activities. The current situation of the river Kazretula is particularly alarming in this regard. That's why it is clear to me why the magazine got interested by this little river.

In this article, our readers will be informed about RMG's two ongoing activities that are meant to reduce their impact on these rivers.

LEA

1 8 2 3

ორსაუკუნოვანი ისტორიის
ესპანური ბრენდი

LEA - „La Estrella Alavesa” — იგივე “ალავას ვარსკვლავი”; ასე ჟღერს ესპანეთის ალავას რეგიონში დაარსებული ერთ-ერთი ყველაზე დიდი ისტორიის მქონე ადგილობრივი ბრენდის სრული სახელწოდება, რომელიც დღეს საუკეთესო ხარისხის ევროპულ საპარს პროდუქციას აწარმოებს.

Made in Spain

ლასკაროების საგვარეულო ბიზნესს 1823 წელს ხუან ბერნანდო ლასკარომ სანთლების საწარმოს შექმნით ჩაუყარა საფუძველი. 1855წ. კაბიმირო ლასკარომ ახალი ტიპის სანთლების წარმოება დაიწყო და ამასთან ბიზნესი გააფართოვა ცხიმოვანი საპნების წარმოების დაწყებით, რომელსაც LEA უწოდა.

1905 წ. საწარმო ახალი გერმანიიდან ჩამოტანილი აპარატურით აღჭურვეს და ახალი ტექნოლოგიების დანერგვამ პროდუქციის ახალი ხაზების დამატებას შეუწყო ხელი. XX საუკუნის ადრეული წლებიდან დაიწყო გაპარსვის საშუალებებზე მუშაობა, რომელსაც XXI საუკუნეში წვერის მოვლის საშუალებებიც დაემატა.

მასკაროების 6 თაობა თითქმის 200 წელი ხვეწს და აფართოებს წარმოებულ პროდუქციის ჩამონათვალს. გასული ასწლეულის განმავლობაში ამ უძველესი ტრადიციების მქონე ბრენდმა მოახერხა ის, რომ დღეს LEA-ს მიერ ესპანეთში წარმოებული პროდუქციით ევროპის არაერთი სასტუმროს ქსელი და ავიახაზები მარაგდება.

LEA-ს მამაკაცის, ქალის და ბავშვის მოვლის საშუალებების შექმნა მსოფლიო მასშტაბით 40-ზე მეტ ქვეყანაშია შესაძლებელი, ხოლო როცა საქმე თავის მოვლას ეხება, ესპანელი და ევროპელი მამაკაცებისთვის LEA-ს საპარსი პროდუქცია საუკეთესო არჩევანია.

ეცსკლეზიურად პსპ-ს სააფთიქო ქსელში გაპარსვის და მამაკაცის პერსონალური ჰიგიენის საშუალებების ფართო ასორტიმენტი ყველა ტიპის, მათ შორის მგრძნობიარე კანისთვის: დეოდორანტები, საპარსი გელები და ქაფები, პარსვის შემდგომ გამოსაყენებელი ბალზამები და ლოსიონები, განსაკუთრებით მგრძნობიარე კანისთვის ალკოჰოლის გარეშე დამზადებული და ბისაბოლოლის, პანთენოლის, ბეტანის, ალანტონის და გლიცერინის შემცველი ლოსიონია გათვალისწინებული.

საპარსები და სამართებლები - ტრადიციული, კლასიკური მოდელის ორმხრივი, მარტივი საპარსები და მათი სამართებლები, ასევე ინოვაციური ფორმულით შექმნილი მოდელებიც; საპარსი ალმასის საფარიანი 6 სამართებლით, რომელიც სახის კონტურებს ერგება; 3-სამართებლიანი საპარსი სპეციალური დამცავი ფენით და ერგონომიული სახელურით.

ცხენთან პირველი კონტაქტი

ზურაბ ჭინჭარაძე

ახალუბნის საცხენოსნო კლუბის დირექტორი

მოძრაობა ნაბიჯით ინსტრუქტორთან ერთად

ძვირფასო მკითხველო, ჟურნალის წინა ნომერში ჩვენ განვიხილეთ სწორი ჯდომა გაჩერებულ ცხენზე. ახლა კი განვიხილოთ, თუ როგორ შევინარჩუნოთ სწორი ჯდომა მოძრავე ცხენზე. თავდაპირველად ცხენი მიჰყავს ინსტრუქტორს, ასე რომ, ცხენის მართვა ჩვენ არ მოგვეთხოვება. უნაგირი მცირე რხევებს განიცდის გარკვეულ რიტმში და გადმოგვცემს ამ რხევებს ჩვენ. ამ რხევებს ჩვენ ვპასუხობთ წელის მოძრაობით წინ და უკან იმავე რიტმში. დანარჩენი სხეულით ვინარჩუნებთ ვერტიკალურ მდგომარეობას, თავისუფლად ვსუნთქავთ და ვიყურებით წინ. წვივის შიდა მხარეები (შემდგომში მოვიხსენიებთ საცხენოსნო ტერმინით - „შენკელი“) ცოტათი უფრო მეტად უნდა შემოვუჭი-

ცხენთან ერთად იმავე მიმართულებით. მოხვევის დასრულების შემდეგ ცხენი და მხედარი ისევ უბრუნდებიან ვერტიკალურ და სიმეტრიულ მდგომარეობას. ნაბიჯით მოძრაობა იქამდე უნდა გავაგრძელოთ, სანამ სრულად არ შევეჩვევით. იგი ადვილი სასიამოვნო და სასარგებლოა.

მოძრაობა ჩორთით ინსტრუქტორთან ერთად

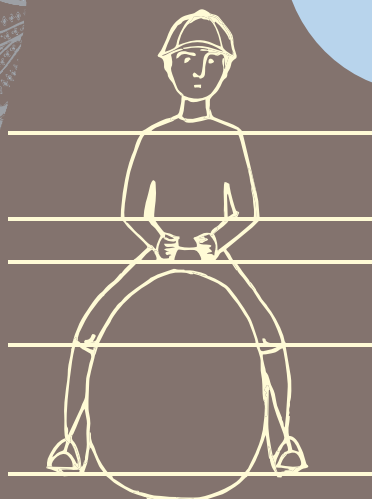
გარკვეული პერიოდის შემდეგ, როდესაც სრულად შევეჩვევით ნაბიჯით მოძრაობას, ინსტრუქტორი გადაიყვანს ცხენს ჩორთზე. ჩორთი ეს არის, ფაქტობრივად, ცხენის ძუნძული. ამ დროს, ცხენი ხტუნვა-ხტუნვით გადაად-

როთ ცხენის გვერდებს. ქუსლი, მიუხედავად შენკელის მოჭერის ძალისა, ყოველთვის რჩება ჩვენი სხეულის ყველაზე დაბალ წერტილად. მოხვევის დროს ცხენის წინა მხარე (თავი, კისერი და მხრები) ტრიალდება და ცხენი ირკალდება მოსახვევის მიმართულებით. ჩვენც ჩვენი ტერფები, ხელები, მხრები და თავი ასევე უნდა მივატრიალოთ

გილდება წინ. ბიძგები უფრო მეტად შეიგრძნობა ვიდრე ნაბიჯისას. იმისათვის, რომ ბიძგებმა არ ამოგვადგონ უნაგირიდან, ისევ ვამოძრავებთ წელს წინ და უკან ჩორთის რიტმის შესაბამისად, მხოლოდ ამჯერად უფრო სწრაფად და აქტიურად. ამაში თვითონ ცხენის ბიძგები დაგვეხმარება, თუკი წელის არეს შესაბამისად მოვალუნებთ. იმ

დროს, როდესაც წელი წინ მიიწვევს, საჯდომი ძვლები ცილდებიან უნაგირს და მიიწვევენ უკან და ზევით, ამრიგად, უნაგირის ბიძგი ვეღარ სწვდება საჯდომ ძვლებს იმისათვის, რომ დაჯახებით ამოგვავდოს უნაგირიდან. ამგვარად ხერხდება ამორტიზაცია, რომელიც აგვარიდებს უსიამოვნო და საზიანო ხტუნაობას უნაგირში. ჩვენი დანარჩენი სხეული არ უნდა მონაწილეობდეს წელთან ერთად წინ და უკან მოძრაობაში. ამისათვის შენკვლები შედარებით მეტად უნდა მოვუჭიროთ ცხენს, ვიდრე ნაბიჯისას, ხოლო ზედატანი ოდნავ მოჭიმულად გვეჭიროს. ამრიგად ბიძგები ლოკალიზდება მხოლოდ შუაწელის არეში.

ვერტიკალური და
სიმეტრიული ჯდომა

წელის მოძრაობა
წინ და უკან

სხეულის მოძრაობა
მოხვევის დროს

მიუხედავად ამორტიზაციისა, ჩვენი სხეული ყოველ სახარში ოდნავ მაინც განიცდის რხევას. ზედმეტი მოღუწება ან დაძაბულობა ერთნაირად არასწორია და არ მოგვცემს ცხენის დამორჩილებისა და მართვის საშუალებას. ჩორთზე მოხვევის დროს ვმოქმედებთ ნაბიჯზე მოხვევის ანალოგიურად. სწორი ჯდომა ჩორთით მოძრაობის დროს უფრო რთულია, ვიდრე ნაბიჯით მოძრაობისას და მისი ათვისება მეტ დროსა და ენერგიას მოითხოვს. ჩორთის დროს მხედრის ყველა ორგანო მასაჟდება, რაც ხდის ჩვენს სხეულს უფრო ცოცხალსა და ელასტიურს.

სიჩქარის ცვალეზადობა

მას შემდეგ, რაც მხედარი შეეჩვევა მიმართულების ცვალეზადობას, დგება დრო სიჩქარის ცვალეზადობის ათვისებისა. ინსტრუქტორს გადაჰყავს ცხენი ჩორ-

თიდან ნაბიჯზე და ნაბიჯიდან ისევ ჩორთზე. მოძრაობის აჩქარებისას ცხენის წონასწორობა გადაიწვეს ოდნავ წინ, ხოლო შენელებისას - პირიქით, უკან. შესაბამისად, მხედარიც, იმისათვის, რომ დარჩეს ცხენთან წონასწორობაში, აჩქარებისას უნდა გადაიხაროს ზედატანით ოდნავ წინ და ტერფებით ოდნავ უკან; შენელებისას კი პირიქით - ზედატანით ოდნავ უკან და ტერფებით ოდნავ წინ. ეს მოქმედებები იმდენად მცირეა, რომ თითქმის შეუმჩნე-ველია გარეშე თვალისათვის. მხედრის წელის მოქმედება აქტიურდება ჩორთის პირველი ბიძგიდან და მცირდება ნა-

ბიჯზე გადასვლისთანავე. თავდაპირველად მხედარი ვერ ფლობს თავის სხეულს და მოუზადებელი ან ზედმეტად დაძაბული ხდება ნაბიჯიდან ჩორთზე და ჩორთიდან ნაბიჯზე გადასვლის მომენტებს. იგი კარგავს გადასვლის მომენტებში სწორ მდგომარეობას და ყირავდება ზედმეტად წინ ან ზედმეტად უკან. ხანგრძლივი გამეორებების შედეგად მხედარი თანდათან გამოიმუშავებს შესაბამის უნარ-ჩვევას და მოქმედებს ცხენთან შერწყმულად. ინსტრუქტორი თანდათან ამრავალფეროვნებს გადასვლებს ჯერ გაჩერებების, ხოლო შემდეგ უკუსვლის დამატებით. გაჩერებულ ცხენზე უნდა ვისხდეთ ვერტიკალურად და სიმეტრიულად, ხოლო უკუსვლის დროს მოვიქცეთ ისევე, როგორც სიჩქარის შენელებისას. ვარჯიშის შემდეგ გაიარეთ ცოტა ფეხით, რათა მოაღწიოთ დაძაბული კუნთები.

Eng

The author, being a professional instructor, continues to provide our readers with detailed information about theoretical knowledge concerning horseback riding.

He continues to explain step by step all the stages that one needs in order to become first of all familiar with horses and obviously to manage them.

The aim of these articles is to show the beauty of this animal and excitement that anyone can experience by horseback riding.

ველური
ბუნების
სახეუბრები

ჩაი

თინათინ თოფურია

ჩაი უძველესი კულტურაა, რომლის ისტორია ათასწლეულებს ითვლის. პირველად იგი, როგორც სამკურნალო მცენარე, მოიხსენიება ჩინურ ტრატატებში, რომელიც ჩვენს წელთაღრიცხვამდე მერვე საუკუნითაა დათარიღებული (770ძ.წ.).

ევროპამ ამ საუცხოო სასმელის არსებობა მხოლოდ მეათე საუკუნეში გაიგო, როდესაც პოლანდიელმა ვაჭრებმა ის ინგლისის დედოფალს მიართვეს. დედოფალს იმდენად მოსწონებია ეს უცხო სასმელი, რომ თავის კარზე წესად შემოუღია ჩაის დღეში რამდენჯერმე მირომევა.

დღესაც, ინგლისური ტრადიციის მიმდევრები, ჩაის დღეში 5-ჯერ მიირთმევენ. ეს რიტუალი საათებითაა გაწერილი. ყოველ დროს სხვადასხვა ჯიშის ჩაი მიესადაგება. ყველაზე მეტ კოფეინს შუადღის ჩაი შეიცავს,

ყველაზე ნაკლებს კი - საღამოსი, ბოლო მიღებისა. 5 საათიან ჩაის რძეს უმატებენ. ყველა ეტაპის ჩაის თავისი განსაკუთრებული მისაყოლებელი აქვს.

სწორედ ინგლისიდან მოედო ჩაი მთელ მსოფლიოს და სულ მალე საყოველთაო აღიარებაც ჰპოვა. ეს არამარტო მისმა სასიამოვნო გემომ და არომატმა განაპირობა, მთავარი მისი მაცოცხლებელი ეფექტი აღმოჩნდა. ცხადი იყო, რომ ამ ელექსირის პატარა ფინჯანი ახალისებს ადამიანს, უმატებს ტონუსს და კარგ გუნებაზე აყენებს.

საქართველოში ჩაი 1770 წელს შემოიტანა, როდესაც რუსეთის იმპერატორმა მეფე ერეკლეს საჩუქრად ჩაი გამოუგზავნა, რომელსაც თან ახლდა ამ სასმელის მისართმევი სპეციალური სერვიზი. ამ დროიდან გაჩნდა ჩვენში ინტერესი ჩაის მიმართ. რამდენიმე დიდგვაროვანმა დაიწყო ამ მცენარის მოშენება. თავიდან ის მათ კარმიდამოს არ გასცდენია და დიდხანს ელიტურ სასმელად რჩებოდა. ჩაი ხალხში პოპულარული და საყვარელი სასმელი მხოლოდ მას მერე გახდა, რაც დასავლეთ საქართველოს დიდ ტერიტორიებზე მოხერხდა ამ კულტურის კულტივირება. ამ მიზნით 1895 წელს ჩინეთიდან ჩამოიყვანეს ამ საქმის სპეციალისტი ლაო ჯინჯაო, რომლის ხელმძღვანელობითაც შეძლეს ჩაის პლანტაციების გაშენება გურიამში, სამეგრელოსა და აჭარაში.

ამ უცხო ქვეყნის ბუჩქმა იმდენად კარგად მოიკიდა ფეხი მაღლიან ქართულ მიწაზე, რომ თითქმის ენდემურიც კი გახდა. მან სწრაფად დაიმკვიდრა წამყვანი ადგილი ჩვენს ყოველდღიურ კვებით რაციონში. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს ყველა კუთხეს საკმაოდ განსხვავებული სამზარეულო აქვს, დილა ყველგან ჩაითიწყებოდა.

ჩვენში პოპულარობით შავი ჩაი სარგებლობდა, თუმცა მწვანე ჩაის ჯიშების არჩევანი უფრო მრავალფეროვანი იყო. ჩაის კრეფა არც ისე ადვილი საქმეა. ამისათვის მკრეფავებს სპეციალურ ტრენინგებს უტარებდნენ. ბუჩქის წვერებიდან მოკრეფილი პირველი 3 ფოთოლი, უფრო ნაზი არომატის გამო, გაცილებით ძვირად ფასობდა.

ჩინეთსა და ამომავალი მზის ქვეყანაში ჩაის სმის ცერემონიას დღესაც ისეთივე პატივისცემით ეკიდებიან, როგორც საუკუნეების წინ და მასთან დაკავშირებულ ყველა წესს ზედმიწევნით იცავენ. იაპონელებს ეს რიტუალი საკულტო დონეზე აქვთ აყვანილი და იმდენად სერიოზულად ეკიდებიან, რომ რიტუალის ერთ-ერთმა შემსრულებელმა „ხარაკირიც“ კი გაიკეთა, რადგან ჩათვალა, რომ ამ მხრივ სრულყოფას ვერ მიაღწია! ჩაის ცერემონიის ჩატარება მხოლოდ იმ პირებს შეუძლიათ, რომლებსაც ამის სკოლა აქვთ გავლილი. იაპონელების გაგებით, იგი ისეთივე ღირსეული ადამიანი უნდა იყოს, როგორიც თავად ეს სასმელია! ფაქტობრივად, ჩაის სმის ცერემონია მედიტაციის შეფარული ფორმაა, განტვირთვის, ყოველდღიური საზრუნავისგან დასვენების, სასიამოვნო ურთიერთობის საშუალებაა. აქ ყოველი ქმედება და საუბრის თემები ზედმიწევნითაა განყრილი. თუმცა, ცერემონიის ზოგიერთ ნაწილში არ არის ერთიანი აზრი და ამან განაპირობა ის, რომ ჩაის რიტუალის სხვადასხვა სკოლები არსებობს.

რაც შეეხება ჩაის სამშობლოს - ჩინეთს, იქური რიტუალები იაპონურისაგან განსხვავებულია. აქ ჩაის ცერემონიას რამდენადმე განსხვავებული დატვირთვა აქვს. ყველაზე მნიშვნელოვანი ტრადიციების გაგრძელების რიტუალია, რომელზეც იკრიბებიან გვარის სხვადასხვა თაობის წარმომადგენლები. ხუცესები ახალგაზრდებს უზიარებენ გამოცდილებას. ასეთ ცერემონიაზე მიპატიჟება აღიარებას ნიშნავს, ხოლო მასზე დასწრების თხოვნაზე უარის თქმა პიროვნების უარყოფის მანიშნებელია.

ახალგაზრდა წყვილი მუხლს იყრის მშობლების წინაშე და მაღლიერების გამოსახატავად სურნელოვანი ჩაით საგვს ფინჯანს აწვდის მათ. მშობლები ამის სანაცვლოდ წითელ ყუთს ჩუქნიან ახალგაზრდებს, როგორც წარმატების სიმბოლოს. შეცდომის აღიარება და პატიების თხოვნაც ჭიქა ჩაის მიწოდებით ხდება. ასეთი რიტუალური ჩაის სმის დროს მას არაფერს ატანდნენ, რათა უკეთ შეეგრძნოთ ამ ესოდენ საპატიო სითხის ფასი. დიდ პატივისცემად ითვლება კაფეში დაპატიჟება უბრალოდ ფინჯანჩაიზე.

თეთრი ჩაი

დიდი ხნის განმავლობაში თეთრი ჩაის არსებობა გასაიდუმლოებული იყო. დღესაც მის შესახებ ცოტა ვინმემ თუ იცის. ეს ჩაის იშვიათი ჯიშებია, რომლებიც ჩინეთში უხსოვარი დროიდან პრივილეგირებული კასტის სასმელად ითვლებოდა და იმპერატორის კარზე დიდ პატივში იყო.

თეთრი ჩაის მხოლოდ 6 სახეობა არსებობს. მათგან ყველაზე ძვირფასად “ვერცხლის ისრები” ითვლება, რომელსაც სასწაულოქმედ თვისებებს მიანერდნენ, რის გამოც “უკვდავების ელიქსირს” უწოდებდნენ და იმპერატორს ასმევდნენ, რათა საღი გონება და სულიერი სიმშვილე შეენარჩუნებინა.

ჩაის გურმანებს თუ დაუჯერებთ, თეთრი ჩაი საოცრად ნატივით არომატით გამოირჩევა. ის ენერგიის საუკეთესო წყაროა, აძლიერებს იმუნიტეტს, მესხიერებას, გულის მუშაობას. ძლიერი ანტიოქსიდანტია, გამოჰყავს ორგანიზმიდან შლაკები. მეცნიერებმა დაადგინეს, რომ ამ სასმელების მომხმარებლები გაცილებით იშვიათად ავადდებიან კიბოთი.

ფინჯანით მორთმეული ელიქსირის მისართმევად მზადება ჩაის კრეფიდან იწყება. თეთრი ჩაი ყველა სხვა ჩაისგან განსხვავებულად იკრეფება. ეს განსაკუთრებული რიტუალია. მისი კრეფა წელიწადის მხოლოდ 2-3 დღეს შეიძლება. ამინდიც მზიანი და მზიარულია საჭირო! თუ ამ დღეებს წვიმა და ავდარი დაემთხვა, მოსავალს არ იღებენ და წელიწადი ჩავარდნილად ითვლება. საკრეფად გამოენიისას გადიან. მკრეფავებს საგულდაგულოდ არჩევენ სოფლის ახალგაზრდა მამაკაცებისგან. ერთი კვირით ადრე მათ ეკრძალებათ ალკოჰოლის, ნივრის, ხახვის და მძაფრი სუნის მქონე საკვების მიღება, რათა ჩაის ხის ნაყოფის უნაზეს არომატს სხვა სუნი არ შეერიოს. თეთრი ჩაის ექვსივე ნაირსახეობის ფოთლები სხვადასხვაგვარად იკრეფება.

განსაკუთრებით რთულია “ვერცხლის ისრების” შეგროვება. კრეფენ მხოლოდ ახალამოხეტილ ნემსის-მაგვარ ყლორტს, რომელსაც მზის სხივის შესახვედრად

გატყორცნილ „ისარს“ უწოდებენ.

ეს პრაქტიკულად ჯერ კიდევ გაუკვირტავი ფოთოლია. ამიტომაც არის ეს სახეობა უძვირესი. ამ ერთი შეხედვით უცნაურ წესს, რომ არა ვთქვათ ახირებას, აღმოსავლური ფილოსოფია უდევს საფუძვლად. ითვლება, რომ მცენარე მთელ ენერგიას კვირტის გაშლისკენ მიმართავს და ელოდება გარიჟრაჟს, როცა მზის სხივი გაარღვევს წყვილად და თან მოიტანს ყველაზე სუფთა მაცოცხლებელ ენერგიას. კვირტი მის შესახვედრად ამოტყორცნის ისარს, რომელშიც შერწყმულია ორი ენერგია - მინიერი და ზეციური. სწორედ ამ დროს უნდა დაიწყოს ისრების კრეფა. შემდგომ ჩაის ჭიქაში ეს ენერგია „ცოცხლდება“ და ის, ვინც ასეთ ჩაის მიირთმევს, მიიღებს სულის სიმშვიდესა და მარადიულ ახალგაზრდობას. საინტერესოა, რომ მეცნიერები ადასტურებენ, რომ ეს ჩაი მართლაც ანელებს დაბერების პროცესს. ალბათ ამიტომაცაა, რომ ის ხშირად გვხვდება ტიბეტელი ლამების საიდუმლო რეცეპტებში.

თეთრ ჩაიში კოფეინის შემცველობა გაცილებით ნაკლებია, ვიდრე ყველა სხვა სახეობაში. მას არა აქვს აღმგზნები ეფექტი, არ იწვევს გულის აჩქარებას, არ იცის მიჩვევა. მისი არომატით შეგიძლიათ დატკბეთ დღის ნებისმიერ მონაკვეთში, თუნდაც ძილის წინ.

უკუჩვენებები არა აქვს, ხოლო გვერდითი მოვლენები, სიძვირის გამო, მეტად უარყოფითად მოქმედებს ოჯახის ბიუჯეტზე!

Eng

For the first time, as a medicinal plant, tea is mentioned in the Chinese historical document dating back to the eighth century BC (770 BC).

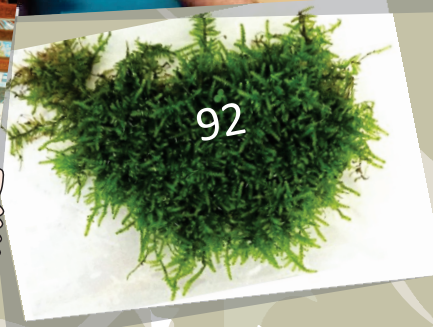
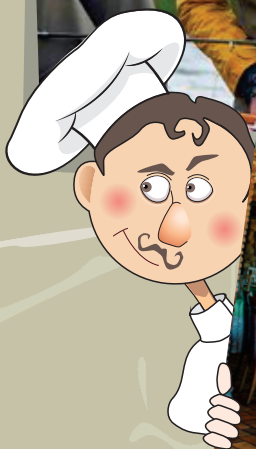
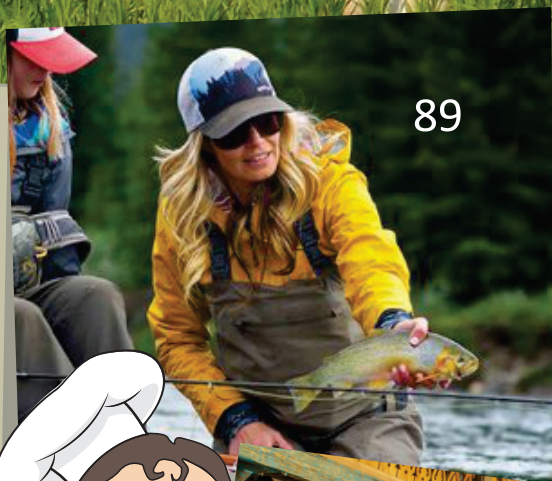
Europe learned the existence of this wonderful drink only in the tenth century when the Dutch merchants brought it to the Queen of England, that pleased her honesty very much.

From England tea was spread all around the world and soon it earned the universal recognition. This was not only because of its pleasant taste and aroma, but the main thing was its life-giving effect. It was obvious that a small cup of this epsilon encourages people and changes their mood to better.

Only in 1770 Tea was introduced to Georgia by the Russian Emperor who sent it with the tea set to the King Herakle II.

ნაღირობა თევზარობა

ველური ბუნება – ჩვენი სიკეთე

თეიმურაზ ტყემალაძე
საქართველოს მონადირეთა და მეთევზეთა
ფედერაციის გამგეობის თავმჯდომარე

დღეისათვის აბორიგენული ნადირ-ფრინველისა და გადამფრენი სარეწაო ფრინველების ბუნებრივი აღწარმოების დონე ვეღარ უზრუნველყოფს მათი რიცხოვნობის ისეთი ტემპით მატებას, რომ ამ რესურსების ბუნებრივი მარაგი საკმარისი აღმოჩნდეს არათუ სამონადირეო სარგებლობისთვის, არამედ მათი სახეობებრივი სიმდიდრის შესანარჩუნებლად.

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოში დიდი ხანია არსებობს დაცული ტერიტორიების გარკვეული რაოდენობა, რომლის რიცხოვნობა, ღვთის მადლით, დღითიდღე იზრდება, მაინც ვერ უზრუნველყოფს მკვიდრი გარეული ცხოველების მნიშვნელოვან ზრდას, რადგან თითქმის ყველა დაცული ტერიტორია ორიენტირებულია არა ზრდასა და განვითარებაზე, არამედ კონსერვაციასა და ჰაბიტატების შენარჩუნებაზე.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, აუცილებელი ხდება ნადირ-ფრინველის ხელოვნური მოშენებისა და ბუნებრივი ხელშეწყობით აღწარმოების თეორიული და პრაქტიკული გამოცდილების დანერგვა. ამ თვალსაზრისით საქართველოს მეტად ხელსაყრელი კლიმატური და გეოგრაფიული მდებარეობა გააჩნია. საქართველოში საკმაოდ ბევრი სავარგულია, სადაც სამონადირეო ტურიზმის ინფრასტრუქტურის განვითარება ბევრად უფრო ეფექტური იქნებოდა, ვიდრე სხვა რომელიმე სახის სამეურნეო

საქმიანობა.

საერთაშორისო პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ სამონადირეო ტურიზმის ინფრასტრუქტურული მოწყობა, თავისი სეზონური თუ სხვა თვისებების გამო, იდეალურად ერწყმის საზაფხულო და ზამთრის ტურიზმს, როგორც საგარეო, ასევე შიდა ტურიზმის ჩათვლით. სავალალოდ, საქართველოში ამ დარგის მიმართ ჩამოყალიბებული ტენდენციური მიდგომის გამო იგი არ აღიქმება სერიოზულ საქმიანობად. გაუმართავი ბუნებრივი რესურსების სამართლებრივი და ეკონომიკური პირობები შეუძლებელს ხდის სამონადირეო დარგის განვითარებას.

დღევანდელი საქართველოს ურბანული განვითარება კიდევ უფრო ავიწროებს გარეული ცხოველების ბუნებრივი აღწარმოების არეალს. დღეს უკვე სამონადირეო მეურნეობის განვითარება შეუძლებელია გარეული ცხოველების ხელოვნური მოშენების, შემოყვანისა და განსახლების, სელექციის, დაავადებების პროფილაქტიკისა და სხვა ზოოტექნიკური ვეტერინარული ღონისძიებების გარეშე. გარდა ამისა, საქართველოს რეკრეაციული ბუნებათსარგებლობის სამართლებრივი და ეკონომიკური პირობები ჯერ კიდევ არ არის ჩამოყალიბებული სრულყოფილად, რაც აფერხებს სამონადირეო მეურნეობის შექმნისა და განვითარებისთვის საჭირო ინვესტიციების მოზიდვას უცხოეთიდან.

ეს ერთადერთი სფეროა, სადაც არ შემოედინება უცხოური კაპიტალი, რომლის მიზგზსაც ძირითადად წარმოადგენს ბუნების დაცვისა და ბუნებათსარგებლობის სფეროში სახელმწიფო ინსტიტუტების უფლებამოსილებათა, ფუნქციებისა და ინტერესების გაურკვევლობა. დღეისათვის საქართველოში პრაქტიკულად არ არსებობს საკანონმდებლო ბაზა და თუნდაც რაიმე კანონქვემდებარე აქტი, რომელიც დაარეგულირებდა სანადირო საქმიანობას მთლიანად და სტიმულს მისცემდა მის განვითარებას. ჯერ კიდევ ვერ მოხერხდა სამონადირეო მეურნეობის მოწყობის პრაქტიკული გამოცდილების დაგროვება, დიდი დეფიციტია განათლების სისტემასა და პროფესიონალ კადრებში. ხელისუფლებაში ჯერ კიდევ არ ჩანს სამონადირეო მეურნეობის ეკოლოგიური და კომერციული ხედვა.

იმ დროს, როდესაც მსოფლიოში რეკრეაციული ბუნებათსარგებლობის მოთხოვნილება სტაბილურად იზრდება, განსაკუთრებით საყურადღებოა აღმოსავლეთ ევროპა და პოსტსაბჭოთა ქვეყნები, სადაც ზრდის ტემპი კიდევ უფრო მაღალია (უნგრეთი, ჩეხეთი, ბულგარეთი, ბელორუსია, უკრაინა, ყაზახეთი და სხვა).

ჩვენ მიერ მოპოვებულ საინფორმაციო წყაროებზე დაყრდნობით, სამონადირეო მეურნეობების როლი უდი-

დესია ქვეყნების ეკონომიკის განვითარების, რეგიონში ინტეგრაციის, ინფრასტრუქტურის შექმნის, ეკოლოგიური ბალანსის შენარჩუნებასა და განვითარებაში.

მინდა კიდევ ერთხელ აღვნიშნო, რომ სამონადირეო ტურიზმი მოიაზრება მთელ მსოფლიოში როგორც არაპირდაპირი შემოსავლების უზრეტი წყარო, რომელსაც ბადალი არა ჰყავს რეგიონების განვითარებისა და დასაქმების სფეროში. იგი წარმოადგენს სახელმწიფოსა და კერძო სექტორს შორის თანამშრომლობის საუკეთესო მაგალითს, სადაც სამონადირეო ტურიზმის პირდაპირი თუ არაპირდაპირი ქმედებები იწვევს სახელმწიფოს ეკონომიკური თუ სოციალური განვითარების ზრდას, რასაც ადასტურებს ამერიკისა და ევროპის ქვეყნების სტატისტიკური მონაცემები. ბევრ ქვეყანაში სამონადირეო მეურნეობის დიდი ნაწილი სუბსიდირებულია სახელმწიფოსგან, რათა არ დაზიანდეს ის არაპირდაპირი შემოსავლები, რომელთა სტიმულაციას ახდენს სამონადირეო ტურიზმი. მისი მისია, როგორც არაპირდაპირი შემოსავლების წყაროსი, ბევრად მეტია, ვიდრე თვით სამონადირეო მეურნეობის შემოსავლები დამოგება.

სამწუხაროა, რომ საქართველოში ჯერ კიდევ არ არსებობს უცხოელ ტურისტებზე ორიენტირებული ორგანიზებული სამონადირეო მეურნეობები მაშინ, როდესაც საქართველოს ველური ბუნების რეკრეაციული მოწყობის უდიდესი პოტენციალი გააჩნია. ასე რომ, სამონადირეო მეურნეობების მიზანმიმართული ჩამოყალიბება და განვითარება დღითიდღე უფრო აქტუალური ხდება.

Eng

The chairman of the Federation of Hunters and Fishermen of Georgia Mr. Teimuraz Tkemaladze talks about the importance of development of game grounds in Georgia. He noted, that despite the fact that protected areas are growing in Georgia, they are still concentrated on preservation and conservation of species and its habitat, but not on growth of their population.

The role of the development of game grounds is significant concerning the growth of the populations of hunting species. It also serves as a great source of employment and development of rural areas.

სამონადირიო კლუბები *Hunting Clubs*

ტყე შეუნახე შვილებსა

ლევან ახმეტელი

ნადირობისა და სპორტული სროლის მოყვარულთა კლუბის „ჩუბინი“ პრეზიდენტი

„რა გითხრათ, რით გაგახაროთ?“ - გვინდა სულმნათი ილიას სიტყვებით მოგმართოთ მოახლოებული ნადირობის სეზონის წინ მონადირე სამოგადოებას.

კიდევ ერთ სეზონს ვხვდებით კომუნიკაციებისგან გადმონერგილი კანონის - „ნადირობის შესახებ“ - ამაღრა. ამ კანონის მიხედვით კი, ქართველ მონადირეებს მხოლოდ გადამფრენ ფრინველებზე აქვთ ნადირობის უფლება, თუ არ ჩავთვლით კერძო სამონადირეო მეურნეობებს, რომელთაგან მხოლოდ თითო-ოროლა თუ ანადირებს ნებისმიერ მსურველს თავის ტერიტორიაზე.

ისე, როგორც იტყვიან: „ერთი თხისკენ და ერთი მგლისკენ“... კომუნიკაციები მტაცებელ ნადირ-ფრინველებზე მაინც გვანებებდნენ ნადირობას...

ქართველი მონადირეების მთელი თაობები წავიდნენ იმ ქვეყნად ისე, რომ მწყრისა და იხვის მეტი არანაირი ნადირ-ფრინველი არ უნახავთ ბუნებაში.

რაც საქართველომ დამოუკიდებლობა მოიპოვა, ბევრი რამ სასიკეთოდ შეიცვალა ჩვენს ქვეყანაში. მხოლოდ მონადირეები ჩავრჩით კომუნიკაციური კანონების მარწმუნებში.

არადა, მერამდენე წელია, მონადირეთა გარკვეული ნაწილი თავგამოდებით ცდილობს ამ მოჭადოებული წრის გარღვევას, მაგრამ, სამწუხაროდ, ჯერჯერობით არაფერი გამოდის.

შეთანხმდებოდით ხოლმე გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების ყოფილ სამინისტროსთან, ჩამოვიდოდნენ უცხოელი სპეციალისტები, დაიწერებოდა კანონპროექტი, გახარებული მონადირეები სასიკეთო ძვრებს გელოდებოდით... მაგრამ რად გინდა? ... ან ვიღაცის უხილავი ხელი ცვლიდა შეთანხმებულ კანონპროექტს და იწვევდა მონადირეთა სამართლიან აღშფოთებას, ან იცვლებოდა მინისტრი და ახალ მინისტრთან ხელახლა უნდა დამყარებულიყო კომუნიკაცია და არაერთხელ ჭაპანწყვეტით განვლილი გზა ხელახლა უნდა გაგვევლო.

ამ ჩვენს დალოცვილ ბუნებას კი თითქმის გარეშე მტერი ჰყავს შესული.

სამრეწველო, სამშენებლო, საყოფაცხოვრებო ნაგავს, ვისაც სად გაუხარდება, იქ ყრის: მდინარეში, ხევში, ტყეში, მინდორში, სოფელსა და ქალაქში...

გაიხედავ ტბისკენ, მდინარისკენ და... მტრისას... რასაც იქ დაინახავ! თევზაობენ ელექტროაპარატებით, ე. წ. ეკრანებით, „პუტანკა“ ბადეებით და სხვა არაკაცური მეთოდებით.

გამაფხულზე მოფრინდება მწყერი და ბუდეზე დაჯდომას არ აცლიან... აპრილიდან დაწყებული ოქტომბრის ჩათვლით განუწყვეტლივ ნადირობენ ელექტრო სატყუარებით, პროექტორებით, კვადროციკლებით... და ა. შ.

არ გეგონოთ ამას დამშუღი ხალხი სჩადიოდეს.

აიღებენ მოსავალს, (ღმერთმა ხელი მოუმართოთ) და მაშინვე ნამკალს ცეცხლს მოუკიდებენ. დედაბუდიანად წვანენ ყველაფერს. ნამკალის გადანვამ შირაქში მთლიანად გაანადგურა ქარსაცავი ზოლები, სადაც მრავლდებოდა და თავს აფარებდა ხოხობი, ღურაჯი, კურდღელი, ქედანი, მტრედი, გვრიტი და მრავალი სხვა სანადირო თუ არასანადირო ნადირი თუ ფრინველი. ცეცხლწაკიდებულ მინდვრებში მასობრივად ნადგურდება წითელ წიგნში შეყვანილი, თუ შეუყვანელი ნადირ-ფრინველი. ხშირად ნამკალიდან ცეცხლი ე. წ. საკაკბე ფერდებსა და გორაკებს ედება და უზარმაზარი ფართობები იწვება. ასეთ ცეცხლს შეეწირა დედოფლისწყაროდან სოფელ ქედისკენ და კასრისწყლისკენ მიმავალ გზაზე არსებული მრავალწლოვანი, ულამაზესი კაკლის ხეივანი. ორიოდ წლის წინ ქარსაცავი ზოლის აღსადგენად ახალი ნერგები დაირგა, რისთვისაც დაიხარჯა მრავალი ადამიანის შრომა, მრავალი ათასი ლარი... და ეს ნერგებიც დაიწვა...

არადა, მგონი, პირველყოფილი თემური წყობილების შემდეგ მიწის დამუშავების ამ მეთოდს კაცობრიობა აღარ იყენებს.

ტყეც დიდი წნეხის ქვეშ არის მოქცეული. ვისაც კი ხელში ელექტროხერხის ჭერა შეუძლია, სადაც კი მოასწრებს, ერთ ძირ ხეს არ დაგიტოვებს საჩრდილობლად. ამას კი ადრე შემოსული მტერი სჩადიოდა. პირველ რიგში ტყესა და ვენახს გვინადგურებდა.

ამ ყველაფერს დაემატა ის, რომ ნადირობა მტაცებელ ნადირზე (მგელი, ტურა, ენოტი, მელა) აიკრძალა, რამაც განსაკუთრებით მგლისა და ტურის რაოდენობის კატასტროფული ზრდა გამოიწვია; ამან კი უარყოფითად იმოქმედა არამარტო სასარგებლო ნადირ-ფრინველის რაოდენო-

ბაბე, არამედ ტურამ მელასაც კი შეუზღუდა არსებობის არეალი.

ქვეყნებში, სადაც ბრწყინვალედაა დაყენებული ბუნების დაცვის საქმე, მტაცებელი ნადირის რაოდენობა მკაცრად იზღუდება.

ჩვენ მიერ ზემოთ ნათქვამი საქართველოს ბუნებასთან დაკავშირებული პრობლემების მცირედი ნაწილია.

ეს ჩვენი დალოცვილი ბუნება კი, მიუხედავად ყველაფრისა, მაინც ფეხზე დგას, მაინც ყვავის, მაინც გვახარებს.

გაოცდები კაცი პირდაპირ! როგორ მრავლდება და ინარჩუნებს თავს შველი, ხოხობი, გნოლი, კაკაბი, ღურაჭი, მდინარეებსა და ტბებში - კალმახი, მურწა, წვერა, ხრამული და ა. შ.

და წარმოგიდგენიათ, რა მოხდება, თუ ჩვენ ამ ბუნებას მოვევლით და მოვეფერებით?

ამას ჩვენი თვითშეგნების ამაღლება სჭირდება. თვითშეგნების ამაღლება კი არამარტო ევროპის სახელმწიფოების, არამედ ახალი ზელანდიისა და აფრიკის სახელმწიფოების მაგალითით, დახვეწილი და გამართული კანონების უპირობო აღსრულებით არის შესაძლებელი.

აქ არ შემოიძლია არ გავიხსენო ერთი საოცარი ამბავი: პირველი მსოფლიო ომის დასასრულს, როდესაც რუსეთის იმპერია დაიშალა, გერმანულმა ჯარებმა ყირიმის

ოკუპაცია მოახდინეს. ყირიმის ნაკრძალის დირექტორს თხოვნით მიმართა გერმანული საოკუპაციო ჯარის ოფიცერმა, რომ ნაკრძალში ნადირობის უფლება მიეცა გერმანელი გენერლებისათვის. დირექტორმა უპასუხა, რომ ნადირობის უფლებას არავითარ შემთხვევაში არ მისცემდა და დასძინა, თქვენ კი, რადგან ოკუპანტები ხართ, როგორც გინდათ, ისე მოიქცითო.

და როგორ ფიქრობთ, როგორ მოიქცნენ ოკუპანტი გენერლები? ნაკრძალის დირექტორის ნებართვის გარეშე უარი განაცხადეს ნადირობაზე.

და იცით, რატომ? - ყირიმელი დირექტორიცა და გერმანელი გენერლებიც სამართლებრივ ქვეყნებში აღზრდილი მოქალაქენი იყვნენ.

კანონი შეიძლება, როგორღაც დაგწეროთ, მაგრამ, რაც უნდა კარგი კანონი დაინეროს, მას აღსრულება, აღსრულებას კი პროფესიონალი სპეციალისტი სჭირდება. სამწუხაროდ, პროფესიონალი მეტყვევ, ნადირობათმცნე, იხტიოლოგი სანთლით საძებარია.

ამასთან დაკავშირებით სასწრაფოდ შესაქმნელია შესაბამისი სასწავლო დაწესებულებები, ხოლო ვიდრე ასეთი შეიქმნება, სასურველია დაინტერესებული ახალგაზრდების სამღვარგარეთ გაგზავნა სასწავლებლად; ჩვენთან კი უცხოელი სპეციალისტების მოწვევა.

სულ ეს არის, რის თქმაც მოხერხდა ერთ პატარა საჟურნალე წერილში, თორემ საღაპარაკო და სათქმელი უამრავია.

Eng

The author, the president of one of the hunting clubs, expresses his opinion about current situation in hunting industry:

“Several generations of Georgian hunters have passed away without seeing any hunting objects, but only quail and ducks.

Since Georgia gained its independence, many things have changed to the better, but unfortunately, hunters are still left under the clutches of the communist laws.

But for some years, members of the hunting community are trying to break this enchanted circle without any success.”

სპორტინგი

ამა წლის 29 ივლისს კურორტ „საირმის“ ახლად-გახსნილ სასროლეთში ჩატარდა „Sairme Hotels & Resorts“ და მონადირეთა და სპორტული სროლის მოყვარულთა კლუბის „ჩუბინი“ ერთობლივი ტურნირი კომპაქტსპორტინგში, რომელშიც მონაწილეობდა 42 მსროლელი საქართველოს ყველა კუთხიდან.

მონაწილეები დაყოფილი იყვნენ სამკაციან შემდეგ 14 გუნდად: კურორტი საირმე, ზესტაფონის ფერო, კაჭრეთის ამბასადლორი, ჩუბინი, TDC, გრავიტა, თეგეტა მოტორსი, ჯეო ჰოსპიტალი, ტოიოტა, თბილისის სასროლეთი და სხვა.

შეჯიბრი მიმდინარეობდა როგორც გუნდურ, ასევე პირად ჩათვლაში. დაძაბული, ორსერიანი ბრძოლის შედეგად გამოვლინდნენ გამარჯვებული გუნდები:

გუნდური

პირველი ადგილი:

კაჭრეთის ამბასადლორი (87 ქულა - დავით ჭინჭარაული 32 ქულა, გენადი ხოსიაშვილი 24, კახაბერ სიხარულიძე 31)

მეორე ადგილი:

თბილისის სასროლეთი (79 ქულა - ბესიკ კაპანაძე 32 ქულა, ივანე გურუშვიძე 23, ლევან ჩინჩალაძე 24)

მესამე ადგილი:

ჩუბინი (71 ქულა - ოთარ კიშინსკი 32 ქულა, გიორგი ბრეგაძე 16, თეიმურაზ ადომლიშვილი 23)

დამატებით საფინალო სერიაში ექვს უძლიერეს

მონაწილეს შორის:

პირად ჩათვლაში

პირველი ადგილი:

კახაბერ სიხარულიძე (18 ქულა+1 გადასროლაში;

მეორე ადგილი:

დავით ჭინჭარაული (18 ქულა)

მესამე ადგილი:

ბესიკ კაპანაძე (17 ქულა)

მეოთხე ადგილი:

ტარას კვარაცხელია (16 ქულა)

მეხუთე ადგილი:

დავით კაპანაძე (15 ქულა)

მეექვსე ადგილი:

ოთარ კაშინსკი (12 ქულა)

აღნიშნული ღონისძიება პირველი იყო კურორტ საირმეში და შემდეგშიც იგეგმება მსგავსი ღონისძიებები.

პირად და გუნდურ ჩათვლაში გამარჯვებულებს გადაეცათ შესაბამისი სინჯის მედლები, სიგელები, სამახსოვრო პრიზები და ფულადი ჭილდოები.

დიდი მადლობა ორგანიზატორებს, სპონსორებსა და გულშემატკივრებს!

თქვენი სახლის ლამაზი დიზაინსთვის
ანტიკოროზიული საღებავი

შოთა მავაძის გახსენება

მიჭირს შოთაზე წარსულში საუბარი... შოთა იყო ჩემთვის კაცობის, სიკეთის, სიყვარულის განსახიერება, იგი იყო შეუდარებელი მამა და მზრუნველი მეუღლე. ჩვენი ურთიერთობა ლაღი და ძალიან ბუნებრივი იყო, სამწუხაროდ, დავკარგე არამართო მზრუნველი მეუღლე, არა მდ საუკეთესო მეგობარი, ვისთან ერთადაც ვიზიარებდი ამ ცხოვრების ჭირსა და ლხინს... ადვილი იყო შოთასთან ერთად ამ ცხოვრების გზაზე სიარული, თავისი ჩვეული იუმორით ყველაფრის მართლად აღქმა და გამკლავება შეეძლო და მეც ასე მართლად მეჩვენებოდა ცხოვრება.

ერთხელ შოთას ჩემმა ნათესავმა ჰკითხა: - რას შვრებით, როგორ ხართ? მაკა როგორ არისო? შოთამაც უპასუხა: - გმადლობთ, კარგად, არა გვიშავს... - და იქვე, სხვათაშორის, მიაყოლა - ჩვენთან ბინები გაიფიქრა...

ჩემმა ნათესავმა გაიკვირვა - კი მაგრამ რატომო?... თან ალბათ ფიქრობდა, რა შუაშია ახლა ეს ამბავი. შოთას სახე არც კი შეუცვლია სერიოზულად უპასუხა - მეზობლები ბინას იაფად ყიდიან ან ცვლიან, მაკა იმხელას ყვირის გაძლება აღარ შეუძლიათო!... ეს ისე თქვა, რომ თავისი იუმორითა და უსაზღვრო სიყვარულით ჩემი პიროვნება დაახასიათა და თან სულაც არ იყო ამით უკმაყოფილო, პირიქით, ასეთი ფორიაქა და გიჟი-გადარეული მოგწონდა. სულ ვსაყვედურობდი, ბავშვებს რატომ არ აძლევ შენიშვნას-მეთქი, მაგრამ ეს უფრო ათამამებდა და უზომოდ დიდ სიყვარულს გვჩუქნიდა ყოველდღე, ყოველ წუთსა და წამს. არც კი ვიცით, როგორ შევძლებთ უშენოდ ცხოვრებას, შოთა...

მაკანებიერიძე

ჩვენი შოთიკო ძალიან თბილი და ყურადღებიანი კაცი იყო. ადამიანები უყვარდა. მათთან ურთიერთობაში უაღრესად პოზიტიური ადამიანი იყო. ერთხელ, მახსოვს, ახალგაზრდა კაცი მიუყვანეს და სთხოვეს სროლის გაუმჯობესება უნდა და იქნებ დაეხმარო და ავარჯიშო. შოთა, თავისმხრივ, სროლაზე შეყვარებული პროფესიონალი და დაუზარელი კაცი იყო და ასეთ თხოვნაზე არასდროს არავის ეუბნებოდა უარს.

შეთანხმდნენ დროსა და ადგილზე. შოთიკომ ჩაატარა ეს ვარჯიში, რის დროსაც, ბუნებრივია, ერთმანეთთან ისაუბრეს და ლაპარაკში ამ ახალგაზრდამ უთხრა, რომ ბევრი საქმისა და მოუცლევლობის გამო ოჯახი ვერ გაჰყავდა დასასვენებლად, არა და ბავშვებს ხველის პრობლემები ჰქონდათ. მაისის თვე იდგა, წინვოვანი მცენარეების დამტვერეიანების პერიოდი. ზუსტად იმ მტვრის გამოყოფის პერიოდი, რომელიც ასერიგად კურნავს და სასარგებლოა ბავშვის ფილტვებისთვის.

ჩვენი შოთა ადგა, იმავე დღეს მოიძია და იქირავა 2 დამლაგებელი ქალბატონი, წაიყვანა მანგლისში, სადაც მისი სახლიმდებარეობს ე.წ. „რომაში“, დაალაგებინა სახლი, გაავსო პროდუქტით მაცივარი და იმ ერთ საათიანი ვარჯიშის დროს გაცნობილი კაცის ოჯახი წაიყვანა მთელი თვით დასასვენებლად. დამეთანხმებით, მეგობრებო, რომ ხშირად არ გვხვდებიან ასეთი უანგარო და ყურადღებიანები, ერთი საათის გაცნობილ ადამიანებს ასე გულისხმიერად რომ მოექცევიან.

შოთა ენამოსწრებული და იუმორი თსავსე კაცი იყო. იგი ავარჯიშებდა „ლეგიონის“ ბიჭებს სროლაში. რამდენჯერაც ავიდოდი სავარჯიშოდ იმდენჯერ ღიმილიანი სახით მოგვაძახებდა, „მოვიდნენ ჩემი ყაჩაღებიო“. ერთხელ უცხოებიც შემთხვევით შეესწრენ „ლეგიონის“ ვარჯიშს და ეს ყაჩაღები რომ გაიგონეს, რამდენჯერმე გაკვირვებულებმა ჰკითხეს შოთიკოს: შოთა ბატონო, ამ წესიერ ხალხს ყაჩაღებად რატომ მოიხსენიებთ?“ ამაზე შოთამ ძალიან სერიოზული სახით შეხედა და დინჯად უპასუხა:

„ესენი 40-ნი არიან და მე ერთიო, ხოდა, „ალიბაბა და 40 ყაჩაღი“ გექნება წაკითხული და, აბა, მე ხომ არ ვიქნები ყაჩაღიო?“

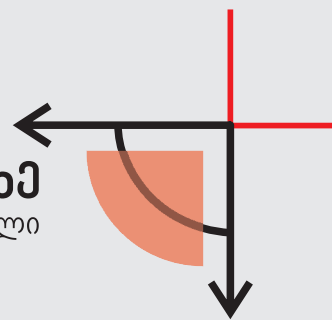
ერთხელ სანადიროდ ვიყავით ჩვენ მეურნეობაში წასულები ხობებზე. სანამ ადგილზე მივიდოდით, მანქანაში ჩვენი მეგობარი ბექა გვალაი ეუბნება: „შოთა, დილას, სანამ დილის ნადირობაზე გავალთ, მანამდე დავილოცოთ, სოფლიდან ფანტასტიკური ჭაჭა მომიკითხეს და უარი არ მითხრა, აუცილებლად დავაჭაშნიკოთო“. მოკლედ, მივედიო, გადმოვედიო, გავემზადეთ, ძაღლები გადმოვსხით მანქანებიდან, და შოთამ, „დილის მადლი შეგვეწიოსო“; დავილოცეთ, უფალი ვახსენეთ, ერთმანეთს წარმატებული, მშვიდობიანი ნადირობა ვუსურვეთ და სანადიროდაც გავედით. ცოტა ხანში შოთა მოვისაკლისე, ვერსად დავინახე. ბიჭებს ვეკითხები, შოთიკო სად არის-მეთქი. პასუხი ყველასგან ერთი და იგივე მესმის: „არვიციო, არავის დაგვინახავს“. ვურეკავ ტელეფონზე - „სად ხარ, შოთიკო?“ პასუხად - „ორ წუთში წამოგვწევით“. ცოტა ხანში კიდევ მოვიკითხე, ისევ არ ჩანს კაცი. ვურეკავ, იმავე პასუხს ვიღებ: „ამ წამს წამოგვწევით“. თურმე ესენი დარჩენილან იქვე, ხის ჩეროში და ჭიქას ჭიქაზე აყოლებენ. ცოტა ხანში რომ დავურეკე, უკვე კაი გვარიანად შებარხოშებული მპასუხობს და თან თვითონ ეცინება - „ვიჭაჭებიო“. რა-მეთქი? და ყურმილში მესმის სიცილ-ხარხარი. „ე, ბიჭო, რავინდა ჩემგან? ვზივარ ჩემთვის ხის ჩეროში და ჭაჭას ვურტყამ ბიჭებთან ერთად, ამდენის ახსნა დამეზარა და მოკლედ გითხარი, ვიჭაჭები-მეთქი. იმ დღის მერე ეს სიტყვა დამკვიდრდა „ლეგიონში“. როცა საქეიფოდ წასვლას დავაპირებთ, ერთმანეთს ვეუბნებით, „ჰა, ხომ არ გავიჭაჭოთო“. ...ეეჰ, თბილი კაცი იყო, იუმორით სავსე. ძალიან დააკლდა ქალაქს ეს პატრიოტი ქართველი. ნათელში ამყოფოს უფალმა ჩვენი შოთიკოს სული.

კახა შაფაქიძე, „ბაბუ“
კლუბი „ლეგიონი“

ნადირობის ბიოლოგიის კუთხე

იოსებ ღუტიშვილი

დღეს ჩვენ განვიხილავთ საქართველოს ბუნების ყოფილ წარმომადგენელს კავკასიურ ბიზონს (*Bison bonasus caucasicus*). ჩრდილოეთ კავკასიაში მას ასევე ეძახიან დომბაის ან კავკასიურ ზებრს. თვითონ სიტყვა ზებრი პოლონური წარმოშობისაა.

ბიზონის გვარის წარმომადგენლები წარმომადგენლობით ითვლებიან სამხრეთ აზიიდან. მეცნიერულ წრეებში მიღებულია, რომ ევროპული და ამერიკული ბიზონის საერთო წინაპრები ისტორიულ წარსულში - ჩრდილოეთით, შემდგომ ერთი ნაწილის - დასავლეთით, ხოლო მეორესი აღმოსავლეთის მიმართულებით მიგრირების მერე ამერიკის მატერიკზე გადასვლით დასრულდა, რითიც საბოლოოდ ორი სახეობა ჩამოყალიბდა: ევროპული ბიზონი (*Bison bonasus*) და ამერიკული ბიზონი (*Bison bison*). ევროპული ბიზონის გავრცელების არეალი მე-18 საუკუნემდე თითქმის მთლიანად ფარავდა ევროპას, გარდა ევროპის ჩრდილოეთი ნაწილისა. აგრეთვე იგი გავრცელებული იყო მთლიანად კავკასიასა და თურქეთის ჩრდილოეთ ნაწილში. მე-18 საუკუნის დასაწყისში ბიზონის ერთიანი არეალი გაწყდა და დაიყო რამდენიმე იზოლირებულ უბნად. მე-19 საუკუნის დასაწყისში ბიზონების ბუნებრივი პოპულაცია შემორჩა მხოლოდ ბელოვჯის ტყეში და ჩრდილოეთ კავკასიის დასავლეთ ნაწილში. ეს უმარაზარი ჩლიქოსანი ძუძუმწოვრები იწონიდნენ ერთ ტონას და მეტს. მკვლევრების მიერ დაფიქსირებულია 1,7 ტონიანი ბიზონიც. არცთუ ისე შორეულ წარსულში ბიზონი უხსოვარი დროიდან ბინადრობდა საქართველოს მთელს ტერიტორიაზე თუმცა, სამწუხაროდ, მასზე ლიტერატურული წყაროებიდან ინფორმაცია არ შე-

მოგვრჩა. უნდა აღინიშნოს, რომ მეცნიერებისთვის კავკასიური ბიზონი ცნობილი გახდა მხოლოდ მე-19 საუკუნის ბოლოს. ამ დროისათვის მისი გავრცელების არეალი მკვეთრად იყო შემცირებული და შეადგენდა მხოლოდ ჩრდილოეთ კავკასიის დასავლეთ ნაწილის დაახლოებით 480 ათას ჰექტარს, რომელიც შემდგომ სახელმწიფო ქონების სამინისტროს აგარაკებისა და ყუბანის საოლქო საჯარო სამმართველოს კუთვნილ ტერიტორიას წარმოადგენდა და ეწოდებოდა „ყუბანის ნადირობა“. ბიზონის გაქრობა მის გავრცელების არეალზე, როგორც ჩანს, უკავშირდება ნადირობას. მე-20 საუკუნის დასაწყისში ცნობილი მოგზაური, ნატურალისტი და კავკასიის ბუნების მოყვარული და შემფასებელი ნ.ი. დინიკი წერდა: „ნადირის დიდი უმრავლესობა, მათ შორის ბიზონებიც, იხოცება მონადირეების ხელით, რომლებიც ცხოვრობენ მთაში და მთის ძირში. მთის დაბლითა წელში ისინი ნადირს ისევე საშინელად, ბარბაროსულად ანადგურებენ, როგორც მწყემსები ალპურ მდელოებსა და მაღალ კლდეებში. ეს ხდება მთელი წლის ან თითქმის მთელი წლის განმავლობაში.“ აღსანიშნავია კიდევ ერთი შენიშვნა: „ნადირობის კანონები ამ საქმოს დიდი ნაწილისთვის არ არის დანერგილი და ისინი დაუნდობლად ხოცავენ თხებსა და ირემალეებს იმ დროსაც კი, როცა ისინი მაკეები არიან ან გადაადგილდებიან პატარებთან ერთად“.

კავკასიური ბიზონი (*Bison bonasus caucasicus*)

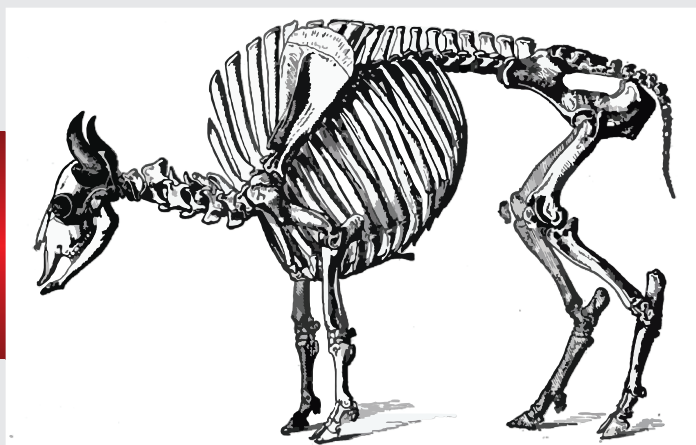
ევროპული ბიზონი (*Bison bonasus*)

უკანასკნელი ბელოვჯის ქვესახეობის ბიზონი მოკლული იქნა 1921 წელს, ხოლო უკანასკნელი კავკასიური ქვესახეობის ბიზონი - 1927 წელს. ამდგომარად, მე-20 საუკუნის დასაწყისში ევროპის ყველაზე დიდი ჩლიქოსანი ცხოველი ბუნებრივ პირობებში მთლიანად განადგურდა; დარჩა მხოლოდ 48 ბიზონი, რომლებიც სხვადასხვა ზოოპარკში იყვნენ განთავსებული. იმისათვის, რომ ბუნებრივ პირობებში კვლავ შექმნილიყო ბიზონის პოპულაციები, საჭირო გახდა დაახლოებით 70 წლიანი მოშენების სამუშაოების ჩატარება.

დღეს კავკასიაში არსებული ბიზონები ატარებენ 12 მწარმოებელი ცხოველის არანათესაურ გენომებს: 11 არის ბელოვჯის ქვესახეობის ბიზონი, რომლებიც დაიბადნენ მე-20 საუკუნის დასაწყისში, როგორც ბელოვჯის ტყის საშენში, აგრეთვე ბერლინისა და ბუდაპეშტის ზოოპარკებში, სანადირო პარკ „ჰშინაში“ და 1907 წელს ჩრდილო-დასავლეთ კავკასიონის მთებში დაჭერილი და ჰამბურგის ზოოპარკში ჩაყვანილი ერთი კავკასიური ქვესახეობის მამრი. გამოყოფილია მოშენების ორი ხაზი - ბელოვჯისა და კავკასიურ-

ბელოვჯის, რომლებიც, 1988 წლის ზოოლოგიური ნომენკლატურის საერთაშორისო კოდექსის თანახმად, ითვლებიან ამ სახეობის სუფთა სისხლის წარმომადგენლებად. ბიზონის მთის ხაზის შექმნა განპირობებული იყო სურვილით, ჩანაცვლებულიყო კავკასიაში უკვე დაკარგული, ადრე არსებული კავკასიური ბიზონის პოპულაცია მისი მსგავსი ახალი პოპულაციით. ბიზონის მთის ხაზის გამოყვანაში მონაწილეობა მიიღო ბელოვჯის ქვესახეობის 13 ბიზონმა, ერთმა კავკასიური ქვესახეობის მამრმა და სამმა სტეპის ბიზონმა. 1980-იანი წლებისთვის ჩამოყალიბდა უნიკალური მთის ბიზონების პოპულაცია, რომელიც ფენოტიპით მაქსიმალურად ახლოსაა აბორიგენულ კავკასიურ ბიზონთან და არ გააჩნიათ სხვა ბიზონების დამახასიათებელი ნიშნები. ამავდროს, ლოკალურ პირობებთან ადაპტაციის შედეგად მათ გამოაჩნდათ ახალი თვისებები, რომლებიც განასხვავებს მთის ბიზონებს ნებისმიერი სხვა ბიზონისაგან, რამაც შესაძლებელი გახდა მთის ბიზონებს მინიჭებოდათ ქვესახეობის სტატუსი - *Bison bonasus montanus*.

ევროპული ბიზონის ჩონჩხი (Skeleton of the European bison)

განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს ის ფაქტი, რომ ბიზონებს რუსეთში, პოლონეთსა და ბელორუსიაში აქცევენ დიდ ყურადღებას და ცდილობენ მათი გავრცელების არეალი შესაძლებლობისდაგვარად მაქსიმალურად გაზარდონ, რათა პოპულაციის რიცხვმა გადააჭარბოს 500-ს, რაც, მეცნიერების აზრით, გამოიწვევს პოპულაციის მდგრადობას. რუსეთში ბიზონები შეიყვანეს მთიან ალტაიში, ასევე გეგმავენ შეიყვანონ ის ციმბირშიც. კავკასიაშიც ცდილობენ მაქსიმალურად გაზარდონ ჩრდილოეთ კავკასიაში ბიზონის არეალი, ასევე - ჩამოყალიბდეს თავისუფალი ბიზონის ჯოგების დიდი რაოდენობა. ჩრდილოეთ კავკასიის დასავლეთიდან დაწყებული ჩრდილოეთ ოსეთის ჩათვლით წარმატებით ხორციელდება ბიზონის არეალის ზრდის დასახეული ამოცანა. კარგი იქნება, ამ მიმართულებით საქართველოშიც შეიმჩნეოდეს შესაბამისი აქტივობები. არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ საქართველო ერთ დროს წარმოადგენდა ბიზონის გავრცელების არეალს. მიუხედავად ბიზონის საბინადრო გარემოს ცვლილებისა და, ასევე, რეინტრო-

დუცირებას თანმდევი ფინანსური და სხვა პრობლემებისა, ჩვენი მომავლისათვის ვალდებულნი ვართ, საქართველოს ბუნებას დაუბრუნოთ მსხვილი ჩლიქოსანი ცხოველი, რისთვისაც ახლავე უნდა დავიწყოთ ფიქრი, ვინაიდან ბიზონის პოპულაციის აღდგენა მხოლოდ გრძელვადიან პერსპექტივაშია შესაძლებელი. საქართველოში ბიზონების აღდგენის პროცესი, ჩემი აზრით, უნდა განხორციელდეს ეტაპობრივად, მთლიანობაში კი ეს გრძელვადიანი პროგრამაა:

1 ეტაპი - ბიზონების შემოყვანა და ვოლიერებში განთავსება. ცხოველები უნდა მიეჩვიონ კლიმატს, ბუნებრივ გარემოსა და საკვებს;

2 ეტაპი - ადაპტირებული ცხოველების ერთ გუნდად უფრო დიდი ფართობის საშენში გაშვება;

3 ეტაპი - ადაპტირებული ბიზონებისათვის გასაშვები საგარეულების მოძებნა-შერჩევა და მათი მოწყობა.

Eng

The representatives of the Bison species originate from Southeast Asia. The scientists agree that the general ancestors of the European and American bison migrated in the historical past - first to the north, later part of it to the west, and the other part to the east and ended up in the Americas, which eventually formed two species: European Bison (*Bison Bonasus*) and American Bison (*Bison bison*). The European Bison until the 18th century almost entirely covered Europe, except for the northern part. It was also spread throughout the Caucasus and the northern part of Turkey. At the beginning of the 18th century, the uniform area of Bison was broken and divided into several isolated areas. At the beginning of the 19th century, the natural population of the European Bison remained only in the Bialowieza forest (on the Belarus-Poland border) and in the western part of the North Caucasus. These huge animals weigh one tone and more. It should be noted that the Caucasian Bison subspecies became known to the scientists only at the end of the 19th century.

გაშოლტვიშ თევზაობა

Fly Fishing

ნიჟვას დამწყებ პერიოდში

შოთა ჭოხაძე

საქართველოს გაშოლტვით მეთევზეთა კლუბის პრეზიდენტი

GEORGIAN FLY FISHING CLUB

გაშოლტვით თევზაობა (Fly Fishing) საქართველოში ნელ-ნელა ტურიზმის ახალი მიმართულება ხდება. სულ უფრო მეტი უცხოელი ჩამოღის ჩვენს ქვეყანაში სწორედ ამ მიმართულებისათვის.

საქართველოში 26 000-მდე მდინარეა და უმრავლესობა მთიდან მოედინება. ქვეყანა გამოირჩეულია უნიკალური ველური ბუნებით, სილამაზითა და მდინარეებით, რაც, რატომ უნდა, დიდი უპირატესობაა.

პირველი, რასაც ჩვენი სტუმრები აღნიშნავენ, ეს ბუნება და სილამაზეა, მაგრამ თევზის რაოდენობასა და ზომებს იწუნებენ. ეს სამწუხარო რეალობაა.

თევზაობის ამ მიმდინარეობას მილიონობით მიმდევარი ჰყავს ყველგან. ასეთი მეთევზეები მოგზაურობენ მთელს მსოფლიოში და მათი ძირითადი ინტერესი ლამაზ ბუნებაში ლამაზი თევზის დაჭერა, ფირზე აღბეჭდვა და გაშვებაა.

ბოლო 8 წელია, სწორედ ამ მიმართულებაზე გმუშაობ და თამამად შემოძლია განცხადო, რომ ამ პერიოდში საკმაოდ გამოცდილება მივიღე. წლის განმავლობაში უკვე ასეულობით ტურისტი ჩამოღის სხვადასხვა ქვეყნიდან და მათი რაოდენობა ყოველწლიურად მატულობს. არაერთი სტატია დაიწერა საქართველოში თევზაობაზე მსოფლიოს პრესტიჟულ ჟურნალებში.

სახელმწიფოს ჩარევითა და დახმარებით ვიზიტორთა რაოდენობა საგრძნობლად გაიზარდა, რაც ქვეყნისათვის მნიშვნელოვანია. მეთევზე ტურისტებს სხვებისგან განსხვავებული მოთხოვნა აქვთ: „ჩვენთვის მთავარია ველურ და ლამაზ ბუნებაში თევზაობა და თევზის სიდიდეს გადამწყვეტი მნიშვნელობა არა აქვს.“ აქ უკვე ჩვენს ქვეყანას უნიკალური შანსი უჩნდება დაიკავოს მოწინავე ადგილი ამ მიმართულებაში.

მთიან ადგილებში უცხოელების სტუმრობა, რა თქმა უნდა, გამოაცოცხლებს ადგილობრივ მოსახლეობას, შეიცვლება კალმახისადმი მათი დამოკიდებულებაც: რატომ მოვსპოთ და გავანადგუროთ, როცა შეიძლება ბევრად მეტი სარგებელი ვნახოთ?!

როგორ შეიძლება ტურიზმის ამ მიმართულების განვითარება ჩვენს ქვეყანაში?

1. პირველრიგში საჭიროა საკანონმდებლო რეგულაცია, პირველი ნაბიჯი გადადგმულია და 2016 წელს მიღებულია რეკრეაციული თევჭერის სახით.

2. საჭიროა დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმაში ცვლილების შეტანა, რისი ანალოგიც ასევე არსებობს.

3. კალმახის პოპულაციის ზრდა.

2016 წელს ეროვნული საშენი მეურნეობის მიერ დაწყებული პროექტი, რომელიც ნაკადულის კალმახის გამრავლებას ისახავს მიზნად, გვაძლევს იმის საფუძველს, რომ კონკრეტულ მდინარეებში თევზი მოშენდეს.

იმისათვის, რომ ქვეყანა გახდეს მეთევზე ტურისტებისათვის მიმზიდველი, საჭიროა ლამაზი და ველური მდინარეები და შესაბამისი რეგულაცია. ასევე აუცილებელია ნაკადულის კალმახის შედარებით ნორმალური პოპულაცია. თუ მსგავს მიმდინარეობას დავამკვიდრებთ დაუცველ მდინარეებზე, სადაც მოსახლეობა ბრაკონიერული მეთოდებით იჭერს კალმახს, ვერაფრით მოვიმიდავთ საკმარისი რაოდენობის ტურისტს, მაგრამ თუ მსგავსი მიმართულება დამკვიდრდება დაცულ ტერიტორიებზე, აქ აშკარად წარმატებით განვითარდება ტურიზმის ეს სახეობა.

ჩვენში ისეთი უნიკალური და ლამაზი ადგილებია, რომ მარტივად გაუწევს კონკურენციას ისეთ ქვეყნებს, რომ-

ლებიც წლის განმავლობაში მილიონობით მეთევზე ტურისტს მასპინძლობენ. როგორ მიაღწიეს მათ ასეთ შედეგს? თითქოს მდინარეებიც, თევზიც და ბუნებაც ერთნაირი გვაქვს.

მაგალითისთვის მინდა მოვიყვანო, დაშბაშის კანიონის ბუნების ძეგლი. ეს უიშვიათესი ადგილი უემოციოდ არავის ტოვებს. საკმარისია, კანონით დაშვებული რეკრეაციული თევჭერა დააპირო და პასუხად მიიღებ: „აკრძალულია!“

ისმის კითხვა: რატომ არის აკრძალული? თუ მსოფლიო მეცნიერების მიერ დამტკიცებულია დაიჭირე-გაუშვის პრინციპის უსაფრთხოება და თუ იგი მთელს მსოფ-

ლიოშია დანერგილი დაცული ტერიტორიების ჩათვლით, მაშ, რატომ არ უნდა იყოს ასევე ჩვენს ქვეყანაში?

თუ თევზს რიგი წესების დაცვით ვიჭერთ და უსაფრთხოდ ვუშვებთ, თუ ბუნებიდან არ ამოვიღებთ, თუ არაფერს დავამიანებთ, მაშინ რატომ გვრძალავთ ამგვარ თევზჭერას - ჩვენი ქვეყნისთვის შემოსავლების წყაროს?

განა აკრძალვის კანონი ადამიანის მიერ არ არის დაწერილი და შეცვლაც მისი ნება არაა? მითუმეტეს, როდესაც არსებობს ცივილიზებული სამყაროს გამოცდილება და საქართველოშიც გვაქვს მსგავსი პრეცედენტი მტირალასა და კინტრიშის დაცულ ტერიტორიებზე.

Eng

How can we develop this type of tourism in our country?

1. First of all, legislative regulation is required, and the first step is taken and in 2016 it is adopted as recreational fishing;
2. There is a need to change the Protected Areas Management Plan, using the international cases;
3. Increase of the trout population;

მცენარეული წარმოშობის საცყურები

შოთა კვარაცხელია
საქართველოს მეთევზეთა კლუბის პრეზიდენტი

ამ სტატიაში მინდა მოგიტხროთ არამხოლოდ მცენარეულ საცყურებზე, არამედ, თუ შეიძლება ასე ითქვას, ვეგეტარიანულ საცყურებზე. ამ ტიპის საცყურებით თევზაობენ არა მტაცებელ თევზებზე. ისინი იმდენად მრავალფეროვანია, რომ ამისი აღწერა ერთი სტატიის ფარგლებში სრულიად შეუძლებელია, ამიტომ განვიხილოთ გავრცელებული და პოპულარული საცყურები.

ყველაზე გავრცელებული მცენარეული საცყურაა პური(თეთრიცა და შავიც).

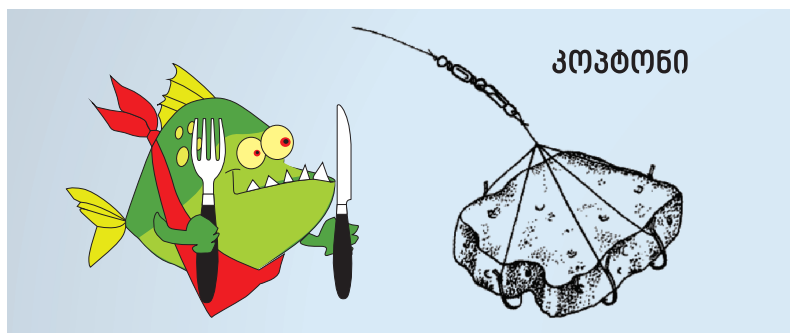
პური

მას იყენებენ კობრისებრთა ოჯახის ყველა თევზის ჭერისას (გარდა ჭერეხისა). თევზაობენ როგორც პურისგან მოზედილ ცომზე, აგრეთვე - ქერქმეც. პურის ცომის მოზედილსას იყენებენ სხვადასხვა ატრაქტანტებს (სურნელოვან დანამატებს), დაფქულ დაფნიებს, დაფშვნილ კოპტონს, მოხარშულ კარტოფილს, დახეხილ ყველს... მოკლედ, ამ საცყურის მომზადებისას მიეცით ფანტაზიას გასაქანი.

იხმაროს არა უმეტეს 3 ნემსკავისა მტკნარ წყლებში თევზაობისას), მაგრამ მას სპორტსმენები არ იყენებენ.

იგი გამოიგონეს ჩინელებმა და საქართველოს გარდა მას ფართოდ იყენებენ უკრაინელი და რუსი მეთევზეები.

სიმიინდი მეტად წარმატებული საცყურაა. მასზე კარგად მოდის ამური, კობრი, მოზრდილი კარჩხანა, ნაფოტა, ქაშაპი და კობრისებრთა სხვა წარმომადგენლები. შეგვიძლია სიმიინდი მოვხარშოთ და ისე ვიხმაროთ, მაგრამ ბოლო დროს სულ უფრო პოპულარული ხდება კონსერვირებული ტკბილი სიმიინდი, რომელიც ნებისმიერ მარკეტში იყიდება.

სიმიინდი

მანისთქვეფილი - (ცომი, რომელიც მზადდება მანანის ბურღულისგან) საკმაოდ წარმატებული და გამოცდილი საცყურაა. ამ საცყურით წარმატებულად თევზაობენ როგორც ტბებში, ასევე მდინარეებში და ზღვაზე. ეს ცომი კარგად და დიდხანს ძლებს ნემსკავზე. მეთევზეები მას აძლევენ სხვა და სხვა არომატს - ნიორის, ვანილის, ანისულის დამატებით, რაც კიდევ უფრო ზრდის მის მიმზიდველობას თევზისთვის.

აღმოსავლეთ საქართველოს მეთევზეთა შორის **კოპტონით** თევზაობა ნამდვილ კულტადაა ქცეული. ეს მცენარეული საცყურა არაერთი წელია გამოიყენება აღმოსავლეთ საქართველოს თითქმის ყველა წყალსატევზე კობრის, კარჩხანას, ხრამულისა და სხვა თევზების საჭერად. ეს მეთოდი არ ითვლება ბრაკონიერობად (შეგახსენებთ, რომ ქართული კანონმდებლობით ერთ მეთევზეს შეუძლია

თევზაობა ხავსით - ეს არის საკმაოდ სპეციფიკური მეთოდი, რომლითაც აღმოსავლეთ საქართველოში იჭერენ მოზრდილ ხრამულს, ჭანარსა და წვერას. ხავსზე თევზაობა ფრიად საინტერესო მეთოდია და მას მომავალში ცალკე სტატია დაეთმობა. მსგავსი მეთოდით რუსეთში და უკრაინაში თევზაობენ ნაფოტაზე, ევროპაში კი - წვერაზე.

ხავსი

ლელქაში და ლელქაშის "გული" გამოიყენება მხოლოდ ერთი თევზის, ამურის, დასაჭერად და ზოგ შემთხვევაში - ძალიან წარმატებულად. ხანდახან ამურს კიტრის კუბიკებსა და გათლილი ალოეს ფოთლის ნაჭრებზეც კი იჭერენ.

კიტრის კუბიკები

ლელქაში

მწიფე თუთა განსაკუთრებით მოსწონს ამურსა და კობრს, მით უფრო თუ წყალსატევის ირგვლივ თუთის ხეები იზრდება და მწიფე ნაყოფი წყალში ცვივა. აქ თევზი შეჩვეულია მის გემოს და დიდ ეგზემპლარებსაც სწორედ წყალზე გადმოფენილი ტოტების ქვეშ იჭერენ.

მუხულო

მუხულო კიდევ ერთი საკმაოდ საინტერესო მცენარეული სატყუარაა. მასზე წარმატებით იჭერენ ქაშაპს, წვერას, კობრს, ამურს ნაფოტას... ბოლო დროს, განსაკუთრებით ევროპელ მეთევზეებს შორის, პოპულარობით სარგებლობს კონსერვირებული მუხულო.

მუხულო

მთელი რიგი ევროპელი მეთევზეებისა მიზანმიმართულად თევზაობს დიდ წვერაზე ჰოლანდიური რეცეპტურით დამზადებულ ყველზე (გაუდა, ედამერი). მას მცირე კუბიკებად ჭრიან და ისე ამაგრებენ ნემსკავზე. საქართველოში ამ სატყუარაზე ჭერის სტატისტიკა არ არსებობს, თუმცა, გამოცდილი მეთევზეების თქმით, სად იყვნენ ევროპელები ჩვენ რომ გუდაზე ვიჭერდით მტკვარში ჭანარსო!)))

ყველი

გარდა ზემოთაღწერილი მცენარეული სატყუარებისა, მეტ-ნაკლები წარმატებით იყენებენ მოხარშულ და ატრაქტანტებით გაჭერებულ ხორბალს, ბრინჯს, მაკარონს, მკვრივი კონსისტენციის ლომის ფაფას და სხვა საინტერესო სატყუარებს.

ხორბალი

ბრინჯი

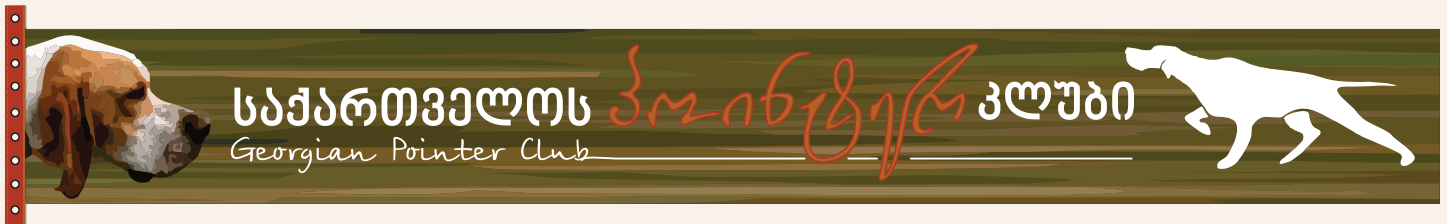
მაკარონი

იმედია, არ დაიზარებთ ექსპერიმენტირებას და გაგვიზიარებთ თქვენი წარმატებული სატყუარის საიდუმლო რეცეპტს.

Eng

The baits for fish that I would like to tell you in this article are not just herb baits, but you can call them vegetarian baits. This type of baits is used for fishes that do not belong to prey fishes. There are so many baits of this type that it is impossible to describe all of them within a single article, so let's consider the most widespread and popular ones.

პრიტანული შეპერერის საველე შეჯიბრის ეროვნული წესები
(გაგრძელება, დასაწყისი 2018 წლის გაზაფხულის გამოცემაში)

ე) შეფასება და ადგილების მიკუთვნება

24 მუხლი

ძალი ვერ მიიღებს დადებით შეფასებას, თუ ერთ-ხელ მაინც ნაბულით არ დაამუშავებს შეჯიბრის დებულებით გათვალისწინებულ ფრინველს:

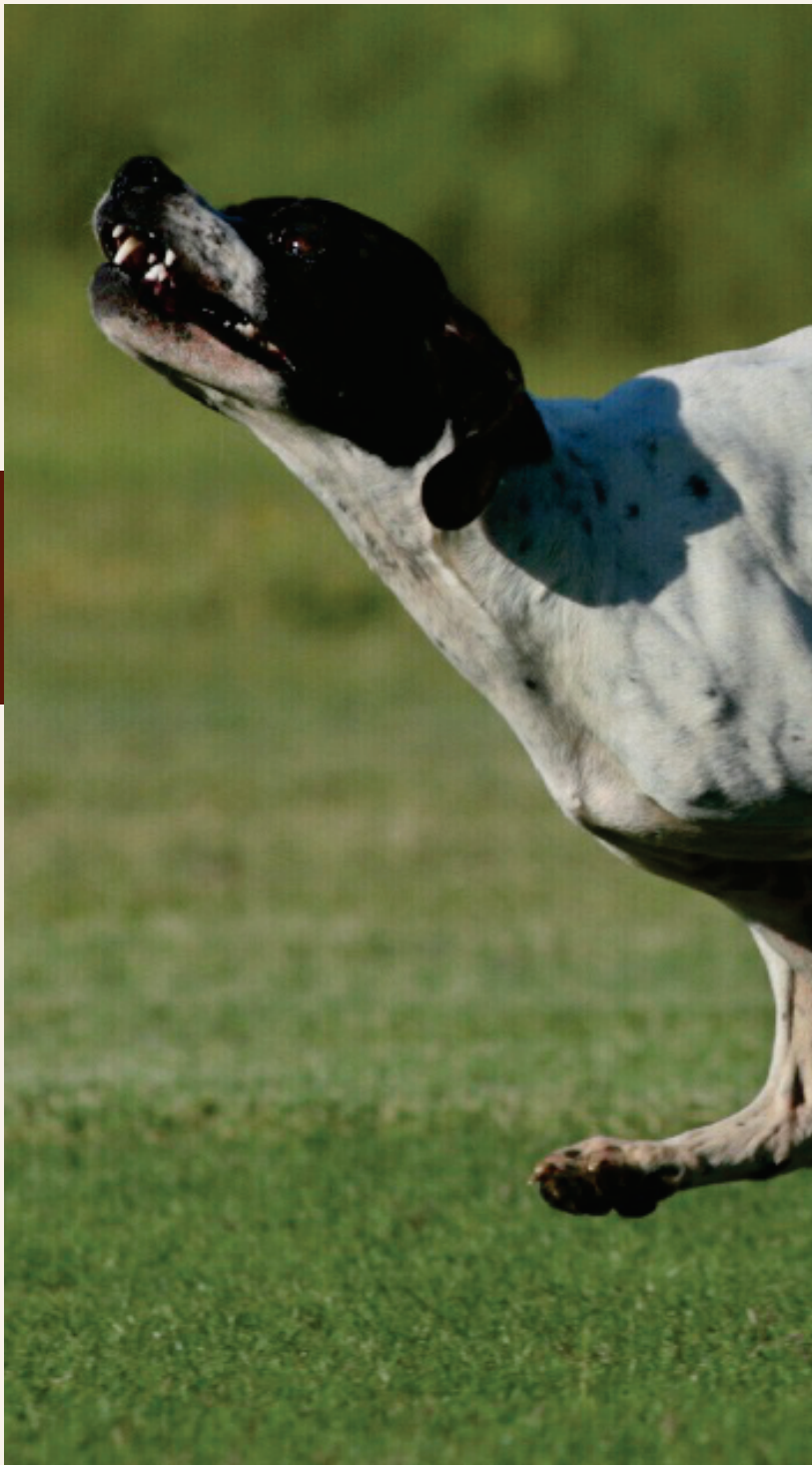
ა) გაზაფხულისა და რანგით მასთან გათანაბრებულ გაფხულის შეჯიბრზე ძაღლები იცდებიან მხოლოდ ველურ ფრინველზე.

ბ) სანადირო შეჯიბრზე ძაღლს ეთვლება შეჯიბრის დებულებაში ნახსენებ ნებისმიერ სანადირო ობიექტზე მუშაობა. მხოლოდ ცხოველის პოვნის შემთხვევაში კი მას შეუძლია მიიღოს მხოლოდამხოლოდ შეფასება „ფრიადი“.

25 მუხლი

ფრინველის დამუშავება შემდეგნაირად მიმდინარეობს:

სუნის დაჭერისას, ძალი საჭიროებისამებრ უახლოვდება ნაყნოს ფრინველს, შემდეგ უკეთებს ნაბულს და ასევე საჭიროების შემთხვევაში, ბრძანებაზე, ეტანება. ამოფრენას და გასროლას მშვიდად, გაუნძრევლად უნდა შეხვდეს. მუშაობა დამთავრებულად ითვლება მაშინ, როდესაც გამოწყვანი თასმას ჩააბამს ძაღლს. თუ ნაბულის შემდგომ ფრინველი არ ამოფრინდა, ეს დადებით მუშაობად ვერ ჩაითვლება (ცრუ ნაბული). ძალი უნდა მიეტანოს მხოლოდ გამოწყვანის ბრძანებით და იმოძრაოს მის წინ. ამასთან, გაბედულად, შეყოვნებების გარეშე უნდა მიყვას სუნს, ფრინველზე ცხვირმოუცილებლად. შეფერხებით მითანება, ან როდესაც გამოწყვანი იძულებულია ძალა დაატანოს ძაღლს, ნაკლად ითვლება. ასევე არასასურველია ფრინველზე მიხტომა ღია ადგილას. დიდ მანძილზე მითანება ნაკლად არ მიიჩნევა, თუ ის ენერგიულია და გაბედული. მითანების უნარის არმქონე ძალი იხსნება შეჯიბრიდან.

მიტანებასთან საერთო არ აქვს ძაღლის მიერ, გამომყვანის მიახლოებამდე, ფრინველის დამოუკიდებლად მიყოლას, რათა ცხვირიდან არ წაუვიდეს ეს უკანასკნელი.

სანადირო შეჭიბრის დროს აუცილებელი მოთხოვნაა ჩამოგდებული ფრინველის მოტანა (აპორტირება). თუ გამოსვლის განმავლობაში ძაღლს არ მიეცა ფრინველის მოტანის შესაძლებლობა, მოგვიანებით უნდა შემოწმდეს გაციებული ფრინველის აპორტირებაზე მაინც.

26 მუხლი

ძაღლი ფასდება არა მხოლოდ ნაპოვნი ფრინველის (ნაბულების) რაოდენობით, არამედ, პირველ ყოვლისა, მუშაობის ხარისხის მიხედვით. მსაჯებმა შეფასებისას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიაქციონ ისეთ მახასიათებლებს, როგორიცაა: ჭიშისთვის დამახასიათებელი სვლა და სტილი, ჟინი და შედეგიანობა, ყნოსვის სიძლიერე და მისი გამოყენების მანერა, ძეხნისას გამოვლენილი ინიციატივა და სამრიანობა, გაბედულება ფრინველთან მიახლოებისას და სიფრთხილე მიტანებისას, გამომყვანისადმი მორჩილება და განჯრთნილობა.

27 მუხლი

ძეხნის არე უნდა შეესაბამებოდეს ჭიშის თავისებურებებს, ასევე შეჭიბრის ტიპს, საგარეულის რელიეფსა და მცენარეულ საფარს. ძაღლმა მისთვის განკუთვნილი საგარეული უნდა დაძებნოს გააზრებით და თანამიმდევრულად. გამომყვანთან მუდმივ კონტაქტში მყოფმა, ამავდროულად, უნდა გამოიჩინოს, რაც შეიძლება, მეტი ინიციატივა. ძაღლმა უნდა ეძებოს ჭიშისთვის დამახასიათებელი, ენერგიული სვლით, მაღალ ტემპში, რაც არ უნდა შეანელოს მუშაობის მთელი პერიოდის განმავლობაში.

28 მუხლი

წყვილთა კონკურსში, ნაბულზე მდგომი მეწყვილის დანახვისას, ძაღლი თავისით უნდა გაჩერდეს, ბრძანებითა თუ სასტეგნით წამყვანის ყოველგვარი მითითების გარეშე (სეკუნდირება). ძაღლის გაჩერების მიზნით, წამყვანის ნებისმიერი სახის ჩარევა ისევეა ძაღლის მოხსნით. მხოლოდ სანადირო შეჭიბრზე ნებადართული ფრთხილი მითითება სეკუნდირების საჭიროებისას.

29 მუხლი

რაიმე ქმედების ახსნისას მსაჯებს შორის წარმოქმნილი სადავო საკითხი წყდება ყოველთვის ძაღლის სასარგებლოდ.

30 მუხლი

შეჭიბრის მონაწილემ შეიძლება მიიღოს შემდეგი შეფასებები:

ა) **ფრიადი**, CACT-ს მიკუთვნებით.

ბ) **ფრიადი**, RCACT-ს მიკუთვნებით.

გ) **ფრიადი** (ფრ), **ძლიერ კარგი** (ძლ. კარ), **კარგი** (კარ), **კვალიფიკაციის გარეშე** (კვ. გარ), **არადამაკმაყოფილებელი** (არადამ), **დისკვალიფიკაცია** (დის).

საპრიზო ადგილებზე გადის ოთხი საუკეთესო მონაწილე. მონაწილეების ჯგუფებად დაყოფის შემთხვევაში იგივე წესი მოქმედებს თითოეულ ჯგუფში. საპრიზო ადგილის დაკავება შეუძლია ძალს, რომელიც შეფასდება მინიმუმ „ძლიერ კარგით“.

31 მუხლი

შეფასებისას აუცილებლად უნდა შესრულდეს შემდეგი მოთხოვნები:

- ა)** იმისთვის, რომ მიიღოს დადებითი შეფასება (ფრ, ძლ. კარ, კარ), ძალმა არ უნდა დაუშვას სადისკვალიფიკაციო შეცდომა.
- ბ)** რომ დაიმსახუროს შეფასება „ფრიადი“ - ფრინველის ამოფრენისას ძალის თაგისით ადგილზე უნდა დარჩეს ფეხმოუცვლელად.
- გ)** გამომყვანის მიერ სასტვენის, ბრძანებების ან ჟესტიკულაციის გაუმართლებლად ხშირად გამოყვანებისას, ძალის უკეთეს შემთხვევაში შეიძლება შეფასდეს „ძლიერ კარგით“.
- დ)** ფრინველზე მიხტომით მიტანებისას ღია ადგილებში, ძალის უკეთეს შემთხვევაში შეიძლება შეფასდეს „ძლიერ კარგით“.
- ე)** ძალის მიერ შეჭიბრის დებულებით გათვალისწინებული ფრინველის გაუმართლებლად გამოტოვების ან დაფრთხობის შემთხვევაში, იგი შეიძლება შეფასდეს მაქსიმუმ „ძლიერ კარგით“.

32 მუხლი

CQN („თანდაყოლილი თვისებების სერტიფიკატი“) ენიჭება იმ ძალს, რომელიც გამოავლენს მაღალ ბუნებრივ თვისებებს, შესანიშნავად იმუშავებს დათმობილი დროის განმავლობაში (რაც უნდა გრძელდებოდეს სულ ცოტა 10 წელს), დაამუშავებს ფრინველს ნაბულით, მაგრამ გამოეთიშება კონკურსს არდამორჩილების გამო; ასევე სანადირო შეჭირბე - ნაბულიდან ჩამოგდებული ან გაცეხილი (ადრე მოკლული) ფრინველის არმოტანის შემთხვევაშიც.

შენიშვნა: CQN შეფასებად არ მიიჩნევა, არამედ გამოიყენება გამორჩეული სავსე თვისებების მქონე ძალის აღნიშვნისთვის და მისი შემდგომი მომზადებისთვის წასახალისებლად.

33 მუხლი

რომ დაიმსახუროს ტიტული C.A.C.T., ძალღმა უნდა აჩვენოს უმაღლესი კლასის უზადო მუშაობა ყოველგვარი შეცდომის დაშვების გარეშე.

ერთი შეჯიბრის ფარგლებში, სხვადასხვა ჯგუფში რამდენიმე C.A.C.T.-ს მინიჭების შემთხვევაში, დღის ბოლოს ამ ტიტულის მფლობელებს შორის ტარდება კონკურსი-შედარება შეჯიბრის გამარჯვებულის გამოსავლენად. ამ შემთხვევაში ძალებს მხოლოდ და მხოლოდ ჯიშისთვის დამახასიათებელი სტილისა და ძეგნის მიხედვით ადარებენ ერთმანეთს. ფრინველზე მუშაობა და დაშვებული შეცდომები მხედველობაში არ მიიღება. მონაწილე კონკურსს შეიძლება გამოეთეთოს მხოლოდ აშკარა არდამორჩილების შემთხვევაში. თითო წყვილის შედარება გრძელდება არანაკლებ 3 წუთი.

3
 2
 0
 1
 0
 6
 4
 3
 0
 2
 1
 2
 3
 0
 2
 0

34 მუხლი

ძალდი იღებს შეფასება „არადამაკმაყოფილებელს“ (და იხსნება შეჯიბრიდან) შემდეგ შემთხვევებში:

- 1) თუ მისი გამოსვლა ვერ აკმაყოფილებს ჯიშის მახასიათებლებს ან მოცემული სახეობის შეჯიბრის მოთხოვნებს სტილის, სვლის ან ძეხნის მხრივ პირველი სამი წუთის განმავლობაში.
- 2) თუ არ დაიწყებს მუშაობას პირველივე წუთების განმავლობაში.
- 3) განუწყვეტლად ყეფის შემთხვევაში.
- 4) გასროლის აშკარა შიშის გამო.

35 მუხლი

ძალდი იხსნება შეჯიბრიდან შემდეგ შემთხვევებში (დისკვალიფიკაცია):

- 1) შორს წინ წასვლის ან კონტაქტის დაკარგვისას, გამომყვანის არდამორჩილების შემთხვევაში ანდაც უსისტემოდ ძეხნისას.
- 2) თუ წყვილში შეჯიბრისას აშკარად ხელს უშლის მეტოქეს კულში დევნით ან ცრუ ნაბულებით.
- 3) თუ წყვილში შეჯიბრისას თავისით არ ჩერდება ნაბულზე მდგომი მეტოქის დანახვისას (არ სეკუნდირებს).
- 4) თუ ერთხელ მაინც, ნაბულის გარეშე, გამიზნულად ამოიყვანს ნაყნოს ფრინველს.
- 5) ორჯერ გაუმართლებლად შეჯიბრის დებულებით გათვალისწინებული ფრინველის დაფრთხობის ან გამოტოვებისას.
- 6) სამჯერ სხვადასხვაგან მყარი და თავდაჯერებული ცრუ ნაბულის გაკეთებისას.

7) ძეხნის დროს ან ნაბულიდან ცხოველის ან ფრინველის გაკიდებისას, ბრძანებით შეჩერების თავდაპირველი მცდელობის მიუხედავად.

ამას გარდა, სანადირო შეჯიბრზე ფრინველის მოპოვებითურთ:

- 8) მსაჯების მიერ დანახული, ჩამოგდებული ფრინველის ვერპოვნისას.
- 9) თუ პირს უჭერს, აფუჭებს ფრინველს.
- 10) თუ არ მოიტანს თავისივე ნაბულიდან ჩამოგდებულ ან გაციებულ (ადრე მოკლულ) ფრინველს. ამ შემთხვევაში იგულისხმება მხოლოდ დებულებით გათვალისწინებული სახეობის ფრინველი.

36 მუხლი

მსაჯები გადანყვეტილებას იღებენ ხმათა უმრავლესობით. ხმების თანაბრად გაყოფის შემთხვევაში მთავარი მსაჯის აზრს ენიჭება უპირატესობა.

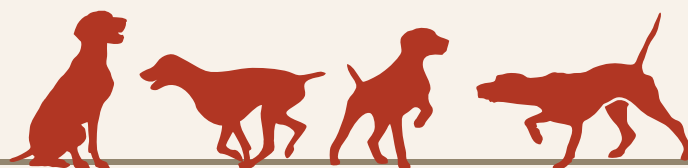
მსაჯების გადანყვეტილება არ საჩივრდება.

37 მუხლი

შეჯიბრის დამთავრების შემდეგ მთავარმა მსაჯმა უნდა გამოაცხადოს შედეგები კომენტარებითურთ. ამავე დღეს მან ორგანიზატორებს უნდა წარუდგინოს შეფასება მიღებული ძაღლების ჩამონათვალი დაკავებული ადგილების მიხედვით.

38 მუხლი

წინამდებარე წესები შეადგენს FCG-ს მიერ დადგენილ მინიმალურ მოთხოვნათა კრებულს საქართველოში ჩასატარებელი ეროვნული რანგის შეჯიბრებებისთვის. ცალკეული შეჯიბრის დებულება დამატებით შეიძლება მოიცავდეს მხოლოდ უფრო გამკაცრებულ მოთხოვნებს.

ხბოს ხორცის

ყაღის

ინგრედიენტები:

- ✓ ხბოს ხორცი
- ✓ წითელი ხახვი
- ✓ წითელი ჩილის სოუსი
- ✓ სოიოს სოუსი
- ✓ მარილი
- ✓ შავი წინაკა
- ✓ მწვანე ხახვი
- ✓ ქინძი

მომზადების წესი:

ხორცი მოვხარშოთ ღვინოში და ხახვში, დავუმატოთ სოიოს სოუსი, ჩილის სოუსი, შავი წინაკა, მარილი და ბოლოს დავუმატოთ მწვანელი.

სოკოს და მუხუდოს

ჩვენთან

ინგრედიენტები:

- ✓ ქაშა სოკო
- ✓ მუხუდო
- ✓ სოიოს სოუსი
- ✓ სოკოს ბულიონი
- ✓ წყალი
- ✓ ნაღები
- ✓ წინაკა
- ✓ მარილი
- ✓ პილპილი

მომზადების წესი:

ქაშა სოკო და მუხუდო მოვთუშოთ ხახვთან ერთად, დავუმატოთ სოიოს სოუსი, სოკოს ბულიონი, წყალი, ნაღები, შავი წინაკა, მარილი და კაშა.

B

I

OUR KNOWLEDGE & EXPERIENCE TO YOUR BUSINESS SUCCESS

WE PROVIDE HIGH QUALITY SERVICES IN THE FOLLOWING FIELDS:

- LEGAL AND ADVISORY SUPPORT TO INVESTMENT AND BUSINESS PROJECTS
- MOVABLE AND IMMOVABLE PROPERTY-RELATED LEGAL SUPPORT
- COMPANY REGISTRATION
- ASSISTING IN ACQUIRING ALL TYPES OF RESIDENCE PERMITS IN GEORGIA

BAYAT INVESTMENT LLC

Member of Bayat Group

BEING THE MEMBER OF BAYAT GROUP OUR COMPANY BENEFITS FROM THE KNOWLEDGE, RESOURCES AND THE NETWORK OF OTHER BAYAT GROUP MEMBER COMPANIES LOCATED IN DUBAI (UAE), MONTREAL (CANADA), KUALA LUMPUR (MALAYSIA), TEHRAN (IRAN), DOMINICA AND ITS ASSOCIATE PARTNERS IN USA, UK, AUSTRALIA, CYPRUS, ST. KITTS & NEVIS, ANTIGUA & BARBUDA, GRENADA AND PORTUGAL.

Address:
4a Freedom Square
Tbilisi 0105, Georgia
(+995) 322 242 252
tbs@bayatgroup.com
www.bayatgroup.com

SAVE
UP
TO 30%

In more than 1000
locations in Georgia

EVERYTHING ABOUT GEORGIA
IN ONE APPLICATION!

Available on

guide-u.ge

Guide-U app offers comprehensive information about Georgia, online and offline audio-guide, maps, lists of restaurants and hotels, etc. You can download application for free from Apple Store and Play Store.

Guide-U Universal Discount Card gives you a chance to get 5 to 30% discounts in up to 1,000 different locations (hotels, restaurants, cafes, bars, stores, entertainment centres and others).

You can use the Guide-U discount card in up to 1,000 locations, which ensures your cost-efficient and unforgettable travel throughout Georgia. The card is valid for 14 days from the time of the purchase. There is a maximum purchase limit of 5,000 GEL. You can find information about where to buy the card and where to use it on the Guide-U website and mobile application. Upon receiving the card the following bonuses are yours:

A free SIM card from Magticom (Georgian mobile network provider) with 1,000 MB of 4,5G free internet, 1,000 SMS and 100 minutes free talk time to numbers in the same network;

A 5 GEL voucher from Georgian taxi company Taxify, which you can use during your travel inside Tbilisi. For this, you have to download Taxify application from App Store or Play Store on your phone and follow the instructions.

www.guide-u.ge

www.blog.guide-u.ge